BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO EBORENSE
42
2 D
15

Digitized by Google

Digitized by Google

EXERCITATIO
LINGUÆ LATINÆ

J. LUDOVICI VIVIS
VALENTINI

Latino-Italis adnotatiunculis illuſtrata.

ROMÆ MDCCLI.
Typis Hæredum Barbiellini, & Soc.

SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

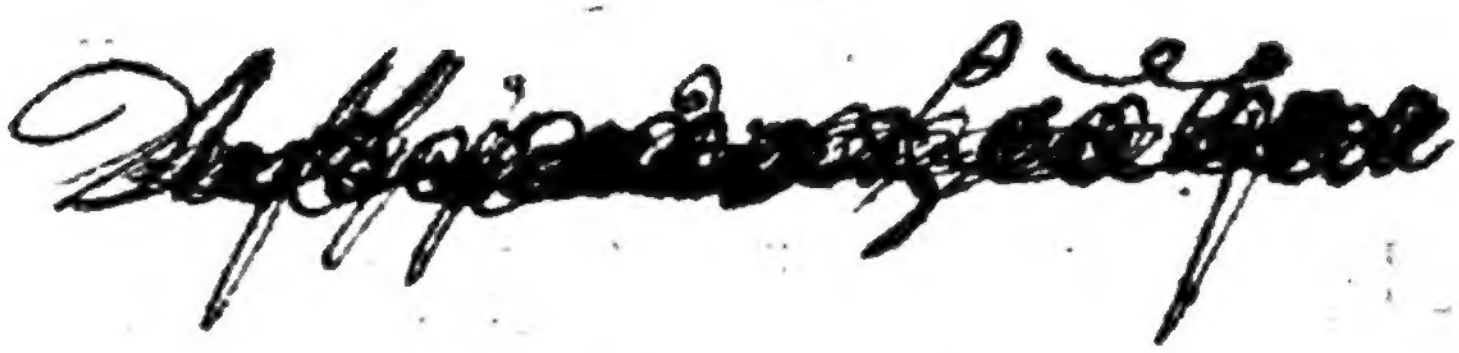

Digitized by Google

STUDIOSIS

LINGUÆ LATINÆ

TIRUNCULIS.

MActi animo estote & vos Pueri, qui prima cœpistis Linguæ Latinæ ponere rudimenta. Et vestræ enim imbecillitati consultum esse voluimus in hac exercitationis Ludovici Vivis editione. Ea scilicet adnotatiunculis passim ornavimus, quæ tenellæ vestræ aptari possent ætati, & quas vestrum ferret ingeniolum. Non antiquitatis idcirco eruditionem, non sermonis elegantiam, non historias, non fabulas explicuimus, quæ vestras potius obruerent, quam adjuvarent mentes: sed diffi-

Digitized by Google

ciliora, & minus uſitata Latina vocabula, phraſeſque obſcuriores Italo reddidimus ſermone, quod vobis perneceſſarium, atque utiliſſimum exiſtimabamus. Sunt enim familiares dicendi modi ex trivio Latii aliquando petiti, qui negotium etiam provectis hominibus faceſſunt, quibus utriuſque linguæ fax aliqua pellucida non affulgeat. Date igitur operam, ut quæ adnotavimus, memoria perdiſcatis. Hoc ſi feceritis, ſatis amplam opellæ noſtræ mercedem retulerimus.

SUR-

Digitized by Google

SURRECTIO MATUTINA,

Beatrix puella, Emanuel. Euſebius.

Beatrix.

IESUS CHRISTUS exſuſcitet vos a ſomno vitiorum. Heus pueri, eſtiſne hodie evigilaturi? *Euſ.* Neſcio quid incidit mihi in oculos, ita videor eos habere plenos arenæ. *Beat.* Hæc eſt tua prima cantio matutina, & bene vetus. Aperiam feneſtras haſce ambas, ligneam, & vitream, ut feriat clarum mane veſtros amborum oculos. Surgite, ſurgite. *Euſ.* Tam multo mane? *Beat.* Propior eſt me-

Digitized by Google

meridies, quam aurora. Vis tu, Emanuel, (1) recentem ſubuculam? *Em.* Nihil nunc eſt neceſſe; hæc eſt ſatis munda; cras ſumam alteram. Cede mihi(2)thoracem. *Beat.* Quem? (3) ſimplum, an diploidem? *Em.* Quem voles, mea nihil refert. Porrige huc ſimplum, ut ſi ſim hòdie luſurus pila, (4) minus graver. *Beat.* Hic eſt ſemper tuus mos, prius de luſu cogitas, quam de Schola. *Em.* Quid tu dicis, inepta? Et Schola ipſa vocatur ludus. *Beat.* Ego non intelligo veſtras grammaticationes, & ſophiſmata. *Em.* Da (5) ligulas aſtrictorias coriaceas. *Beat.* Fractæ ſunt; accipe ſericeas, & ſic juſſit tuus Pædagogus. Quid jam? Vis (6) femo-

---

(1) *La camicia bianca.* (2) *Il giubbone.* (3) *Lo ſcempio, o il ſoppannato.* Diplois enim de quavis re duplicata dicitur.

(4) *Sia meno impacciato.*

(5) *Le ſtringhe di cuojo.*

(6) *I calzoni, e le calze.*

Digitized by Google

femoralia, & tibialia, quoniam eſt æſtus? *Em.* Minime vero: dato (7) feminicruralia. Quæſo conſtringe me. *Beat.* Quid tu habes brachia fœnea, aut butyracea? *Em.* Non, ſed filo tenui conſuta. Hui! Qualia dediſti mihi (8) aſtrigmenta exarmata, & lacera! *Beat.* Memineris, te heri aleis perdidiſſe integra. *Em.* Quî ſcis? *Beat.* Ego per rimulam oſtii obſervabam te cum Guzmanulo ludentem. *Em.* Amabo, ne id Pædagogus reſciat. *Beat.* Imo ego narrabo, quum primum appellaris me deformem, ut ſoles. *Em.* Quid ſi rapacem? *Beat.* Quid vis, modo non deformem. *Em.* Cede calceos. *Beat.* Utros? Longo (9) obſtragulo, an brevi? *Em.* Tectos propter lutum. *Beat.* Propter lutum aridum, quod

(7) *Feminicruralia* novum vocabulum, *i calzoni*.

(8) *Stringhe ſpuntate, e rotte*.

(9) Obſtrangulum eſt corium calcei ſuperius, *tomajo*.

Digitized by Google

alio nomine appellatur pulvis. Sed bene facis, nam in apertis cingulum eſt fractum, & fibula amiſſa. *Em.* Indue rogo. *Beat.* Tu ipſe facito. *Em.* Non poſſum me flectere. *Beat.* Tu quidem facile te curvares, deſidia vero tua difficile: an deglutiſti enſem, ut circulator ille nudiuſquartus? Adeone es jam delicatus? Quid facies grandior? *Em.* Aſtringe (10) nodo laxo gemino, quod eſt elegantius. *Beat.* Nihil minus; ſolveretur nodus illico, & decideret tibi calceus e pedibus. Præſtat (11) vel gemino aſtricto, vel aſtricto, & laxo. Sume tunicam manicatam, & cingulum textile. *Em.* Minime id quidem, ſed coriaceum venatorium. *Beat.* Mater vetat. Vis tu omnia arbitratu tuo facere? Et tu heri fregiſti (12) aciculam fibulæ. *Em.* Non poteram

(10) *Fammi due cappj, che ha più bel garbo.*

(11) *O fare due nodi, o un nodo, e un cappio.* (12) *L' ardiglione.*

teram alioqui exfibulare. Da ergo illud puniceum ex lino. *Beat.* Cape, (13) cinge te cinctu Gallico: pecte caput prius radiis rarioribus, tum denſioribus: apta pileum vertici, ne in occipitium rejicias more tuo, aut in frontem, & oculos. *Em.* Prodeamus jam tandem. *Beat.* Quid? Illotis manibus, & facie? *Em.* Iſta tua tam moleſta (14) curioſitate taurum jam enecaſſes, nedum hominem; videris mihi non puerum veſtire, ſed ſponſam. *Beat.* Euſebi, affer (15) pollubrum cum urceolo: funde altius: ſtilla potius ex (16) epiſtomio, quam profundas: elue ſordes iſtas ex nodis digitorum: ablue os, & gargariza: frica bene cilia, & palpebras, tum glandulas ſub auriculis duriter: cape (17) linteum, exter-

(13) *Cingiti alla Franceſe.*
(14) *Stitichería.*
(15) *La catinella con la meſciroba.*
(16) Epiſtomium eſt naſus urceoli, *il becccucio.* (17) *Lo ſciugatojo.*

ge te. Deum immortalem! De omnibus es ſigillatim admonendus: nihil ne ipſa tua ſponte faceres? *Em.* Vah nimium es importuna, & odioſa. *Beat.* Et tu nimium ſcitus puer, ac formoſulus; deoſculare me. Flecte jam genua, & ante hanc Servatoris noſtri imaginem recita Precationem Dominicam, & preces alias, ut habes de more, antequam pedem ponas extra cubiculum. Vide, mi Emanuel, uti de re nulla alia cogites, dum oras. Mane paullisper, appende ſudariolum hoc de zona ad nares emungendas, & purgandas. *Em.* Sum ne ſatis ad arbitrium tuum compoſitus? *Beat.* Es. *Em.* Ad meum minime, quoniam jam tandem ad tuum: (18) auſim facere ſponſionem, me horam unam veſtiendo conſumſiſſe. *Beat.* Quid ſi vel duas? Quo eras alioqui iturus? Quid acturus? Foſſurus credo, aut araturus. *Em.* Quaſi deſit, quod agam. *Beat.* O magnum vi-

(18) *Scommetterei.*

virum, vehementer in nihil agendo occupatum! *Em.* Non hinc abis, cavillatrix? Aut ego te abigam hoc calceo, aut calanticam tibi detraham de capite.

PRIMA SALUTATIO.

Puer, Pater, Mater, Iſabellula.

Puer.

SAlvus ſis, mi Pater; ſalve mea Matercula: precor vobis felicem hunc diem, (1) germanuli: propitium vobis opto Chriſtum, ſororculæ. *Pat.* Mi fili, ſoſpitet te Deus, & evehat ad ingentes virtutes. *Mat.* Servet te Chriſtus, (2) mea lux. Quid agis, (3) mea dulcedo? Quî vales? Quomodo nocte hac quievisti? *Puer.* Recte valeo, & placide

---

(1) *Miei fratellini.*
(2) *Mio bene.* (3) *Mio amore.*

Digitized by Google

dormivi. *Mat.* Chriſto gratias; (4) proprium hoc velit tibi eſſe. *Puer.* Ad mediam tamen noctem excitatus ſum e dolore capitis. *Mat.* Me perditam, & miſerrimam! Quid narras? Qua parte capitis? *Puer.* Ad (5) bregma. *Mat.* Quamdiu? *Puer.* Vix octava parte horæ: poſtea redormivi, nec ſenſi amplius. *Mat.* Reſpiravi; nam exanimaras me. *Puer.* Bene ſit tibi Iſabellula; para mihi jentaculum. Ruſcio, (6) Ruſcio huc huc, canicule feſtiviſſime; en ut (7) cauda adulatur; ut ſe in poſteriores pedes erigit! Quomodo habes? Quomodo vales? Heus tu, affer panis bucceam unam, aut alteram, quam ei demus: videbis luſus ſcitiſſimos. Non eſuris? Nihilne ediſti hodie? Profecto plus eſt in

cane

---

(4) *Voglia egli, che tu la paſsi ſempre così.*

(5) Bregma, vox Græca, *la parte d'avanti del capo.* (6) *Ruſcio, te te.* (7) *Fa feſta colla coda.*

cane iſto intelligentiæ, quam in illo mulione craſſo. *Pat.* Tulliole mi, lubet mihi tecum paulliſper confabulari. *Puer.* Quid mi Pater? Nam nihil mihi accidere poteſt ſuavius, quam te audire. *Pat.* Hic tuus Ruſcio eſt bellua, an homo? *Puer.* Bellua, ut credo. *Pat.* Quid tu habes, cur ſis homo, non ille? Tu edis, bibis, dormis, ambulas, curſitas, luſitas: hæc ille omnia. *Puer.* Atqui ego ſum homo. *Pat.* Quomodo id cognoſcis? Quid tu nunc habes pluſquam canis? Sed hoc intereſt, quod ille non poteſt homo fieri, tu potes, ſi vis. *Puer.* Obſecro, mi Pater, effice id primo quoque tempore. *Pat.* Fiet, ſi eas, quo eunt belluæ, & redeunt homines. *Puer.* Ibo, Pater, multo libentiſſime; Sed ubi id eſt? *Pat.* In ludo literario. *Puer.* Nulla eſt in me ad rem tantam mora. *Pat.* Nec in me: (8) Iſabellula, audin? Da huic jentaculum in ciſtella. *Iſab.*

Ecquid-

(8) *Iſabellina, ſenti tu!*

Digitized by Google

Ecquidnam? *Pat.* Frustum panis butyro illitum, vel ficos aridas, aut uvas passas pro obsonio, sed (9) insolatas; nam alteræ illæ viscosæ inficiunt puerorum digitos, & vestes; nisi malit cerasa aliquot, vel pruna aurea, & oblonga. Insere brachiolum cistulæ, ne excidat.

(9) *Seccate al sole.*

DEDUCTIO AD LUDUM.

Pater, Prætextatus, Philoponus Ludimagister.

Pater.

Signa te sacro signo Crucis. Duc nos, Jesu Christe sapientissime, dementes, potentissime imbecilles. Quæso mi propinque, tu qui es versatus in studiis literarum, ecquis est in hoc Gymnasio (1) optimus Institutor

(1) *Miglior maestro di fanciulli.*

tutor puerorum? *Præt.* Doctiſſimus quidem Varro; ſed diligentiſſimus, & vir probiſſimus Philoponus, nec eruditionis aſpernandæ. Habet Varro Scholam frequentiſſimam, & domi (2) numeroſum gregem contubernalium: Philoponus non videtur delectari turba, paucioribus eſt contentus. *Pat.* Hunc malo. En in porticu Gymnaſii inambulantem. Fili, hoc eſt (3) formatorium, & quaſi officina hominum, & hic artifex formandi. Adſit tibi Chriſtus Magiſter. (4) Aperi caput, puer, & (5) flecte poplitem dextrum, ſicuti es doctus: (6) ſtà jam rectus. *Phil.* Proſperus ſit nobis omnibus tuus adventus. Ecquid rei eſt? *Pat.* Hunc filiolum meum ad te adduco, ut ex bellua hominem facias. *Phil.* Dabo in eam

---

(2) *Un gran numero di convittori.*
(3) *il luogo da imparare.*
(4) *Cavati di capo, ſcopriti.*
(5) *Fa la riverenza col ginocchio deſtro.* (6) *Ora ſta ſu.*

Digitized by Google

eam rem operam ſedulam. Fiet: revertetur ex pecude homo, ex nequam frugi, & bonus: id vero ne dubitaveris. *Pat.* Quanti doces? *Phil.* Si puer bene proficiat, vili; ſin parum, caro. *Pat.* Acute hoc dicis, & ſapienter, ut omnia. Partiamur inter nos igitur hanc curam, tu ut ſedulo inſtituas, ego ut benigne compenſem tuam operam.

EUNTES AD LUDUM LITERARIUM.

Cirratus, Prætextatus, Titivillitium, Vetula, Tereſula, & Oluſcularia.

Cirratus.

VIdetur tibi tempus eundi (1) ad ludum? *Præt.* Plane tempus eſt, ut eamus. *Cirr.* Non ſatis teneo

---

(1) *Alla ſcuola.*

teneo viam: credo, eſſe in illo vico proximo, *Præt.* Quoties illuc itaſti? *Cirr.* Ter, aut quater. *Præt.* Quando cœpiſti eo ire? *Cirr.* Nudius tertius, ut puto, aut quartus. *Præt.* Quid igitur? An non id ſatis eſt ad noſcendam viam? *Cirr.* Non, etiamſi eam centies. *Præt.* Ego vero vel ſi ſemel, nunquam deinceps aberrarem. Sed tu vadis invitus, & ambulas luſitans, nec viam aſpicis, nec domos, nec ulla ſigna, quæ te poſtea admoneant, (2) qua ſit flectendum, quæ via tenenda. Ego hæc omnia obſervo diligenter, quia lubens eo. *Cirr.* Puer hic habitat in proximo ſcholæ. Heus tu, Titivillitium, qua itur ad ædes tuas? *Tit.* Quid vis? (3) Venis a matre tua? Mater mea non eſt domi, ac ne ſoror quidem: ambæ ſunt profectæ ad D. Annam. *Cirr.* Quid illic agitur? *Tit.*

Heri

---

(2) *Per dove ſi ha da voltare.*

(3) *Vieni da parte di tua madre?*

Digitized by Google

Heri fuerunt (4) encænia! hodie invitavit eas mulier quædam (5) cafearia ad edendum lac coagulatum. *Cirr.* Et tu cur non es una profectus? *Tit.* Relictus ſum hìc, ut ſervem domum. Frater meus puerulus abductus eſt ab eis illuc; ſed pollicitæ ſunt mihi, ſe de reliquiis allaturas partes in quaſillo. *Cirr.* Quin tu igitur manes domi? *Tit.* Continuo revertar: nunc prodeo (6) *luſum* talis cum filio hujus cerdonis. Vultis & vos venire? *Cirr.* Eamus, (7) ſodes. *Præt.* Minime vero id quidem. *Cirr.* Quid ni? *Præt.* Ne vapulemus. *Cir.* Vah non memineram. *Tit.* Non vapulabitis. *Cirr.* Quî ſcis tu? *Tit.* Quia magiſter veſter perdidit heri ferulam. *Cirr.* Hem, quomodo noſti?

---

(4) Encænia, orum, feſtum, vel dedicatio cujuſcumque rei, aut cum res qualiſcunque innovatur, *la Sagra*. (5) *Una cacciajuola*.

(6) *A giuocare a' dadi*.

(7) *Se volete*.

Digitized by Google

ſti? *Tit.* Hodie de domo noſtra audiebamus ejus vociferationem quærentis ferulam. *Cirr.* Amabo, ludamus parumper. *Præt.* Tu ludito, ſi vis, ego ibo ſolus. *Cirr.* Ne me apud Præceptorem quæſo (8) deferas: dic, me detineri domi a Patre. *Præt.* Vis mentiri me? *Cirr.* Quid ni propter ſodalem? *Præt.* Quia in Templo audivi Concionatorem affirmantem, mendaces eſſe filios Diaboli, veraces Dei. *Cirr.* (9) Diaboli vero? (10) Apage. Per ſignum Sanctæ Crucis ab inimicis noſtris libera me Deus noſter. *Præt.* Non potes liberari, ſi ludas, cum eſt diſcendum. *Cirr.* Eamus; tu valeto. *Tit.* Hui, pueri iſti non audent paulliſper ludere, alioqui cædendi. *Præt.* Ille eſt (11) puer perditus, & evadet ſceleroſus vir. Sed quomodo elapſus eſt nobis? Nec rogavi-

(8) *Non mi far la ſpia.*
(9) *Del Diavolo, eh!*
(10) *Via, via.*
(11) *Un ragazzo cattivo.*

gavimus, qua esset via ad ludum. (12) Revocemus. *Cirr.* Abeat (13) in malam rem: nolo sit mihi rursum incitamento ad lusum. Percunctabimur ab hac Vetula. Mater, nostine, qua itur ad scholam Philoponi? *Vet.* Juxta eam scholam habitavi ego sex annis; e regione peperi filium natu maximum, & filias duas. Transite plateam hanc Villæraſæ, inde est (14) angiportus, tum platea Domini Veterani: hinc flectite ad dexteram, tum ad sinistram, ibi percunctamini, non procul abest schola. *Cirr.* Vah, non poterimus omnia retinere. *Vet.* Teresula, deduc istos ad ludum Philoponi; nam Mater hujus est, quæ dabat nobis linum pectendum, & nendum. *Teref.* (15) Quid malum Philoponi? Quid hominis est hic Philoponus? Quasi ego norim Lo-

---

(12) *Per dove si avesse da andare a scuola.* (13) *In mal' ora.*
(14) *Una stradella.*
(15 *Che domin mai è Filopono?*

Loqueris ne de illo, qui reſuit calceos juxta Cauponam viridem, an de præcone in vico gigantis, qui alit (16) equos meritorios? *Vet.* Sat ſcio: nunquam tu noſti ea, quæ ſunt opus, ſed ea, quæ ad rem nihil faciunt, inertiſſima. Philoponus eſt Ludi magiſter ille ſenex, procerus, (17) luſcioſus, e conſpectu ædium, quas olim habitavimus. *Tereſ.* Ah, jam redit in memoriam. *Vet.* In reditu tranſi (18) per Macellum, & eme acetarium, & raphanum, & ceraſa: cape fiſcellam. *Cirr.* Dúc nosetiam per (19)forum olitorium. *Tereſ.* Hac ibitis brevius. *Cirr.* Nolumus iſthac ire. *Tereſ.* Quî ſic? *Cirr.* Quia momordit me illic canis ex domo Piſtoris: quin & volumus te comitari (20) ad forum. *Tereſ.* Revertens

(16) *I cavalli da nolo.*
(17) *Di viſta corta.*
(18) *Per Mercato.*
(19) *La piazza dell' erbe.*
(20) *Al mercato.*

Digitized by Google

tens faciam iter per Macellum ; nam procul adhuc abſumus ; & emam, quæ ſum juſſa, poſtquam reliquero vos in Ludo. *Cirr.* Nos cupimus videre, quanti emas ceraſa. *Tereſ.* Nummis ſenis eminus in libras ſingulas: ſed quid ad te ? *Cirr.* Quia ſoror juſſit me hodie mane ſciſcitari,& eſt illic vetula quædam (21) oluſcularia, de qua ſi emeris, ſcio eam & vendituram minoris, quam alias, & daturam nobis vel ceraſa aliqua, vel thyrſum lactucæ ; nam filia ejus(22) miniſtravit aliquando Matri, & ſororı meæ. *Tereſ.* Ne diſpendium hoc viæ conſtet vobis flagris aliquot. *Cirr.* Minime vero ; nam (23) ſatis veniemus tempori. *Tereſ.* Eamus,(24) tantulum deambulavero, quæ miſera conſumor ſedendo domi totos dies. *Pret.* Quid facis ? An tantùm

ſedes

---

(21) *Ortolana.* (22) *Ha ſervito.*
(23) *Arriveremo aſſai per tempo.*
(24) *Farò due paſsi ch'io meſchina mi conſumo.*

ſedes otioſa? *Tereſ.* Otioſa vero? Minime certe id quidem; (25) neo, conglobo, glomero, texo. Putas vetulam noſtram paſſuram, ut otier? Feſtos dies execratur, in quibus(26) eſt ceſſandum. *Præt.* Feſti dies num non ſunt Sacri? Quomodo ergo execratur illa rem Sacram? Vult ne ipſa execrari, quod eſt ſacrum conſtitutum? *Tereſ.* Cenſen, me didiciſſe Geometriam, ut hæc poſſim vobis ediſſerere? *Cirr.* Quid rei eſt Geometria? *Tereſ.* Ego nescio. Nos habebamus vicinam, quæ vocabatur Geometria: hæc ſemper vel erat ipſa in Templo cum Presbyteris, vel Presbyteri domi ejus cum illa; itaque erat, ut ferebant, ſapientiſſima. Sed (27) ventum eſt in forum olitorium; ubi eſt tandem veſtra Vetula? *Cirr.* Id ego circumſpiciebam. Sed eme ab hac ea lege, ut ali-

(25) *Filo, annaſpo, dipano, teſſo.*
(26) *Non ſi ha a lavorare.* (27) *Ma eccoci arrivati alla piazza dell'erbe.*

Digitized by Google

aliquid det nobis (28) corollarii. Heus amita? Puella hæc emet de te ceraſa, ſi aliquot nobis donaveris. *Oluſc.* Nihil mihi donatur, omnia venduntur. *Cirr.* Nec ſordes iſtæ donantur tibi, quas habes in manibus, & collo? *Oluſc.* Niſi procul hinc abis (29) impudenticule, has ſordes ſentient genæ tuæ. *Cirr.* Quomodo ſentient meæ genæ, cum tu habeas in tuis manibus? *Oluſc.* Redde ceraſa, furuncule. *Cirr.* Sumo (30) exemplum; nam volo emere. *Oluſc.* Eme igitur. *Cirr.* Si placuerint, quanti? *Oluſc.* Nummo libram. *Cirr.* Ah acerba ſunt. Tu anus venefica vendis hìc populo ceraſa (31) ſtrangulatoria. *Tereſ.* Abeamus hinc ad ludum; nam vos argutiis veſtris intricaretis me, & detineretis diu. Jam, ut puto, mea vetula furit domi ob moram meam. Hoc eſt oſtium. Pulſate.

LE-

(28) *Qualche vantaggio.*
(29) *Sfacciatello.* (30) *Il ſaggio.*
(31) *Le ciliege ſtrozzatoje.*

Digitized by Google

LECTIO.

Præceptor, Luſius, Æſchines pueri, Cotta.

Præceptor.

CApe (1) tabellam abecedariam manu ſiniſtra, & (2) radium hunc, quo indices ſingula elementa. Sta rectus: pileum pone ſub axilla: audi attentiſſime, quemadmodum ego has literas nominabo: ſpecta diligenter, quo geſtu oris. Vide, ut eodem prorſus modo reddas, cum repoſcam. (3) Sis mecum. Jam audiſti? Sequere nunc me (4) ſigillatim præeuntem. Tenes probe? *Luſ.* Videor mihi ſic ſatis. *Præc.* Unaquæque iſtarum vocatur litera: ex his quinque ſunt vocales, a, e, i, o, u,

(1) *La tavoletta dell' a, b, c.*
(2) *Stecco, fuſcellino.*
(3) *Di meco.* (4) *Mentre pronunzio lettera per lettera.*

quæ ſunt in vocabulo Hiſpano, *Oueia*, quæ eſt ovis; memineris hujus verbi. Hæ cum una qualibet, vel pluribus aliarum ſyllabam efficiunt. Sine vocali non fit ſyllaba, & vocalis ipſa non raro eſt ſyllaba; itaque aliæ omnes conſonantes nominantur, quia per ſe nihil ſonant, niſi adhibita vocali; habent enim ſonum quendam imperfectum, & mancum, b,c,d,g, quæ ſine, e, parum ſonant. Jam è ſyllabis fiunt voces, ſeu verba: ex his ſermo, quo belluæ omnes carent: nec tu a bellua differes, ni probe ſermonem diſcas. Evigila, & nava ſedulam operam. Ito, ſede cum tuis condiſcipulis, & ediſce, quæ præſcripſi. *Luſ.* Non ludimus hodie? *Æſch.* Non, nam dies eſt (5) operarius. Eho, tu veniſſe te huc arbitraris luſum? Non eſt hic ludendi locus, ſed ſtudendi. *Luſ.* Cur ergo ludus nominatur? *Æſch.* Nominatur quidem ludus, ſed literarius; quia lite-

(5) *Giorno di lavoro.*

literis eſt hic ludendum, alibi pila, trocho, talis; & Græcè audivi appellari ſcholam, quaſi otium, quod verum ſit otium, & animi quies ætatem in ſtudiis agere. Sed ediſcamus, quæ injunxit Inſtitutor, (6) ſummiſſo murmure, ne aliis alii ſimus impedimento. *Luſ.* Avunculus meus, qui aliquando dedit operam literis Bononiæ, docuit me, melius memoriæ infigi, quæ velis, ſi altius promuncies: idque confirmari auctoritate neſcio cujus Plinii. *Æſch.* Si quis ita velit ediſcere ſuas (7)formulas, in hortos fecedat, aut in cemeterium templi: ibi clamet licet, quòad excitet mortuos. *Cot.* Pueri, hoccine eſt diſcere, garrire, jurgari? Agite, convenite ad Præceptorem omnes juſſu ejus.

---

(6) *Sotto voce.*
(7) *Le ſue lezioni.*

Digitized by Google

REDITUS DOMUM, ET LUSUS PUERILES.

Corneliola, Tulliolus, Mater, Scipio, Lentulus, Puella, Puer.

Corneliola.

PRoſpere redieris, Tulliole. Libet paullisper luſitare? *Tul.* Nondum ſtatim. *Cornel.* Quid habes negotii? *Tul.* Recolere, quæ Magiſter, ut memoriæ commendarem, mandavit. *Cornel.* Quæ tandem? *Tull.* Aſpice. *Cornel.* Hui, quæ notæ ſunt iſtæ? Credo, eſſe formicas depictas. Mea Mater, quot formicas, & culices affert Tulliolus pictas in tabella! *Tull.* Tace inſana; ſunt literæ. *Cornel.* Quî vocatur hæc prima. *Tull.* A. *Cornel.* Cur prima eſt magis, A, quam hæc altera? *Mat.* Cur tu es magis Corneliola, quam Tulliolus? *Cornel.* Quia ſic vocor. *Mat.* Et illæ literæ ad eundem modum. Sed ito jam luſum, mi fili

Tull.

Digitized by Google

Tull. Hic pono tabellam meam,& radium : ſi quis attigerit, vapulabit a Matre. Nonne, mea (1) Matercula ? *Mat.* Etiam mi fili. *Tull.* Scipio, Lentule,(2) adeſte luſuri. *Scip.* Quam luſionem ? *Tull.* Nucibus (3) ludemus ad conjectum ſcrobiculi. *Lent.* Non habeo nuces, niſi paucas, & eas quaſſas, ac putres. *Scip.* Ludamus putaminibus nucum. *Tull.* Quid mihi ea proderunt, etiamſi lucrer viginti ? Nullus eſt intus nucleus, quem edam. *Scip.* Ego vero, dum ludo, non comedo ; ſi quid volo comedere, Matrem adeo. Iſta nucum putamina ſunt apta ad extruendas formicis ædiculas. *Lent.* Ludamus (4) par impar aciculis. *Tull.* Adfer potius talos. *Scip.* Adfer Lentule. *Lent.* Ecce vobis tali. *Tull.* Quam ſunt

(1) *Madre mia cara.*
(2) *Venite a giuocare.*
(3) *Faremo alla buca con le noci.*
(4) *Facciamo a pari, e caffo di ſpilli.*

pulverulenti, & immundi, nec ſatis purgati a carne. & politi! Jacias. *Scip.* Pro (5) primatu ludendi. *Tull.* Ego ſum primus, quid ludimus. *Scip.* Aſtrigmenta. *Lent.* Ego nolo mea perdere, nam domi cæderer a pædagogo. *Tull.* Quid vis ergo perdere, ſi vinceris? *Lent.* Talitia. *Mat.* Quæ [6] eſt iſta humi abjectio? Deteritis veſtes omnes, & calceos, tum loco immundiſſimo: quin verritis prius pavimentum, & ſedetis? Adfer ſcopas. *Tull.* Quæ (7) erit igitur ſponſio? *Scip.* Acicula in ſingula puncta. *Tull.* Immo bina. *Lent.* Ego non habeo aciculas; deponam, ſi vultis, pedunculos ceraſorum pro aciculis. *Tull.* Apage, ludamus ego, & tu Scipio. *Scip.* Ego (8) auſim ſorti meas aciculas credere. *Tull.* Da mihi

(5) *Per la mano.*
(6) *Perche vi ſdrajate per terra in queſto modo?*
(7) *Che ſi metterà egli ſu?*
(8) *Non ho paura.*

Digitized by Google

hi talos in manum, ut jaciam primus. En, vici ſponſionem. *Scip.* Minime vero, nam non ludebas ſerio. *Tull.* Quis unquam ludit ſerio? (9) Ceu dicas album nigrum. *Scip.* Cavillare, quantum voles, non auferes modo aciculas. *Tull.* Age, remitto tibi hanc manum: ludamus nunc (10) pro præmio. Adſit dextera ſors. *Scip.* Victus es. *Tull.* Auferto. *Lent.* Cedo talos. *Tull.* (11) In hunc jactum omnia. *Lent.* Non recuſo. *Puell.* Ad cœnam pueri. Nunquam ne facturi eſtis ludendi finem? *Tull.* Nunc incipimus, iſta jam de fine loquitur. *Cornel.* Ludi hujus jam tædet. Ludamus (12) calculis diſcoloribus. *Tull.* Pinge tu nobis (13) urbes in hoc latere, carbone, aut gypſo. *Scip.* Ego

(9) *Come ſe diceſſi il bianco nero.*
(10) *Di buono.*
(11) *Val di tutti a queſto tiro.*
(12) Calculi ſunt duodeni, albi, & nigri: *il giuoco della Dama.*
(13) *I caſellini.*

malo cœnare, quam ludere; & diſcedo aciculis meis omnibus exutus, fraude veſtra. *Tull.* Memineris, te heri Cethegum ſpoliaſſe. (14) Nullus ubique poteſt felici ludere dextra. *Cornel.* Adfer quæſo (15) folia luſoria, quæ invenies ſub abaco ad ſiniſtram. *Scip.* Aliàs id quidem; nunc non vacat; nam ſi diutius morer, timeo, ne Pædagogus meus iratus incœnem me mittat cubitum. Tu Corneliola, habe nobis parata folia iſthæc in craſtinum ſub horam veſperam. *Cornel.* Si licebit nobis per Matrem. Satius eſſet nunc ludere, (16) dum ſinimur. *Scip.* Satius eſt nunc cœnare, dum accerſimur. *Puer.* Et mihi nihil datis, qui vos ſpectavi. *Cornel.* Daremus, ſi judicaſſes. Da tu nobis potius, qui noſtris luſionibus te delectaſti. *Puell.* Heus pueri, quando eſtis venturi? Cœna eſt ſemicome-

(14) *Non ſi può ſempre vincere.*
(15) *Le carte da giuocare.*
(16) *Mentre ci è permeſſo.*

meſa: prope eſt, ut, ſublatis carnibus, apponamus caſeum, & poma.

REFECTIO SCHOLASTICA.

Nepotulus, Piſo, Magiſter, Architriclinus, Lamia, Florus, Antrax, Hypodidaſcalus.

Nepotulus.

VIvitis ne hic laute? *Piſ.* Quid iſthuc verbi eſt? An lavamur? Quotidie manus, ac faciem, & quidem crebro; mundities enim corporis & ſanitati, & ingenio confert. *Nepotul.* Non id quæro; ſed an edatis, & bibatis ex animi veſtri ſententia? *Piſ.* Nos non edimus ex animi ſententia, ſed ex palati ſententia. *Nepot.* Dico, an ut vultis. *Piſ.* Maxime, nempe cum fame: & qui vult, edit, & qui non vult, abſtinet. *Nep.* Surgitis a menſa famelici? *Piſ.* Non omnino ſaturi: nec expedit; belluarum eſt enim ex-

pleri, non hominum. (1) Regem quendam ſapientiſſimum narrant, nunquam ſine appetitu accubuiſſe, nunquam ſurrexiſſe ſaturum. *Nep.* Quid editis? *Piſ.* Quæ habemus, *Nep.* Putabam (2) vos eſſe, quæ non habebatis. Sed quæ ſunt iſta tandem, quæ habetis? *Piſ.* Moleſtum percuntatorem! Quæ dantur. *Nep.* At quæ dantur? *Piſ.* Jentamus de mane ſeſqui horæ, poſteaquam ſurreximus. *Nep.* Quando ſurgitis? *Piſ.* Fere cum ſole, qui eſt dux Muſarum, & aurora gratiſſima muſis. (3) Silatum noſtrum eſt fruſtrum panis (4) antopyri, & paullulum butyri, aut fructuum aliquid, quales anni tempus

---

(1) Cyrum majorem intelligit.
(2) *Che voi mangiaſte.*
(3) Silatum eſt jentaculum, *l'aſciolvere, o ſia la colezione della mattina.*
(4) Ex tota farina confecti, ſine excretione furfurum, ideſt, *pan ordinario.*

Digitized by Google

pus ſuppeditat. Prandium olus coctivum, vel (5) pultes in pultariis, (6) aliquid pulmentarii carnium, rapæ modo, modo braſſicæ, amylum, ſimilago, oriza. Tum diebus (7) piſculentis lac ferosum in (8) gabatis, è quo ſit butyrum expreſſum, injectis (9) aliquot turundis panis, piſcis recens aliquis, ſi ſit in Foro piſcario pretii tolerabilis; ſin ſecus, ſalſamentum (10) probe maceratum, hinc piſa, aut cicera, aut lentes, aut fabæ, aut lupini. *Nep.* Quantum cuique ex his? *Piſ.* Panis, quantum avemus, obſoniorum, quantum eſt ſatis, non ad explendum, ſed ad alendum. Ampliſſimas epulas alibi quærito, non in ſchola, ubi ad virtu-

(5) *Qualche ſcodella di mineſtra.*
(6) *Qualche mineſtra di carne.*
(7) *Ne' giorni magri.*
(8) Gabatæ, arum, *ſcodelle fonde.*
(9) Turundæ, arum; *fette picciole di pane.*
(10) *Tenuto bene in molle.*

Digitized by Google

tem formantur animi . *Nep.* Quid bibitis ? *Pis.* Alii frigidam , & liquidam , alii cerviſiam tenuem ; pauci, & raro vinum (11) bene dilutum . Merenda eſt, ſeu [ſi id mavis] (12) antecœnium aliquid panis , & amygdalarum , ſeu avellanarum , ficorum aridarum , uvarum paſſarum : aut , ſi ſit æſtas , pyrorum , aut malorum, ceraſorum , aut prunorum . Cum vero animi gratia rus proficiſcimur , tum edimus lac vel liquidum , vel coactum , caſeum recentem , cremorem , lupinos lixivio maceratos , pampinos , & alia , quæ villa ſuggerit . Cœnæ caput eſt (13) acetarium conciſum , ſale aſperſum , irroratum oleo olivarum ex gutto , aceto etiam infuſo . *Nep.* Quid ? oleo nucum, aut raparum ? *Pis.* Apage , rem inſuavem , & inſalubrem . Tum (14) in lata

(11) *Bene annacquato .*
( ) *Ld refezione innanzi cena .*
( ) *Inſalata trita .*
(14) *In un gran piatto .*

lata paropſide (15) aulicocta (16) vervecina, juſculenta cum prunis paſſis, aut radiculis, aut herbulis, quæ ſint pro (17) intrito. Interdum (18) tucetum ſaporis ſcitiſſimi. *Nep.* Quo condimento? *Piſ.* Fame, omnium optimo, & ſapidiſſimo. Hinc certis diebus hebdomadis aliquid aſſi, potiſſimum vitulinæ, hædinæ interdum in vere. Pro (19) ſecunda menſa raphani perpuſillum, & caſei non putris, nec veteris, ſed recentis, qui eſt, quam vetus, (20) alibilior; pyra, mala perſica, cydonia. Diebus, queis carne fas non eſt veſci, habemus pro carnibus ova aſſa,

---

(15) Ideſt cocta in olla, *cotta nella pentola.*
(16) *Carne di caſtrato.*
(17) *Per ſavore, per ſalſa.*
(18) Tucetum eſt caro minutim conciſa, & ita elixa, *morſelletti di carne.*
(19) Secunda menſa *le frutta.*
(20) *Di maggior ſoſtanza.*

Digitized by Google

(21) assa, aut frixa, aut elixa, singula per se, aut in (22) libum commista in sartagine aceto, aut emphacio non tam infuso, quam instillato: paullum interdum piscium, & caseo succedunt nuces. *Nep.* Quantum cuique? *Pis.* Bina ova singulis, & binæ nuces. *Nep.* Quid? A cœna, nunquam ne comessamini? *Pis.* Sæpius. *Nep.* Quid quæso? Nam id est suavissimum. *Pis.* Convivium Syri apud Terentium, aut aliquod aliud ex illis lautissimis Athenæi, aut similium, quorum meminerunt historiæ. Utrum censes nos porcos esse, an homines? Qui ventriculi, quæ valetudo sufficeret post quaternas refectiones comissari? Heus tu, schola hæc est, non (23) saginarium. Dicunt etiam, nihil esse pernicioſius valetudini, quam bibere, cum statim sis iturus cubitum. *Nep.* Licebit

(21) *Ova sode.*
(22) *In frittata nella padella.*
(23) *Stia da ingrassare.*

bit ne cœnæ veſtræ intereſſe? *Piſ.* Facile, modo venia petita a Præceptore, quam ſcio illum daturum non gravate, nam ſolet; alioquin parvæ eſſet educationis ingerere te convivio, Magiſtro inſcio; & qui te adduceret, nihil aliud, quam probrum, & podorum contraheret apud condiſcipulos. Mane pauliſper. Magiſter, licebit ne cum bona tua venia puerum quendam mihi notum adhibere noſtræ cœnæ. *Præc.* Maxime; non erit moleſtus. *Piſ.* Habeo gratiam. Hic, quem vides (24) geſtantem mantile pro focali, eſt (25) Architriclinus hujus hebdomadæ; nam hebdomadarios habemus hic Architriclinos, ut Reges. *Architr.* Lamia, quota eſt hora? *Lam.* Horas non audivi a tertia, intentus compoſitioni epiſtolæ. Florus melius id norit, qui toto hoc pomeridiano tem-

(24) *Che porta il tovagliolino al collo.*
(25) *Lo ſcalço.*

tempore librum non vidit, neque chartam. *Flor.* (26) Amicum teſtimonium, & apud Magiſtrum iratum, valde utile! Sed quî potuiſti tu id animadvertere immerſus (ut ais) compoſitioni epiſtolari? Plane malevolentia te coegit mentiri. Gaudeo profecto, inimicum meum pro mendaci haberi. Si quid poſthac voluerit calumniari, carebit fide. *Architr.* Non potero aliunde cognoſcere de hora? Antrax, tranſcurre ad Divi Petri, & inſpice horas. *Antr.* (27) Index ſignat jam ſextam. *Architr.* Sextam vero? Eja pueri agite, eja conſurgite, & abjicite libros, (28) vel quo cervi cornua. Parate menſas (29), inſternite, apponi-

(26) *Buon teſtimonio.* (27) *La Lancetta.* (28) *Anche dove i cervi le corna.* Cervi enim quot annis cornua depoſituri, loca invia quærant, & inacceſſa, quo inventu ſint difficiliora.

(29) *Apparecchiate.*

ponite ſedilia, mantilia (30), orbes (31), quadras, panem. Dicto citius volate, ne tarditati noſtræ Inſtitutor ſuccenſeat. Prome tu cervisiam; tu hauri aquam de ciſterna, appone ſcyphos. Quid iſthuc rei eſt? (32) Tam obnubilatos adfers? Refer in culinam, ut famula eos fricet, & extergat eos probe, quo ſint nitidi, & fulgentes. *Piſ.* Nunquam tu hoc perfeceris, quamdiu ſimiam hanc habebimus (33) miniſtram culinariam. Nunquam audet fortiter confricare, quæ mundat; ita timet ſuis digitis; nec abluit, niſi ſemel, & tepida. *Architr.* Quin admones de eo Præceptorem? *Piſ.* Satius eſt queri apud (34) famulam atrienſem; nam in ejus manu eſt mutare famulas culinarias. Sed eccum. Præcepto-

(30) *I tondi.*
(31) *I Piatti piani.*
(32) *Tanto appannati.*
(33) *Per cuciniera.*
(34) *La maeſtra di caſa.*

Digitized by Google

ptorem. Tu ipſe perluito hos calices, frica folio fici, vel urticæ, arena, aqua; ne quid hodie habeat Magiſter jure reprehendendum. *Mag.* Sunt parata omnia? Eſt aliquid, quod nos remoretur? *Architr.* Nihil omnino. *Mag.* Ne poſtea facturi ſimus intervalla magna (35) inter miſſus. *Architr.* Miſſus vero? Miſſum potius dixeris, & eum exiguum. *Mag.* Quid tu muſſitas? *Architr.* Dico, ut aſſideas, eſſe tempus, & propemodum (36) corrumpi cœnam. *Mag.* Pueri, abluite omnes manus, & os. Vah, quod mantile! Qui hic ſe extergunt, ubi mundantur? Curre, adfer aliud purius. Sedeamus more ſolito. Eſt is puer conviva noſter? *Piſ.* Eſt Here. *Mag.* Cujus eſt? *Piſ.* Flander. *Mag.* Ex qua urbe illius Provinciæ? *Piſ.* (37) Brugenſis. *Mag.* (38) Recipe illum

(35) *Tra un ſervito, e l'altro.*
(36) *La cena va male.* (37) *Di Bruges.* (38) *Fallo ſedere ſopra di te.*

Digitized by Google

illum ſupra te. Expediat quiſque ſuum cultellum, & purget quiſque ſuum panem, ſi quid hæret vel cineris, vel carbonum in cruſta, (39). Sacret Menſam, cujus eſt munus hac hebdomada. *Flor.* Paſce animos noſtros, Chriſte, caritate tua, qui benignitate tua alis vitas omnium animantium. Sancta ſint, Domine, hæc tua munera nobis ſumentibus, ut tu, qui ea largiris, ſanctus es. Amen. *Mag.* Sedete, quantum licet (40), laxe; ne comprimatis mutuo, quandoquidem ſatis eſt loci. Et tu habes cultellum, Brugenſis? *Piſ.* Prodigium; Flander ſine cultello, & quidem Brugenſis, ubi cuduntur optimi. *Nep.* Mihi vero cultello non eſtopus, dentibus frangam mordendo, vel digitis buccellatim comminuam. *Hypod.* Ferunt, (41) illud de morſibus tum gin-

(39) *Faccia la benedizione.*
(40) *Sedete larghi.*
(41) *Che lo ſpezzarlo con i morſi*

Digitized by Google

gingivis, tum candori dentium esse perutile. *Mag.* Ubi feciſti latinæ linguæ tyrocinium? Nam non videris mihi prave inſtitutus. *Nep.* Brugis ſub Joanne Theodoro Nervio. *Mag.* Viro diligenti, docto, & probo. Brugæ elegantiſſimæ, niſi quod pereunt in dies vitio plebis profuſiſſimæ. Dolendum eſt. Quam pridem illinc veniſti? *Nep.* Nudius ſextus. *Mag.* Quam nuper cœpiſti ſtudere? *Nep.* Ab hinc annos tres. *Mag.* Non poteſt te profectus pœnitere. *Nep.* Merito; nam & habui Magiſtrum (42) non pœnitendum. *Mag.* Sed quid agit Vives noſter? *Nep.* Dicunt, eum agere athletam, non tamen athletice. *Mag.* Quid iſthuc rei eſt? *Nep.* Quia luctatur ſemper, ſed parum fortiter. *Mag.* Cum quo? *Nep.* Cum ſuo (43) morbo articulari. *Mag.* O luctatorem doloſum, qui primum omnium invadit pedes!

Hyp.

---

(42) *Un buon Maeſtro.*

(43) *La gotta.*

Hyp. Immo lictorem ſævum, qui totum corpus conſtringit. Sed tu quid agis? Quid ceſſas? Videris huc ſpectatum veniſſe, non cœnatum. Nemo veſtrum attingat pileum inter cœnandum, ne quis capillus involet in patinas. Cur non tractatis hoſpitem comiter? Nepotule (44), præbibo tibi. *Nep.* Præceptor, excipio animo libentiſſimo. *Hypod.* Exinanias calicem tuum, quandoquidem exiguus hauſtus reſtat. *Nep.* Hoc eſſet mihi novum. *Mag.* Quid? Non exinanire? Sed (45), Hypodiaſcale, quid dicis? Quid adfers novi ſuper cœnam? *Hypod.* Ego vero nihil dico: ſed hiſce duabus horis multa cogitavi de arte Grammatica. *Mag.* Quæ tandem? *Hypod.* Recondita ſane, & ex penetralibus diſciplinæ. Primum, cur Grammatici poſuerunt tria genera in arte, cum ſint tantum duo in natura:

aut

(44) *Ti fo un brindiſi.*
(45) *Sottomaeſtro.*

Digitized by Google

aut cur natura non producit res neutrius generis, ſicut maſculini, & fœminini? Non poſſum cauſam exſculpere tanti myſterii. Deinde Philoſophi dicunt, eſſe tantum tria tempora, ars noſtra ponit quinque; ergo ars noſtra eſt extra rerum naturam. *Mag.* Immo tu es extra rerum naturam; nam ars in rerum natura eſt. *Hypod.* Si ego ſum extra rerum naturam, quomodo poſſum comedere hunc panem, & has carnes, quæ ſunt in rerum natura? *Mag.* Tanto tu deterior, qui venis ab altera rerum natura, ut comedas, quæ ſunt in hac noſtra. *Hypod.* (46) Paraphthegma aproſdionyſon. Aliam ego vellem ſolutionem mearum quæſtionum. Utinam haberemus nunc Palæmonem aliquem, aut Varronem, qui has quæſtiones poſſet profligare. *Mag.* Quin potius Ariſtotelem, aut Platonem? Habes aliquod aliud? *Hypod.* Heri vidi ſcelus capitale admitti.

(46) *Riſpoſta fuor di propoſito.*

ti. Ludimagiſter vici recti capro olidior, qui in (47) phrontiſterio ſuo in pædore, & fœtore docet auditores (48) diobolarios, ter, aut quater pronunciavit, *volucres*, accentu in penultima, ego verò miratus ſum, terram illi non dehiſcere. *Mag.* Quid aliud decebat talem ludimagiſtrum dicere? Et eſt alioqui in formulis Grammaticæ valde detritus. Sed tu in re levi nimium tumultuaris, & facis tragœdiam ex comœdia, ſeu mimo verius. *Hypod.* Equidem abſolvi penſum meum; nunc tuæ ſunt partes. Dic tu viciſſim aliquid inter cœnam. *Mag.* Nolo, (49) ne tu mi viciſſim *paraphthenghis*. (50) Juſſulenta hæc jam con-

(47) *Nella ſua ſcuola.*
(48) *Da pochi ſoldi, da tre quattrini.*
(49) *Acciocchè non mi abbiate ſcambievolmente a riſpondere fuor di propoſito.*
(50) *Intingoli.*

conglaciant : adfer (51) foculum menſarium ; excalefacite aliquantum, priuſquam panem intingatis. Raphanus hic non eſt eſui, adeo eſt (52) lentus : nec minus ſunt (53) radiculæ juſſulentæ. *Hypod.* (54) Lentorem profecto non a macello attulerunt, ſed hic contraxerunt in noſtro (55) penore, qua cella nihil eſt penui incommodius. Neſcio quid iſtuc rei eſt, ſemper afferuntur huc oſſa (56) emedullata. *Mag.* Parum habent oſſa medullarum (57) ſub Lunam ſilentem. *Hypod.* Quid, cum eſt plena? *Mag.* Plurimum. *Hypod.* Tum vero oſſa noſtra habent minimum, ſeu nihil verius. *Mag.* Non exſor-

(51) *Lo ſcalda vivande.*
(52) *Appaſſito.*
(53) *Barbucce cotte nel brodo.*
(54) *Appaſſimento.*
(55) *Diſpenſa.*
(56) *Senza midollo.*
(57) Prope novilunium, *ſul far della Luna.*

Digitized by Google

exſorbet nobis medullas Luna: ſed noſtra Lamia nimis hic indidit piperis, & gingiberis, & in jure hoc, & toto acetario nimium menthæ, petroſelini, ſalviæ, erucæ, naſturtii, hyſſopi. Nihil puerorum, & adoleſcentum corporibus æque damnoſum, ut cibi, qui interiora fervefaciunt. *Architr.* Quibus igitur ex herbis velles confici? *Mag.* Lactucis, bugloſſa hortenſi, & portulaca, & petroſelini aliquid admiſceri. Heus, tu, Gingloſe, ne extergas labra manu, aut manica, ſed ſimul ipſa, ſimul manum mantili; nam ideo tibi datur. Carnes ne attingas, niſi ab ea parte, qua tibi es ſumpturus. Tu Dromo, non animadvertis te manicas tuas inficere pingui carnium? Reduc eas, ſi ſunt apertæ, ad humeros: ſi non ſunt, (58) corruga, vel complica ad cubitum: quæ ſi relabantur, af-

(58) *Piegale, o rimboccale al gomito.*

Digitized by Google

fige acicula, ſeu, quod magis te decet, ſpina. Tu (59) dominaſter delicatule, in menſam incumbis? Ubi id didiciſti? In (60) hara quapiam. Heus, ſubjicite ejus cubito pulvillum. Architricline, vide, ne (61) analecta hæc pereant, reconde in promptuarium. Tolle primum omnium ſalinum, hînc panem, tum (62) lances, diſcos, mantilia, poſtremo mappam. Mundet quiſque ſuum cultellum, & reponat in vaginam. Heus, tu, Cinciole, ne ſcalpas dentes ſcalpellos; nam eſt noxium: conficito tibi (63) dentiſcalpium pennula, vel hoc bacillo tenui, acuminato, & ſcalpe modice, ne gingivas ſcarifices, & ſanguinem elicias. Conſurgite, & abluite manus, priuſquam recitetur gra-

(59) *Signorotto delicatuccio.*
(60) *Porcile.*
(61) *Avanzi.*
(62) *I tondini.*
(63) *Stuzzicadenti.*

Digitized by Google

gratiarum actio. Amove menſam; voca miniſtram, ut pavimentum hoc ſcopis verrat. Agamus Chriſto gratias. (64) Præeat verba, qui ſacravit menſam. *Flor.* Pro cibo temporario gratias agimus, Chriſte Domine, temporarias: fac, ut pro immortalitate agamus æternas. Amen. *Mag.* Ite luſum, & confabulatum, deambulatum, quo libuerit, dum licet per lucem.

(64) Ideſt dicat, quæ nos eum ſequentes proferamus, vulgo, dicimus, *imporre*, *cominciare*.

GARRIENTES.

Nugo, Graculus, Turdus, Bambalio, Obſervator.

Nugo.

ASſideamus in hac trabe: tu Gracule, e conſpectu in ſaxo illo,

lo, modo ne impedimento ſis, quominus cernamus prætereuntes. Applicemus nos ad hunc parietem egregie (1) ſoli oſtentum. Quam grandis truncus! Et cui uſui? *Turd.* Ut nos hic ſedeamus. *Nug.* Oportet fuiſſe proceriſſimam, & latam arborem, unde eſt ſumptus. *Turd.* Quales ſunt in India. *Grac.* Quî ſcis? Fuiſti tu in India cum Hiſpanis? *Turd.* Quaſi ſcire aliquid de regione quapiam non poſſis, niſi in ea fueris. Sed (2) dabo tibi auctorem meum. Plinius ſcribit, in India arbores crescere ad eam altitudinem, quæ non poſſit jaculo ſuperari. *Et gens illa quidem* (3) *ſumptis non tarda pharetris*, ut ait Virgilius. *Nug.* Scribit etiam Plinius, turmam equitum condi ſub ramis. *Turg.* Nemo id miretur, qui ſcirpos illius regionis conſideret, quibus infirmi fulciunt gra-

(1) *Eſpoſto al ſole*,
(2) *Ti citerò*.
(3) *Non pigra a tirar di ſaetta*.

gradum, divites dumtaxat. *Grac.* Heus? Quota eſt hora? *Nug.* Nulla; nam horarium tintinnabulum nunc funditur. Adfuiſti? *Grac.* Non ſum ausus; nam ajunt, rem eſſe periculoſam. *Nug.* Ego interfui, & vidi innumeras mulieres prægnantes tranſilire canalem fuſionis, qui eſt ſub terra conditus. *Turd.* Audivi, hoc illis eſſe ſalutare. *Græc.* (4) Ea eſt colus philoſophia, ut dicunt. Sed de hora quærebam. *Nug.* Quid tibi opus eſt hora? Siquid vis agere, dum eſt opportunitas, eſt hora. Sed ubi eſt horologium tuum (5) viatorium? *Grac.* Excidit mihi nuper, cum fugerem canem olitoris, poſt decerpta pruna. *Turd.* Ego te currentem vidi de feneſtra; ſed quo te recepiſſes, ſpectare non potui; quia impedimento mihi erat hortus penſilis, quem ibi mater affixit, patre in-

 vito,

(4) *Ella è filoſofia da conocchia.* Colus enim eſt genitivi caſus.
(5) *Da Taſca.*

vito, & multum reclamante. Mater vero in propoſito conſtans obtinuit, ne tolleretur. *Nug.* Quid tu? Tacebas? *Turd.* Flebam tacitus; quid enim aliud agerem, diſſentientibus mihi cariſſimis (6) capitibus? Tametſi mater jubebat me ad ſe ſtare, & clamare ſtrenue: ſed mihi non erat cordi quicquam adverſus patrem mutire. Ego miſſus ſum ad ſcholam quatuor continuis diebus (7) injentatus a matre irata, & dejerante, (8) me non eſſe ex ſe natum, ſed commutatum a nutrice. De quo ait (9) dicturam ſe nutrici diem apud (10) Prætorem capitalem. *Nug.* Quid rei eſt. Prætor capitalis? An non Prætor omnis habet caput? *Turd.* Quid ego ſcio? Sic illa dixit. *Grac.* Hem, qui ſunt iſti (11) penulati,

&

---

(6) *Genitori, maggiori.* (7) *Senza colezione.* (8) *Ch' io non era ſuo figliuolo.* (9) *Citare la balia.*

(10) *Giudice criminale.*

(11) *Intabarrati, e ſtivalati.*

Digitized by Google

& ocreati ? *Nug.* Galli ſunt. *Grac.* Quid ? Eſt ne pax ? *Turd.* Bellum, narrabant futurum, & quidem atrox. *Grac.* Quid adferunt ? *Turd.* Vinum. *Nug.* Exhilarabunt multos. *Grac.* ſcilicet non ſolum vinum exhilarat, ſed vini mentio, & recordatio. *Nug.* Vinoſos utique. Mea nihii refert, qui aquam bibo. *Grac.* Nunquam facies bonum carmen. *Turd.* Noſti illam mulierem ? *Grac.* Non ; quænam eſt ? *Turd.* Aures habet goſſipio obturatas. *Grac.* Quid ita? *Turd.* Ne quid audiat ; quia (12) male audit. *Nug.* Quam multæ peſſime audiunt, auribus patentibus, & bene perforatis. *Turd.* Credo huc pertinere, quod eſt apud Ciceronem in Tuſculanis quæſtionibus. Surdaſter erat M. Craſſus ; ſed illud pejus, quod male audiebat. *Nug.* Non dubium eſt, quin hoc ad infamiam ſit referendum. Sed heus tu Bambalio, inveniſti tuas Tuſculanas quæſtio-

(12) *Ha cattivo nome.*

Digitized by Google

nes ? *Bam.* Etiam apud (13) propolam adeo interpolatas, ut non agnoſcerem. *Nug.* Quis ſurripuerat ? *Bamb.* Vatinius, (14) quod illi male ſit. *Grac.* Vah, hominem manibus (15) adiuncis, & (16) picatiſſimis ! Ne admittis eum unquam ad tuas capſas, nec ad ſcrinia, ſi vis omnia eſſe ſalva. Neſcis illum (17) crumeniſecam exiſtimari ab hominibus, & de crumeniſecio accuſatum apud (18) gymnaſiarcham ? *Nug.* Soror puellæ illius enixa eſt heri gemellos. *Grac.* Quid mirum ? Mulier quædam via ſalaria ad leonem galeatum peperit nudius ſextus (19) tergeminos. *Nug.* Plinius dicit

(13) *Rigattiere.*
(14) *Che gli venga 'l mal anno.*
(15) *Fatto a uncino.*
(16) Ideſt pice maximo illitis, *impeciatiſſime.*
(17) *Borſajuolo.*
(18) *Rettore della ſcuola.*
(19) *Tre a un parto.*

Digitized by Google

cit (20) ad ſeptimum poſſe proce di. *Turd.* Quis veſtrum audivit de uxore Comitis Bataviæ, quam ferunt uno partu tot edidiſſe, quot ſunt in anno dies, ex imprecatione mendicæ cujuſdam. *Grac.* Quid iſtuc fuit de mendica? *Turd.* Mendica, hæc liberis onuſta petiit ab hac Comite ſtipem; Illa ubi conſpexit tot pueros, convicio illam abegit, ſcortum vocitans; negabat enim poſſe fieri, ut ex uno viro tantam ſobolem ſuſcepiſſet. Innocens mendica precata eſt Divos, ut ſi ſe caſtam, & puram ſcirent, darent Comiti ex marito ſuo tot fœtus uno conceptu, quod ſunt in anno dies, & ita contigit; oſtenditurque propago numeroſa illa in oppido quodam illius Inſulæ. *Grac.* Malo credere, quam exquirere. *Nug.* Omnia ſunt Deo poſſibilia. *Grac.* Immo vero facillima. *Nug.* Non noſti illum onuſtum retibus, comitatum canibus, cum

(20) *Sino a ſette per volta.*

Digitized by Google

(21) cauſia, & (22) peronibus,(23) vehentem (24) cantherio, ſtrigoſiſſimo. *Turd.* Eſt ne Mannius verſificator? *Nug.* Eſt plane. *Turd.* Quænam tanta (25) metamorphoſis? *Nug.* Ex Minerva tranſiit ad Dianam: ideſt, ab honeſtiſſima occupatione ad inanem, & ſtultum laborem: Pater ejus mercimoniis faciendis auxerat rem. Hic paternam artem dedecori ſibi eſſe duxit; vertit ſe ad alendos equos, & venationem, non aliter ratus, poſſe nobilitatem generis venari; nam ſi quid ageret utile, non haberetur pro nobili. Sequitur eum venantem talis Curius pereruditus homo, aleator famoſiſſimus, & qui probe novit taxillos mittere (26) compoſitos.

Do-

---

(21) Pileus adverſus æſtum *gran cappello*. (22) *Stivali*.

(23) Ideſt, qui vehitur, *che ſe ne va*. (24) *Cavallo caſtrato*.

(25) *Mutazione*.

(26) *Fatti con arte, con inganno*.

Domi habet ſodalem Tricongium. *Turd.* Immo (27) amphoram. *Grac.* Immo ſpongiam. *Nug.* Immo arenam Africæ aridiſſimam. *Bam.* Ajunt illum ſemper ſitire. *Nug.* An ſitiat, neſcio: ſemper certe paratus eſt potare. *Bamb.* Tu auſculta luſciniolam illam. *Grac.* Ubi nam eſt? *Bamb.* Non vides eam in ramo illo ſedentem? Vide, ut canit ardenter; nec intermittit. *Nug.* (28) *Flet Philomela nefas.* *Grac.* Quid mirum, dulciter eam garrire, quæ ſit Attica, ubi etiam fluctus maris non ſine numero alliduntur litori? *Nug.* Plinius ſcribit, eam præſentibus hominibus diutius, & accuratius cantare. *Turd.* Quid cauſæ eſt? *Nug.* Ego tibi cauſam aperiam: Cuculus, & Philomela eodem cantant tempore, verno ſcilicet, ab Aprili medio

(27) Ludit in nomine *Tricongius*, quod eſt etiam menſuræ genus.
(28) *Mart. l. 2. piange l'uſſignuolo il ſuo fallo.*

Digitized by Google

ad Majum exactum, aut eo circiter. Hæ duæ aves in contentionem venerunt de ſuavitate concentus. Quæſitus eſt judex; & quia de ſono erat certamen, aptiſſimus viſus eſt ad eam cognitionem aſinus, qui præter cæteras animantes grandes habet auriculas. Aſinus, repudiata luſcinia, cujus ſe armoniam negaret intellige-re, victoriam cuculo adjudicavit. Philomela ad hominem appellavit, quem ut videt, agit ſtatim cauſam ſuam, canit diligenter, ut ſe illi approbet ad vindicandam injuriam ab aſino acceptam. *Grac.* Habeo cauſam poeta dignam. *Nug.* Quid ergo? Expectabas Philoſopho dignam? Poſce a novis illis Magiſtris Pariſienſibus. *Grac.* Plerique illorum veſtibus ſunt Philoſophi, non cerebro. *Nug.* Quid ita veſtibus? Nam coquos potius dixeris, aut muliones. *Grac.* Quia geſtant eas craſſas, detritas, laceras, lutulentas, immundas, pediculoſas. *Nug.* Erunt ergo Philoſophi Cynici. *Grac.* Im-

mo

mo Cimici, non, quod videri affectant, Peripateci; quippe Aristoteles sectæ princeps cultissimus fuit. Ego vero (29) longum vale dico jam nunc Philosophiæ; si aliter non possum esse philosophus. Quid enim pulchrius, & homine dignius, quam mundities, & civilis quidam cultus in victu, & vestitu? Ea in re antestant mea sententia Lovanienses Parisiensibus. *Turd.* Quid tu? Non putas esse impedimento studiis nimiam curam munditiæ, atque elegantiarum? *Grac.* Ego quidem munditiam probo; anxiam, & morosam illius curam improbo. *Grac.* Damnas tu elegantias, de quibus scripsit Valla tam diffuse, quasque adeo diligenter commendant nobis nostri præceptores? *Grac.* Alia est verborum in loquendo elegantia, alia rerum in vestiendo. *Turd.* Scitis, quid est mihi narratum a tabellario Lovaniensi? *Nug.* Quid tandem? *Turd.* Clo-

(29) *Un' addio per sempre.*

Digitized by Google

Clodium (30) ardere perdite in puellam quamdam, & Luſconem tranſtuliſſe ſe ad mercaturam a literis; hoc eſt, ab equis ad aſinos. *Nug.* Quid audio? *Turd.* Clodium noratis omnes ſucci plenum, rubicundulum, (31) bene habitum, hilarem, vultu ridenti, comem, feſtivum, (32) confabulatorem. Nunc refert ille, eſſe (33) exſuccum, exanguem, pallido colore, atque adeo (34) lurido, imbecillum, horridum, (35) trucem, taciturnum, fugitantem lucis, & humani conſortii. Nemo, qui illum vidiſſet prius, jam agnoſceret. *Nug.* O miſerum adoleſcentem! Unde id mali? *Turd.* Ex amore. *Nug.* At unde amor ille? *Turd.* Quantum ex ora-

---

(30) *Eſſere innamorato morto.*
(31) *Di buona ſanità.*
(32) *Affabile.*
(33) Quaſi ſine ſucco, *ſecco.*
(34) *Livido.*
(35) *Burbero.*

Digitized by Google

oratione tabellarii potui colligere, reliquerat ſeria, & ſolida ſtudia; dederat ſeſe totum Poetis laſcivis, latinis, & linguæ vulgaris. Inde prima animi præparatio: ut, ſi qua ignis ſcintilla in illum incideret fomitem, quantumlibet exigua, ſubito inflammaretur, velut ſtupa. Tradiderat ſe ſomno, & otio. *Nug.* Quid neceſſe habes plures, aut majores cauſas amandi commemorare? *Turd.* Nunc inſanit, ambulat plerumque ſolus, ſemper autem vel tacitus, vel cantillans aliquid, & modulans ſcribit verſus ſermone vernaculo. *Nug.* Scilicet. (36) *Quos legat ipſa Lycoris.* *Grac.* Chriſte, averte ab animis noſtris tam perniciosum morbum. *Turd.* Niſi me ingenium Clodii fallit, recipiet ſe aliquando ille ad frugem meliorem. Peregrinatur animus ejus in nequitia, non habitat. *Grac.* Et ille alter, quas mercaturas exercet? *Turd.* Miſit ad

ad

(36) *Virgil. Eccl.* 10.

ad patrem epiſtolam (37) flebiliter conſcriptam de miſera conditione ſtudiorum, quam, quod eſſet (38) apertilis, legit ipſe tabellarius. Pater, homo (39) craſſæ Minervæ, tranſtulit eum a chartis ad lanas, pannos, glaſtum, piper, gingiber, cinnamomum. Nunc ille (40) ſuccinctus bracca, mire diligens, & ſedulus (41) in aromataria taberna vocat (42) adventores, excipit (43) blandus, ſcandit, deſcendit per ſcalas (44) infeſtiſſimas, profert ſuas merces, vertit, invertit, mentitur, pejerat. Omnia ſunt illi levio-

(37) *Piena di cordoglio.*

(38) Quæ aperiri poſſet omnino; quod vulgo dicimus, *a ſigillo volante.* (39) *Idiota.*

(40) *Col grembiale dinanzi.*

(41) *Nella ſpezieria.*

(42) Quod vulgo dicitur, *gli avventori.*

(43) *Con buone parole.*

(44) *Pericoloſiſſime.*

Digitized by Google

viora, quam ſtudere. *Nug.* A puero novi illum attentum ad rem, & delectari numulis. Itaque potiorem habuit (45) numationem, quam literaturam, & vile lucrum antepoſuit excellentię eruditionis. Aliquando pœnitebit eum. *Turd.* Sed ſero. *Nug.* Indubie. Provideat, ne accidat ſibi, quod ſuo conſobrino. *Turd.* Cui? *Nug.* Antonio in (46) angiportu pomorum, ad tres graculos. Non audiſti illum ſuperiore anno (47) decoxiſſe? *Grac.* Quid decoxit quæſo? Eſtne hoc tantum malum? An non quotidie id fit in culinis omnibus? *Turd.* Decoxit rem. *Grac.* Quam rem? *Turd.* Alienam, & (48) conturbavit. *Grac.* Nihil ne reddidit creditoribus? *Turd.* Ex compactione (nam receperat ſe

in

(45) *L'acquiſto del denaro.*

(46) *In via mezza delle frutte.*

(47) *Aver fallito, aver conſumato.* (48) *Ha mandato a male ogni coſa.*

Digitized by Google

in asylum (49) uncias ternas ex libris singulis . *Grac.* Hoc vocas tu decoquere , cum nihil sit crudius ? Sed quomodo amisit ? *Turd.* Audivi equidem nuper de patre , non satis tamen intellexi . Narrabat pater , eum (50) feciſſe verſuras damnoſiſſimas , quæ degluberunt eum , & devoraverunt uſque ad oſſa . *Grac.* Quid rei eſt verſura ? Quid deglubere ? *Turd.* Non ego quidem novi ; credo eſſe aliquid de furibus. *Nug.* Vides illum obeſum,quem putes vi ſe commovere ? (51) Petauriſta eſt , & ſunambulus . *Grac.* Ah tace , rem narras incredibilem. *Turd.* Non ipſe quidem ſuo corpore , ſed calicibus . *Grac.* Afferebat aliquid aliud novi tabellarius de noſtris ſodali-

---

(49) *A ragione di tre oncie per libbra.* (50) *Che per pagare i creditori avea preſo danari a cambio con grandiſſimo ſcapito.*

(51) Petauriſta eſt qui ſaltibus levioribus movetur, *un ballerino.*

Digitized by Google

dalibus? *Turd.* Etiam de hermogene, qui in omni noſtro certamine ſemper ferebat primas. Is admirabili mutatione ex ingenioſiſſimo, & (ut ætas illius ferebat) doctiſſimo repente factus eſt tardiſſimus, & rudiſſimus. *Nug.* Tale quiddam ſæpe vidi accidere in quibuſdam(52)acutulis. *Bamb.* Ajunt id fieri, cum ingenii acumen non eſt ſolidum, ut in ſcalpellis, quorum acies facile retunditur; præſertim ſi quid ſecet paullo durius. *Grac.* Quid? Eſt ne acies in ingenio, ſicut in ferro? *Bamb.* Neſcio; ferrum ſæpe vidi, ingenium nunquam vidi. *Nug.* Quid factum eſt adoleſcenti illi (53) pagano, qui ſuperiore menſe exhibuit nobis prandium (54) adventorium refertum deliciis ruſticis, ad quem a fuga retrahendum præceptor miſerat

---

(52) *Ingegnoſetti.*
(53) *Contadino.*
(54) *Per la ſua venuta.*

Digitized by Google

ſerat quatuor (55) fugitivarios ? Et erat formoſulus . *Turd.* Venuſtus aſinus . Puella (56) amanuenſis amitæ meæ , quæ puella eſt illi ſoror patruelis , (57) convenit illum nuper in pago ſuo nudo capite , impexum , horridum , (58) ſentum , (59) cum gallicis , & tunica villoſa , & (60) levidenſa vendentem in trivio quodam chartaceas imagines , & (61) tabellas elementarias , cantantem cantiones novas in circulis . *Grac.* Oportet illum eſſe ortum claro

---

(55) Fugitivarii , qui retrahunt ſervos a fuga ; vulgo dicere poſſumus *monelli* .

(56) Quam hera habet ſemper ſibi paratam ad manum *la cameriera*.

(57) *Lo trovò* .

(58) *Peloſo* .

(59) Gallicæ ſocci lignei , *zoccoli* .

(60) *Groſſolana* .

(61) *Le croceſante , le carte dell' a , b , c* .

ro ſanguine. *Turd.* Quid iſtuc? *Grac.* Quoniam pater ejus eſt de genere, (62) Coclitum. *Nug.* Non tam id arguit nobilem virum, quam bonum jaculatorem. (63) Collimabit facile. *Turd.* Aut fabrum lignarium, qui oculo (64) rubricam dirigit uno. *Nug.* Nunquam placuit mihi ille puer, nec dederat mihi ſignificationem aliquam virtutis. *Grac.* Quid ita? *Nug.* Quia nec amabat ſtudia, nec præceptorem reverebatur, quod eſt perditi animi argumentum evidentiſſimum, & ſenes irridebat, & calamitoſos ſubſannabat. Sed quis eſt iſte (65) ſericatus, torquatus, (66) bracteatus auro? *Grac.* Ex genere clariſſimo, matrem habet nobiliſſimam, & fœcundiſſimam. *Nug.* Quam? *Grac.* Terram: & vix credas,

(62) Quia oculo cæcus erat.
(63) *Tirerà facilmente a ſegno.*
(64) *Il filo roſſo.*
(65) *Veſtito di ſeta.*
(66) *Ricoperto d' oro.*

Digitized by Google

das, quas ſemper faciat delicias: dicas puerulum in cunis adhuc, & crepundiis vagientem. *Nug.* Atqui lanugo illi incipit jam per malas ſerpere. *Bamb.* Hem, obſervator venit. Expedite libros, explicate, incipite evolvere. *Grac.* Nec fuit (67) his multis hebdomadibus obſervator magis curioſus, & qui tam gauderet deferendis ad magiſtrum criminibus. *Bamb.* Utinam ſaltem nos veræ culpæ (68) reos legeret; ſed calumniatur plerumque. *Nug.* (69) *Hic murus abeneus eſto.* (70) *Nihil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.* Sed quieſcite; ego illum ſtatim hinc fugabo. *Obſerv.* Quid

tu

---

(67) *Da molte ſettimane in qua.*

(68) *Ci accuſaſſe,*

(69) Proverbium ab Horatio ſumptum, *queſta ſarà, come ſicura rocca.*

(70) *Non far mai male, e non aver paura.*

tu dicis, (71) Vatia? *Nug.* Quid tu, (72) Vatrax? *Observ.* Quid tu, (73) Vatrachomyomachia? Sed joco ablato, quid hic agitur? *Nug.* Quid ageretur? Quod inter bonos scholasticos, & studiosos. Legitur, ediscitur, disputatur. Dic sodes, capitulum lepidissimum, quod est apud Virgilium; (74) *Transversa tuentibus hircis*. *Observ.* Bene facitis: pergite studere, ut bonæ indolis adolescentes decet. Mihi aliud nunc est negotii. (75) Vos valebitis. *Nug.* Nunc satis (76) nugatum est. Revertamur ad ludum; sed prius rele-

(71) Vatius apud Plaut. *chi ha le gambe storte*.

(72) Vatrax Græce est rana.

(73) Græcum vocabulum ex tribus compositum, significans pugnam ranarum cum muribus.

(74) *Mentre guardavano a traverso i capri*.

(75) *Addio*.

(76) *Si è cianciato abbastanza*.

Digitized by Google

relegamus, quæ præceptor explicavit, tum ut discamus, tum ut illi placeamus, & nos approbemur, quod cuique nostrum debet esse in votis non minus, quam patri.

ITER, ET EQUUS.

Philippus, Misippus, Misospudus, Planetes, Puer, Rusticus.

Philippus.

VUltisne proficiscamur animi gratia Bononiam, quæ est ad (1) Sequanam? *Misipp.*; *& Misosp.* (2) Nihil malumus, die præsertim sereno, & (3) a ventis silenti, tum etiam

(1) Sequana fluvius Parisius interfluens, *la Senna*.
(2) *Non abbiamo il maggior desiderio*.
(3) *Quieto*.

Digitized by Google

etiam (4) in noſtro pædagogio feriato. *Phil.* Cur non eſt in vobis (5) operarius? *Miſipp.* Quia Pandulphus (6) madefacturus eſt hodie ingenti prandio magiſtros omnes in onorem laureæ ſuæ magiſtralis. *Plan.* Vah quantum potabitur! *Miſoſp.* Multo plus ſitietur. *Phil.* Egó habeo (7) aſturconem. *Miſipp.* Ego (8) equum meritorium conductum de luſco impoſtore, *Miſoſp.* Ego, & Planetes vehemur rheda: reliqui, ſi videtur, vel pedeſtres ſequentur nos, vel vi brachiorum agent cymbam contra curſum amnis. *Plan.* Immo equis trahetur. *Miſoſp.* (9) Ut erit cordi; nam nobis pedeſtre iter magis

(4) *Perchè abbiamo vacanza.*
(5) *Giorno da lavoro.*
(6) *Ha da ubbriacare.*
(7) *Aſturico*, equus ab Aſturia, oppido Hiſpaniæ, ſic dictus, *ginnetto.*
(8) *Un cavallo preſo a nolo.*
(9) *Come piacerà.*

Digitized by Google

placet. *Philipp*. Eja, (10) puer, (11) fræna equum meum, & (12) ſterne. Quid, (13) malum, (14) manno indis lupatum? Orna potius frænulo illo levi cum bullis. *Puer*. Hui, nec (15) oream habet, nec (16) aureas. *Philipp*. Si ſcirem, quis fregiſſet, ego illi frangerem. *Miſipp*. Quid tu nunc dices concitatus? *Philipp*. Panem in cœna. Accipe, unde, poteris accommodato. *Puer*. Scilicet, in mediis pædagogiis quæris vel equos, vel equorum ornamenta. *Philipp*. Supple igitur, quæ deſunt, ex hoc fune. *Puer*. (17) Erit

---

(10) *Paggio*.
(11) *Metti la briglia*.
(12) *Metti la ſella*.
(13) *Domin*.
(14) *Cavallo picciolo*.
(15) Orea, corrigia, quæ eſt ſub ore, *il barbozzale*.
(16) Aurea, corrigia ad aureas, *la teſtiera*.
(17) *Farà brutto vedere*.

Erit deforme. *Philipp.* Abi, insane: quis videbit extra urbem? *Puer.* (18) Antilena est dissuta. *Philipp.* Sarcias (19) ligula adstrictoria aliqua. *Puer.* Non habet (20) post ilenam. *Philipp.* Nec est opus. *Plan.* Magnum equitem, & exercitatum! Delabetur (21) ephippium ad collum, & (22) effundet te supra caput. *Philipp.* Quid ad me? Lutosa est magis via, quam lapidosa: inficiar cœno, non cruentabor. Sed, si hæc omnia apparanda, dum hinc discedemus ante vesperum. Adduc equum qualicunque ornatu. *Puer.* Paratus est: conscende. Ah quid agis? Pedem dextrum ponis priorem in (23) stapeda? *Philipp.* Utrum ergo? *Puer.* Sinistrum; & habenas

(18) *Il pettorale.*
(19) *Con qualche stringa.*
(20) *La groppiera.*
(21) *La Sella.*
(22) *Ti roverscerà sul capo.*
(23) *Staffa.*

ſiniſtra manu rege; dextera cape hanc virgulam, quæ erit pro calcaribus. *Philipp.* Non indigeo: calcanei erunt mihi vice calcarium. *Puer.* (24) Jubellium Tauream videtis, aut, qui cum hoc congreſſus eſt, (25) Aſellum. *Philipp.* (26) Apage hiſtorias in procinctu. Ubi reliqui? *Puer.* Ite, ego comitabor vos pedeſter. *Miſip.* O equum moleſtiſſimum (27) ſuccuſſatorem! Oſſa mihi omnia contuderit, priuſquam perveniamus in oppidum. *Philipp.* (28) Quid, malum, eſt ſtratum iſtud tuum? Clitella eſt, ut puto, *Miſipp.* Paul-

(24) Jubellius Taurea eſt Campanorum longe fortiſſimus eques.

(25) Claudius Aſellus civis Romanus.

(26) *Levati di quì ora colle ſtorie.*

(27) Succuſſator eſt equus, qui ſeſſorem concutit, *che va di trotto.*

(28) *Che domin di ſella è codeſta tua?*

Digitized by Google

Paullo minus. *Philipp.* Quanti quanti? *Misipp.* Numis Turonensibus quatuordecim. *Philipp.* Equum ipsum cum suo victu, & vestitu tanti non emerim: nec videtur mihi equus (29) vector, nec (30) ephippiarius; sed jumentum (31) clittellarium, & (32) jugale, aut (33) dossuale. Animadverte quæso, ut passim cespitat; vel in chartam, aut (34) latum culmum impingeret: *Misipp.* Quid tu de eo dicis? Pullus est adhuc. Sed garries, quæ voles. Vides tu hunc equum? Is qualis qualis est, me vehet, aut ego illum. *Puer.* Ungulam habet tenerrimam, miser. *Philipp.* Quid admonuit te tam accurate (35) unoculus, cum tibi eum

(29) *Da cavalcare.*
(30) *Da sella.*
(31) *Da basto.*
(32) *Da carretta.*
(33) *Da soma.*
(34) *Fuscello di paglia stiacciato.*
(35) *Losco, orbo d'un occhio.*

Digitized by Google

inſternneret? *Miſipp.* Rogavit verbis amantiſſimis, ne duo inſideremus equo, alter in ſtrato, alter ſuper clunes; & ut in equili diligenter ei (36) ſubſternerem. *Puer.* Nimirum eget miſellus, qui latera habet nudata carne. *Philipp.* Quid agitis? Vos non aſcenditis in rhedam? *Plan.* Probe mones. Rhedarius petit nunc altero tanto plus quam quanti eramus pacti. *Philipp.* Cum Rhedariis eſt vobis res & cum naviculatoribus: facile conficietis omnia, & ex animi ſententia. Genus hominum eſt mite, manſuetum, come, urbanum, pium. Rhedarii ſunt fæx terræ, naviculatores fæx maris. Date illi dimidium ejus, quod plus poſcit. *Puer.* Quotam eſſe jam horam cenſetis? *Philipp.* Ex ſole conjicio eſſe ultra decimam. *Puer:* Appetit jam meridies. *Philipp:* Ita ne? Heus Miſippe, eamus; ſequatur, qui poterit, inve-

(36) Scil. paleam ad cubandum, *che gli faceſſi un buon letto.*

Digitized by Google

invenient nos ad Galerum purpureum; ea eſt taberna diverſoria ſita contra regiam Pyramidem, non procul a domo Curionis. *Miſipp.* Qua, egrediemur? *Philipp.* Per portam Marcellinam ad dexteram, (37) ſimplici via, & directa. *Miſipp.* Immo teneamus hanc ſemitam; via jucunda, & placida. *Philipp.* Minime vero: nihil commodius, & tutius, quam via regia; nam tranſverſis itineribus amittemus comites, præſertim quod trames ille, niſi me fallit memoria, eſt valde (38) ſinuoſus, & ambagioſus. *Miſipp.* Qui ſunt iſti haſtati? Videntur milites ex iſtis (39) mercenariis. *Philipp.* Quid agendum? *Miſipp.* Revertamur, ne nos ſpolient. *Philipp.* Progrediamur; nam facile evademus eos curſu equorum per campos. *Miſipp.* Quid, ſi

(37) *Per la via ordinaria.*
(38) *Storto, e intrigato.*
(39) *Soldati del Soldo.*

Digitized by Google

gradarius tuus ſtatim unguem amitteret. Quam contrarius hic campus ſuo vicino, (51) obſitus ſitu, ſqualidus, carioſus, horrens petris, & ſpinis armatus. *Puer.* Non vides eſſe agrum (52) ruderatum ex villæ ruinis. Et alioqui frumentarius eſt. (53) Hyberno pulvere, verno luto, magna farra, Camille, metes. *Philipp.* Quæſo cantilla verſus aliquot, ut ſoles. *Miſipp.* (54) Placet.

Felix ille animi, Diviſque ſimillimus ipſis,
Quem non mendaci reſplendens gloria fuco

(51) *Inſalvatichito.*

(52) *Coperto di calcinacci, e di ſaſſi.*

(53) *Vetus hoc fuit ruſticum carmen*, hyberno pulvere, verno luto, grandia farra, Camille, colliges: *unde Virgil. ſumſit illud*: hyberno lætiſſima pulvere farra. *Ita Macro. l.* 1. *ſaturn.*

(54) *Si bene.*

Digitized by Google

Sollicitat, non faſtoſi mala gaudia luxus:
Sed (55) *tacitos ſinit ire dies, & paupere cultu*
(56) *Exigit innocuæ tranquilla ſilentia vitæ.*

Philipp. Verſus facetiſſimos, & graviſſimos! Cujus quæſo ſunt? *Miſipp.* Non agnoſti? *Philipp.* Non. *Miſipp.* Angeli Politiani. *Philipp.* Vetuſtiores putavi, & habent gratiam antiquitatis. Suſpicor, nos deerraſſe. *Miſipp.* Heus bone vir, qua itur Bononiam? *Ruſtic.* Aberraſtis. Obvertite (57) cantheria veſtra ad bivium illud, & tenete viam, quam rodit flumen: ea vos non ſinet falli, recta eſt, & ſimplex uſque ad vetuſtam quercum; inde ad manum hanc vos (58) præcipitatote. *Miſipp.* Habemus

(55) *Quieti paſſa i giorni.*
(56) *Gode tranquilla, ed innocente vita.*
(57) *Cavalli caſtrati.*
(58) *Tirate giù.*

Digitized by

mus gratiam. *Ruſtic.* Ducat vos Deus: *Miſipp.* Malïem currere, quam ſic ab equo iſto concuti. *Philip.* Tanto cœnabis avidius. *Miſipp.* Immo vero non potero cœnare delaſſatus, & confractus toto corpore, citius quæram de lecto, quam de cœna. *Philipp.* Sede (59) conjunctis cruribus, non (60) divaricatis; minus ſentias laborem. *Miſipp.* Hoc eſt fœminarum; & facerem, niſi metuerem deriſus, & ſannas prætereuntium. *Puer.* Siſte parumper, Philippe, dum hic (61) faber ferrarius calcearit aſturconem tuum. cui excuſſa eſt folea dextri pedis, *Miſipp.* Quin potius moremur hic, ne, clauſo diverſorio, ſub dio dormiamus. *Philipp.* Quid? In (62) aper-

(59) *Con tutte due le gambe da una parte.*
(60) *A cavalcione.*
(61) *Il maneſcalco.*
(62) *All' aria aperta.*

Digitized by Google

aperto mundo, an non id præſtabilius, quam in clauſo? Gravius eſſet, quod incœnes.

SCRIPTIO.

Manricus, & Mendoza, Puer, Magiſter.

Manricus.

ADfuiſti hodie, cum ille haberet orationem de utilitatibus ſcribendi *Mend.* Ubinam? *Manr.* In (1) auditorio Antonii (2) Nebriſſenſis. *Mend.* Minime vero. Sed tu recenſe, ſi qua hæſerunt memoriæ. *Manr.* Quid ego recenſeam? Dixit tam multa, ut omnia prope exciderint. *Mend.* Ergo contigit tibi, quod de vaſis anguſti orificii Quintilianus dicit,

(1) *Scuola.*

(2) *Lebrizzeſe.* Nebriſſa enim, vulgo *Lebrizza*, eſt urbe Andaluſiæ.

Digitized by Google

cit, quod ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt; ſenſim ſi inſtilles, recipiunt. Sed nihil retinuiſti penitus? *Manr.* Propemodum nihil. *Mend.* Aliquid igitur. *Manr.* Perpuſillum. *Mend.* Iſthuc ipſum perpuſillum fac mihi etiam commune. *Manr.* Primum omnium ajebat, eſſe perquam admirabile, tantam varietatem humanarum vocum paucis potuiſſe literis comprehendi: deinde, amicos abſentes poſſe inter ſe beneficio literarum colloqui. Addebat, nihil eſſe viſum admirabilius apud inſulas iſtas a Regibus noſtris recens inventas, unde aurum affertur, quam poſſe inter ſe homines aperire, quæ ſentiant, tanto intervallo regionum, miſſa chartula aliqua maculis nigris diſtincta: rogabant enim, an papyrus ſciret loqui. Hæc ille, & alia permulta, quæ ſum oblitus. *Mend.* Quamdiu dixit? *Manr.* Horas duas. *Mend.* Et tam longa oratione tam pauculamandaſti memoriæ? *Manr.* Manda-

Digitized by Google

vi quidem memoriæ, ſed ea noluit retinere. *Mend.* Plane dolium habes filiarum Danai. *Manr.* Immo excepi cribro, non dolio. *Mend.* Accerſamus aliquem, qui tibi ea, quæ ille dixit, redigat in memoriam. *Manr.* (3) Mane tamen; nam aliud quiddam cogitatione quæro. Teneo. *Mend.* Eloquere tandem: cur non (4) excipiebas penna? *Manr.* Non erat ad manum. *Mend.* Ne (5) pugillares, quidem? *Manr.* Ne pugillares quidem. *Mend.* Exprime hoc tandem. *Manr.* Aufugit jam: tu excuſſiſti mente tam odioſe interpellando. *Mand.* Hui, tam cito? *Manr.* Rediit in memoriam. Ex auctoritate neſcio cujus Scriptoris affirmabat, nihil eſſe ad magnam eruditionem compendioſius, quam probe, ac celeriter (6) pingere. *Mend.* Quis eſt

(3) *Aſpetta.*
(4) *Le ſcrivevi?*
(5) *La tavoletta da ſcrivere.*
(6) *Scrivere.*

Digitized by Google

eſt auctor? *Manr.* Nomen ſæpe audivi, ſed memoria effluxit. *Mend.* Ut alia: ſed huic præcepto non paret vulgus noſtræ nobilitatis, quæ pulchrum, & decorum ſibi eſſe ducit, neſcire literas formare: dicas (7) ſcarificationem eſſe gallinarum, & niſi præmonitus ſis, cujus ſit manus, nunquam divinaris. Et ea de cauſa vides, quam craſſi ſint homines, quam amentes, & opinionibus corruptiſſimis. *Manr.* Quomodo ſunt vulgus, ſi nobiles? An non hæc multum inter ſe diſtant? *Mend.* Quia vulgus non veſtibus, & poſſeſſionibus diſtinguitur; ſed vita (8), & judicio de rebus integro. (9) Vin ergo, ut nos a vulgari iſta inſcitia vindicemus? Tradamus nos huic exercitamento. *Manr.* Neſcio quo pacto naturale eſt mihi, diſtorte, inæ-

(7) *Raſpamento di galline.*
(8) Judicium integrum *il buon giudizio.*
(9) *Vin'* pro *vis ne.*

Digitized by Google

inæqualiter, perturbate exarare literas. *Mend.* Hoc habes nobilitatis: exerceas te; nam assuefactio mutabit, quod naturale esse ducis. *Manr.* Sed ubi is habitat? *Mend.* Ex me tu id quæris? Qui nec audivi hominem, nec vidi, cum ipse eum audieris: ut quantum intelligo, velles omnia (10) ingeri tibi præmansa in os. *Manr.* Nunc commemini: ajebat, sibi domum conductam juxta ædem DD. Justi, & Pastoris. *Mend.* Est ergo vicinus vester: eamus. *Manr.* Heus, puer, ubi est magister? *Puer.* In illo conclavi. *Mend.* Quid agit? *Puer.* Docet quosdam. *Manr.* Significa illi, adstare hic præforibus, qui huc etiam veniunt, ut ab eo doceantur. *Mag.* Qui sunt pueri isti? Quid petunt? *Puer.* Te cupiunt (11) conventum. *Mag.* (12) Ad-

---

(10) *Ti si metteſſe in bocca la pappa bella, e maſticata.*

(11) *Di parlarti.*

(12) *Fagli paſſare a dirittura.*

Admitte eos ad me recta. *Manr.* & *Mend.* Optamus tibi ſalutem,& omnia proſpera, Magiſter. *Mag.* Et ego viciſſim vobis felicem huc ingreſſum. Soſpitet vos Chriſtus. Quid eſt? Quid vultis? *Manr.* Doceri abs te artem iſtam, quam profitere, ſi modo vacat, & ſi vis. *Mag.* Profecto oportet vos eſſe pueros honeſtiſſime educatos, qui & ſic loquamini, & tam modeſto ſitis ore. Nunc vero magis, cum tota facie ſuffudit ſe vobis rubor: confidite, filii; nam iſte eſt color virtutis. Qui vocamini? *Manr.* Manricus, & Mendoza. *Mag.* Nomina ipſa teſtantur ingenuam educationem, & generoſos animos. Ita demum eritis vere nobiles, ſi iis artibus excolatis animos, quæ maxime ſunt dignißimæ claris natalibus: quanto magis ſapitis vos, quam multitudo iſta nobilitatis, qui eo ſe habitum iri generoſiores ſperant, quo imperitius pingant literas. Sed minime eſt hoc mirandum; quandoquidem

dem perſuaſio hæc dementiam nobilitatis jam pridem invaſit, nihil eſſe abjectius, aut vilius, quam aliquid ſcire. Ergo videre eſt, illos epiſtolis à (13) librariis ſuis compoſitis ſubſcribentes, id quod legi nullo pacto poteſt, nec ſcias, a quo tibi epiſtola mittatur, niſi ſit a tabellario prædictum, aut ſignum agnoſcas. *Manr.* Id modo ego, & Mendoza querebamur. *Mag.* Sed venitis huc armati? *Manr.* Minime vero, bone præceptor; vapularemus a noſtris pædagogis, ſi auſi eſſemus arma hac ætate vel aſpicere, nedum tangere. *Mag.* Ah, ah non loquor de armis crudelitatis, ſed de iſtis ſcriptoriis, quæ ad præſentem rem faciunt. Habetis (14) thecam pennariam cum pennis. *Mend.* Quid eſt rei theca pennaria? An ea, quam nos (15) calamariam appellamus?

Mag.

---

(13) Librarii, *Scrivani, Segretarj.*
(14) *La cuſtodia delle penne.*
(15) *Pennajuolo.*

Digitized by Google

Mag. Ea ipſa: nam antiquiſſimi homines ſolebant ſtylis ſcribere, quibus ſucceſſerunt calami, & potiſſimum (16) Nilotici. Agareni, ſi quos vidiſti, ſcribunt arundinibus a dextra in ſiniſtram, ſicut omnes pene ad Orientem nationes. Europa Græcos ſecuta contra a ſiniſtra in dextram. *Manr.* Etiam Latini? *Mag.* Latini quoque, filii; ſed hi a Græcis habent originem, & olim veteres Latini ſcribebant in membrana (17) deletili, quæ vocabatur (18) Palimpſeſtos, tum una tantum facie: nam, qui utrinque erant libri conſcripti, Epiſtographi dicebantur: qualis fuit Oreſtes ille Juvenalis ſcriptus & in tergo, nec dum finitus. Sed hæc alias. Nunc ea, (19)

quæ

(16) *Quei del Nilo*.

(17) *Da poterſi cancellare*.

(18) Palimpſeſtos, ſeu palimpſeſtus eſt membrana iterum abraſa, ut in ea pluries ſcribi poſſit.

(19) *Che premono*.

Digitized by Google

quæ inſtant. Anſerinis pennis ſcribimus, aliqui (20) gallinaceis. Veſtræ iſtæ ſunt egregie habiles: nam ſunt (21) caule ampla, & nitida, & firma. Detrahite (22) plumulas ſcalpello, & detruncate aliquid (23) de cauda: tum eradite, ſi quam habent ſcabriciem; nam lævigatæ ſiunt aptiores. *Manr.* Nunquam ego gero, niſi (24) deplumatas, & nitidas; ſed inſtitutor meus docuit me eas leves facere ſaliva, & affricatione adverſum tunicam, & (25) fœminicruralia. *Mag.* Præſens conſilium. *Mend.* Doce nos (26) aptare pennas. *Mag.* Primum omnium reſcindite utrinque caput, ut fiat bifur-

(20) *Con penne di pollo d' India.*
(21) *Groſſe, chiare, e ſode.*
(22) *Lo ſpennacchio.*
(23) *Di eſtremità.*
(24) *Spennacchiate.*
(25) *Calzoni.*
(26) *Temperate.*

Digitized by Google

(27) bifurcata, tum in ſuperiore parte inciſuram facite ſcalpello ſenſim ducto, quæ (28) crena vocatur: hinc æquate duos illos (29) pedunculos; ſeu mavultis nominare (30) cruſcula, ita tamen, ut altius ſit dextrum, in quod penna ſcribendo incumbit, id tamen diſcrimen vix (31) perceptibile oportet eſſe. Pennam ſi firmius vis chartæ imprimere, tribus digitis teneto; ſin celerius, duobus, pollice, & indice, more Italico; nam medius inhibet magis curſum, & moderatur (32), ne ſe immodice effundat, quam adjuvat. Profer (33) atramen-

(27) *A due punte.*
(28) *Fenditura.*
(29) *Picciole punte, piccioli gambi.*
(30) *Gambine.*
(31) *Che appena ſi conoſca.*
(32) *Che non ſcorra ſmoderatamente.*
(33) *Il calamajo.*

Digitized by Google

mentarium. *Mend.* Hem, (34) cornu atramentarium elapſum eſt mihi huc. *Mag.* Puer, profer (35) ampullam illam atramentariam, ex ea effundemus in hoc (36) mortariolum plumbeum. *Mend.* Sine (37) peniculo? *Mag.* Ita hauries penna liquidius, & commodius; nam (38) in goſſipio, vel filo bombycini, aut lini, cum pennam intingis, adhæret ſemper (39) crenæ (40) fibra aliqua, vel flocculus, in quo detrahendo fit mora ſcriptioni: aut, ſi non detrahas, lituras verius effingas, quam literas. *Mend.* Ego ex ſodalium conſilio (41) linteolum

Me-

(34) *Il calamajo di corno.*
(35) *Ampolla d' inchioſtro.*
(36) *Calamajo di piombo.*
(37) *Stracci.*
(38) *Nella bombagia, e negli ſtracci di ſeta, o di filo.*
(39) *Fenditura.*
(40) *Qualche picciol filo, o peluz-*
(41) *Tela fina di Malta.* 20.

Melitenſe indo, aut (42) bombycinum leve, ac tenue. *Mag.* Iſtud vere eſt ſatius. Cæterum multo præſtat ſolum atramentum infundere in mortariolo (43) fixo; nam quod circumgeſtandum eſt, huic omnino opus eſt (44) peniculo. Cæterum habetis chartam? *Mend.* Hanc. *Mag.* Aſperam admodum, & quæ pennam remoretur, ne (45) inoffenſe decurrat, quod eſt ſtudiis noxium; nam dum luctaris cum ſcabritie chartæ, elabuntur multa ex iis, quæ ſcribenda cogitaveras. Hoc genus chartæ amplæ, denſæ, duræ, ſcabræ (46) librarii relinquite; quæ ideo (47) libraria nuncupatur,

(42) Bombycinum leve, ac tenue eſt, quod vulgo dicimus *Taffetà*.

(43) *Che ſi tien fermo*.

(44) *Stracci*.

(45) *Senz' intoppo*.

(46) *Cartolai*.

(47) *Carta da libri*.

Digitized by Google

quod ex ea fiant ad diuturnitatem libri: nec illam quotidiano uſui paraveris grandem, auguſtanam, ſive imperialem, quæ de rebus ſacris (48) hieratica nominatur, quales videtis in Libris ſacrarum ædium. Acquirite vobis chartam (49) epiſtolarem, quæ ex Italia affertur, optima, tenuiſſima, & firma, vel vulgarem illam, quam ex Gallia important, quam paſſim invenietis venalem, (50) in ſingulos codices nummis octonis plus minus. Dabitur vobis (51) pro corollario (52) philura una, aut altera chartæ (53) emporeticæ, quam (54) bibulam di-

ci-

(48) *Civè ſacra.*
(49) *Da lettere.*
(50) *Otto ſoldi il quaderno più, o meno.* Codex enim eſt *libro da ſcrivere.*
(51) *Per giunta.*
(52) *Foglio.*
(53) *Carta ſtraccia.*
(54) *Sugante.*

cimus. *Mend.* Quæ eſt horum nominum ratio? Nam ſæpe dubitavi. *Mag.* Emporetica de Græco venit, ab involvendis mercibus; & bibula, quod atramentum abſorbeat. Ita non erit vobis opus (55) furfuribus, aut ſabulo, vel pulvere de pariete eraſo. Sed omnium optimum eſt, cum per ſe literæ exſiccantur: eo enim modo diuturniores fiunt. Proderit tamen emporetica, (56) quam ſub manu extendatis, ne ſudore, aut ſordibus maculetis papyri candorem. *Manr.* Cede jam nobis, ſi videtur, exemplar. *Mag.* Primum (57) abecedarium, deinde (58) ſyllabatim, tum verba conjuncta ad hunc modum. Diſce, puer, quibus fias ſapientior, & proinde melior. Voces ſunt animorum ſigna inter præſentes; literæ inter abſentes. Hæc ef-

(55) *Di ſegatura.*
(56) *Per tener ſotto la mano.*
(57) *L' a, b, c.*
(58) *L' attaccature.*

fingite, & redite huc a prandio, vel cras, ut ſcripturam veſtram emendem. *Manr.* Faciemus, interea commendamus te Chriſto. *Mag.* Et ego vos eidem. *Mend.* Secedamus, ut abſque interventu ſodalium, & interpellatione meditemur, quæ a Magiſtro hoc accepimus. *Manr.* Placet mihi. Ita fiat. *Mend.* Ventum eſt, quo volebamus. Aſſideamus in his ſaxis. *Manr.* Etiam, ſed (59) averſi a Sole. *Mend.* Mutua mihi dimidium chartæ folium, quod reddam cras. *Manr.* Sufficit tibi hoc fruſtulum? *Mend.* Hui! non capiet ſex verſus, ex meis præſertim. *Manr.* Scribe in utraque facie, & fac verſus denſiores: quid neceſſe habes tam magna interſtitia relinquere? *Mend.* Egone? Vix intervallum eſt ullum; nam literæ ſe ſe utrinque attingunt, præſertim quæ longos habent apices, aut pedes, ut *b*, & *p*. (60) Sed quin

(59) *Con le ſpalle volte al Sole.*
(60) *Ma e tu?*

Digitized by Google

quin tu? Jam ne duos verſus exaraſti? Et quidem eleganter, niſi quod ſunt (61) pravi. *Manr.* Scribe tu ſeorſum, & tace. *Mend.* Enim vero penna, & atramento hoc ſcribi nullo pacto poteſt. *Manr.* Quid ita? *Mend.* Non cernis, ut penna (62) reſpergit chartam atramento extra literas. *Manr.* At atramentum meum adeo eſt craſſum, ut limum eſſe credas. Aſpice, amabo, ut hæret in ſumma crena, nec ad characteres formandos defluit. Quin igitur utrique incommodo medemur? Tu (63) de cuſpidibus pennæ reſcinde ſcalpello, quoad atramentum commode colligas in literas; ego in atramentarium, quo ſit atramentum liquidius, inſtillabo guttas aquæ aliquot. *Mend.* Immerito potius. *Manr.*

(61) *Storti.*
(62) *Schizza l'inchioſtro ſul foglio fuori delle lettere.*
(63) *Spunta un poco la pennæ col temperino.*

Oh, ne lotium: fœtebit atramentum ipſum, & quidquid ſcripſeris, nec facile deinceps odorem hunc elueris e peniculo. Optimum eſſet acetum, ſi haberes ad manum; nam hoc vi ſua ſtatim diſradat denſum atramentum. *Mend.* Verum: ſed periculum eſt, ne acrimonia ſua chartam penetret. *Manr.* Nihil tale metuas; hæc charta maxime omnium (64) continet atramentum, ne effluat. *Mend.* Extremæ hujus tuæ chartæ oræ inæquales ſunt, rugatæ, & aſperæ. *Manr.* (65) Demarginato chartam aliquantum forficibus; nam hoc eſt etiam elegantius, aut citra eam aſperitatem ſcribendo ſubſiſte. Tibi ſemper leviſſimæ offenſiones ſatis magno impedimento ſunt, (66) ne pergas, ſed quidquid eſt in manı-

(64) *Ritiene l' inchioſtro, che non paſſi.*

(65) *Toſa un poco la carta colle forbici.*

(66) *Per non tirare innanzi.*

Digitized by Google

nibus, abjicias illico. *Mend.* Redeamus jam ad Præceptorem. *Manr.* Videtur tibi tempus? *Mend.* Metuo, ne præterierit jam tempus; nam solet mature cœnare. *Manr.* Eimus, ingredere tu prior, qui habes minus cordis. *Mend.* Imo tu potius, qui (67) minus frontis. *Manr.* Vide, ne quis ab illo exeat, qui deprehendat hic nos (68) jocantes, & lascivientes. Pulsemus fores anulo, etsi patentes; nam hoc fuerit urbanius. (69) At, at. *Puer.* Quis istic? Recta introeas, quisquis es. *Manr.* Nos sumus. Ubi est institutor? *Puer.* In conclavi. *Mend.* . Omnia sint tibi fausta, Præceptor. *Mag.* (70) Feliciter veneritis. *Mend.* Effinximus quinquies, aut sexies tuum exemplar in eadem charta; referimus hoc opus nostrum ad te emendandum.

(67) *Più sfrontato.*
(68) *A far bagatelle, e a ruzzare.*
(69) *Tà, ta.*
(70) *Siate i ben venuti.*

Mag. Recte facitis. Oſtendite. Poſthac relinquite majorem intercapedinem verſuum, ut ſit ubi ego poſſim corrigere veſtra errata ad emendationem. Hæ literæ ſunt admodum inæquales, quod eſt in ſcribendo fœdum. Animadvertite, quanto majus eſt *m*, quam *e*, & *o*, quam orbis hujus *p*; nam literarum corpora omnia oportet eſſe æqualia. *Mend.* Quid, quæſo, vocas corpora? *Mag.* Media in literis præter (71) apiculos, & (72) pedunculos, ſi quos habent: apices habent *h*, & *l*; pedes *p*, & *q*. Jam in eodem *m*, crura ſunt imparia; primum brevius eſt medio, & nimis (73) magnam caudam trahit, ſicut & illud *a*: nec ſatis (74) imprimitis pen-

(71) *Aſte.*
(72) *Gambi.*
(73) *Ha uno ſtraſcico troppo grande.*
(74) *Calcate la penna ſu la carta.*

Digitized by Google

pennam chartæ: vix hæret atramentum, nec dignoſcas, quæ ſint elementa. Quod literas has transformare tentaris in alias, (75) eraſis particulis cuſpide ſcalpelli; magis deturpaſti ſcripturam: ſatius fuiſſet tenuem lituram inducere, tum & quod ſupereſt verbi in fine verſus, transferre in caput ſequentis, modo integræ ſint ſemper ſyllabæ, quas ſecari non patitur lex latinæ ſcriptionis. Auguſtum Cæſarem produnt memoriæ non ſolitum verba dividere, nec ab extrema parte verſuum abundantes literas in alteram tranſferre, ſed ibidem (76) ſtatim ſubjicere, & circumducere. *Manr.* Nos id libenter imitabimur, quoniam exemplum eſt regis. *Mag.* Recte facitis; quomodo enim aliter appro-

(75) *Avendone raſtiate alcune particelle con la punta del temperino.*

(76) *Le faceva ſubito di ſotto, e le ſcriveva intorno.*

Mag. Recte facitis. Oſtendite. Poſthac relinquite majorem intercapedinem verſuum, ut ſit ubi ego poſſim corrigere veſtra errata ad emendationem. Hæ literæ ſunt admodum inæquales, quod eſt in ſcribendo fœdum. Animadvertite, quanto majus eſt *m*, quam *e*, & *o*, quam orbis hujus *p*; nam literarum corpora omnia oportet eſſe æqualia. *Mend.* Quid, quæſo, vocas corpora? *Mag.* Media in literis præter (71) apiculos, & (72) pedunculos, ſi quos habent: apices habent *h*, & *l*; pedes *p*, & *q*. Jam in eodem *m*, crura ſunt imparia; primum brevius eſt medio, & nimis (73) magnam caudam trahit, ſicut & illud *a*: nec ſatis (74) imprimitis pen-

(71) *Aſte.*
(72) *Gambi.*
(73) *Ha uno ſtraſcico troppo grande.*
(74) *Calcate la penna ſu la carta.*

pennam chartæ: vix hæret atramentum, nec dignoſcas, quæ ſint elementa. Quod literas has transformare tentaris in alias, (75) eraſis particulis cuſpide ſcalpelli; magis deturpaſti ſcripturam: ſatius fuiſſet tenuem lituram inducere, tum & quod ſupereſt verbi in fine verſus, transferre in caput ſequentis, modo integræ ſint ſemper ſyllabæ, quas ſecari non patitur lex latinæ ſcriptionis. Auguſtum Cæſarem produnt memoriæ non ſolitum verba dividere, nec ab extrema parte verſuum abundantes literas in alteram tranſferre, ſed ibidem (76) ſtatim ſubjicere, & circumducere. *Manr.* Nos id libenter imitabimur, quoniam exemplum eſt regis. *Mag.* Recte facitis; quomodo enim aliter appro-

(75) *Avendone raſtiate alcune particelle con la punta del temperino.*

(76) *Le faceva ſubito di ſotto, e le ſcriveva intorno.*

Digitized by Google

baretis, vos ex illius esse satos sanguine? Sed ne conjungatis omnes literas, nec omnes separetis. Sunt, (77) quæ vinciri inter se postulant, ut caudatæ, cum aliis, velut *a*,*l*,*u*: item hastatæ, ut *f*, & *t*, sunt, quæ recesent, nempe (78) orbiculatæ, *p*, *o*, *b*. Quantum poteritis, recto capite scribite; nam inflexo, atque incumbenti defluunt humores ad frontem, & oculos; unde morbi nascuntur multi, & videndi imbecillitas. Accipite alterum exemplar, quod exprimatis cras, Deo propitio: Sed propera, (79) nec te venturas differ in horas. (80) Qui non est hodie, cras minus aptus erit. Et aliud: Currant verba licet, manus

(77) *Che vogliono essere appiccate insieme con l' altre, come quelle, che hanno strascico.*

(78) *Le tonde.*

(79) *Nè differir il tempo.*

(80) *Quel, che adesso non può, non potrà mai.*

nus eſt velocior illis. Nondum lingua ſuum, dextra peregit opus. *Mend.* Viſne etiam, ut lituram hanc reddamus? *Mag.* Lituram ſane, modo & alia probe exarentur. *Mend.* Interea optamus, te belliſſime valere.

VESTITUS, ET DEAMBULATIO MATUTINA.

Malvenda, Bellinus, Gomezius, Joannius.

Malvenda.

(1) NEmpe hoc aſſidue? Jam clarum mane feneſtras intrat. Stertimus, (2) indomitum

---

(1) Perſius ſatyr. 3. *è ſempre così?*

(2) *Che baſti a digerire i fumi del vino gagliardo del monte Falerno.*

quod deſpumare Falernum ſufficiat. *Bell.* Apparet profecto, inſanire te; nam alioqui nec tam multo mane eſſes experrectus, nec verſus funderes, & quidem ſatyricos, quo manifeſtius rabiem tuam patefacias. *Malv.* Accipe ergo epigrammatarios (3) edentulos, & ſalſos. Surgite jam pueri, vendit (4) jentacula piſtor, (5) Criſtatæque ſonant undique lucis aves. *Bell.* Iſtud de jentaculo citius mihi ſomnum excuteret, quam clamores tui. *Malv.* Feſtiviſſimus nugator, precor tibi felicem hunc diem. *Bell.* Et ego tibi fauſtam noctem, & bonum cerebrum, ut ſimul & dormire poſſis, & ſoluta oratione loqui. *Malv.* Quæſo te, ſerio reſponde, ſi modo ſerio potes unquam loqui: quam horam cenſes

nunc

(3) *Mordaci, e arguti.* Mart. l. 4. *in fine.*

(4) *Le ciambelle.*

(5) *E da per tutto riſuonano i galli.*

Digitized by Google

nunc esse? *Bell.* Medium noctis, vel plus paullulum. *Malv.* In quo horologio? *Bell.* In meo domestico. *Malv.* Ubi tandem est tuum horologium domesticum? Tu ut horologium unquam habueris, aut inspexeris, cui omnis hora est semper dormiendi, edendi, ludendi, studendi vero nunquam! *Bell.* Atqui hic habeo horologium mecum. *Malv.* Ubi? Ostende. *Bell.* In meis oculis: vide, ut nulla vi aperiri possint. Obdormi rursus, obsecro, aut certe tace. *Malv.* Quid malum est (6) carosis hæc, seu verius lethargus, & mors quædam? Quamdiu putas, nos jam dormisse? *Bell.* Horas duas, vel ad summum tres. *Malv.* (7) Ter ternas. *Bell.* Qui fieri istud potest? *Malv.* Gomezule, i curriculo (8) ad solarium Franciscanorum, & contemplare quota sit hora. *Bell.* Apa-

---

(6) *Sonnolezza.*
(7) *Tre volte tre.*
(8) *All' orinolo da Sole.*

Digitized by Google

(9) Apage, ſolarium, cum ſol nondum ſit ortus. *Malv.* Ortus vero. Aperi feneſtram iſtam vitream, heus tu puer, ut verberet Sol hujus oculos ſuis radiis: plena ſunt jam Sole omnia, & umbræ minores. *Bell.* Quid tibi eſt rei cum ortu Solis, & occaſu? Sine, illum priorem te ſurgere, cui majus eſt conficiendum iter diurnum; Gomazule, curſim contendito ad D. Petri, ibi aſpicito & in (10) horologio machinali, quæ ſit hora, & in (11) gnomone. *Gom.* Utrumque ſum intuitus. In ſolario parum abeſt umbra a ſecunda linea; in horologio machinali (12) digitus indicat horam paullo plus quintam. *Bell.*

---

(9) *Via, l'oriuolo da Sole.*

(10) *Oriuolo a ruote.*

(11) *Oriuolo a Sole.* Gnomon enim eſt ſtylus horas indicans; item ferrum prominens in umbilico linearum, cujus umbra internoſcuntur horæ.

(12) *La lancetta.*

Digitized by Google

Bell. Quid narras? Aliud ergo agendum reſtat tibi, (13) ut hic ſiſtas mihi fabrum ferrarium ex vico lapideo, qui (14) forcipe disjungat has palpebras tam affixas: dic ei, revellendam eſſe e foribus ſeram aliquam, cujus ſit amiſſa clavis. *Gom.* (15) Ubinam habet? *Malv.* Iſte vero ſerio accerſeret. Deſine jam nugari, & ſurge. *Bell.* Surgamus tandem, quando (16) ita obſtinaſti animo. Vah, quam odiosus es ſodalis! Excita me, Chriſte, ex ſomno peccati ad vigiliam juſtitiæ; transfer me ex nocte mortis ad lucem vitę. Amen. *Malv.* Feliciter tibi procedat hæc lux. *Bell,* Et tibi hæc eadem, & aliæ quamplurimæ lætæ, ac fauſtæ: hoc eſt, ut eam ita tranfigas, ne cujus virtutem lædas, ne quis tuam. Puer, afferto ſubuculam mundam, nam

hanc

(13) *Che tu mi conduca.*
(14) *Con le tanaglie.*
(15) *Dove ſta egli?*
(16) *Ti ſei incaponito così.*

Digitized by Google

hanc jam totos ſex dies geſtavi. Hem arripe pulicem illum ſaltitantem. *Gom.* Omitte nunc (17) venationem publicarem; quantulum erit pulicem unum in cubili hoc extinxiſſe? *Malv.* Quantum guttam unam aquæ (18) Diliæ huic adimere. *Bell.* Immo vero mari ipſi Oceano. Nolo hanc ſubuculam (19) colari rugato, ſed alteram illam (20) plano: nam rugæ hæ quid aliud ſunt hoc tempore, quam nidi, aut receptacula pediculorum, & pulicum? *Malv.* Inepte, exiſtes repente dives; habebis pecus album, & pecus nigrum. *Bell.* Peculium numeroſum magis, quam quæſtuoſum, & comites, quos mallem ſemper videre in vicinia, quam domi meæ. Jube, famulam reſuere latera hujus ſubuculæ, & quidem filo ſerico. *Gom.* Non habet.

---

(17) *La caccia delle pulci.*
(18) Dilia eſt flumen Lovanii.
(19) *Con le pieghe al collo.*
(20) *Senza pieghe.*

bet. *Bell.* Lino igitur, aut laneo, aut etiam, ſi ita lubet ei, ſparteo. Nunquam famula hæc habet, quod eſt opus; quod vero non eſt opus, affatim. Te vero, Gomezule, nolo ego eſſe divinatorem. Exequere mandatum meum, & renuncia, ne arioleris, quid ſit futurum. Excute pulverem e (21) fœminis cruralibus (22) concuſſu, hinc (23) purga diligenter (24) muſcario illo ſetaceo. (25) Udones dato itidem mundos; nam hi ſunt jam (26) exudati, & pædore olidi. Eheu; amove eos iſthinc continuo; offendit me fœtor graviſſime. Vis (27) interulam? *Bell.* Non, nam ex luce ſolis colligo, diem fore calidam: ſed cede

(21) *Calzoni.*
(22) *Collo ſcuoterli.*
(23) *Spazzolagli.*
(24) *Setoletta, ſpazzola, ſcopetta.*
(25) *Calcetti.*
(26) *Pieni di ſudore.*
(27) *Camiciuola.*

Digitized by Google

cede mihi (28) thoracem illum (29) dimidiis manicis (30) ſerici gauſapini, & (31) tunicam ſimplicem (32) fuſtadicam (33) cum vinculis veſtiariis oblongis. *Malv.* Immo (34) fuſtanicam. Quid iſthuc rei eſt? quonam ire cogitas, ut tam ornes te præter morem tuum, præſertim cum ſit dies (35) profeſtus, & poſcis (36) ligulas devinctorias caſtrenſes? *Bell.* Et tu cur induiſti

(28) *Giubbone.*

(29) *Di mezze maniche.*

(30) *Di velluto.*

(31) *Giubba ſcempia.*

(32) Fuſtadica eſt pannus levis, qui in Britannia texitur, *di roba leggiera all' Ingleſe.*

(33) *Con le ſtringhe lunghe.*

(34) *Fuſtanica* pannus ex goſſypio, qui in Germania texitur, *bambagina, fruſtagno.*

(35) *Giorno di lavoro.*

(36) *Le cinture della ſpada.*

sti (37) bombycinam lævem, recentem ab officina, cum habeas (38) capripiliam & (39) damascenam detritam? *Malv.* Dedi hæc resarcienda. *Bell.* Ego vero in hisce meis magis commoditatem specto vestitus, quam ornatum. (40) Uncinuli isti, & (41) orbiculi sunt laxati: tu, (42) improbe, inconsiderate semper (43) dissolvis. *Malv.* Ego potius utor (44) globulis, & (45) ocellis, quod est decentius, & minus in induendo, & exeundo molestum. *Bell.* Non est idem omnium judicium in his, ut in reliquis omnibus. Pectorale hoc tuni-

(37) *Il vestito di raso nuovo della Bottega.*
(38) *Quello di ciambellotto.*
(39) *Di dommasco usato.*
(40) *Gangheri.*
(41) *Magliette.*
(42) *Cattivello.*
(43) *Sfibbi.*
(44) *Bottoni.*
(45) *Occhielli.*

tunicæ condito in arcam, nec proferas tota æstate. (46) Astrigmenta hæc strenue sunt (47) exarmata suis ferris. Limbus hic est dissutus, & discerptus, cura resarciendum, sed vide, (48) ne assuantur deformes commissuræ. *Gom.* Non poterit id perficiante sesquihoram. *Bell.*(49) Affige ergo acicula, ne pendeat; dato (50) perisscelides. *Gom.* Adsunt: (51) calceolos cum crepidis longi(52) obstraguli paravi tibi, pulvere bene excusso. *Bell.* Calceos potius exterge situ, ac nitida. *Malv.* Quid est (53) *ligula* jn calceo, de qua inter grammaticos fuit contro-

ver-

---

(46) *Le stringhe.*
(47) *Sono molto spuntate.*
(48) *Che i rimendi non facciano brutto vedere.*
(49) *Appuntalo con uno spillo.*
(50) *Le legacce.*
(51) *Scarpini.*
(52) *Tomajo.*
(53) *Linguetta.*

Digitized by

verſia peracerba, ut ſolet de omnibus, dicendumne eſſet ligula, an linguła? *Bell.* Illa (54) aſſuitur calceis Hiſpanicis in ſumma planta, (55) hic non habent. *Malv.* Et in Hiſpania deſueſcunt apponere, (56) calceatu Gallico. *Bell.* Accommoda mihi tuum pectinem eburneum. *Malv.* Ubi eſt tuus ligneus, & quidem Pariſienſis? *Bell.* Non audiſti me heri objurgantem Gomezulum? *Malv.* Objurgare vocas tu ferire? *Bell.* Hoc illud erat; fregerat quinque, aut ſex (57) radios pectinis ex denſis, ex raris pene omnes. *Malv.* Legi nuper, ſcriptorem quendam præcipere, ut eburneo pectine pectamus caput quadragies ducto a (58) brechmate ad (59) verticem, & in-

(54) *Si mette al collo della ſcarpa alla Spagnuola.*
(55) *Quì non ſi uſa.*
(56) *Calzandoſi alla Franceſe.*
(57) *Denti.* (58) *Dalla teſta.*
(59) *La cocuzzola del capo.*

& inde ad (60) occipitium. Quid agis? Hoc non eſt petere, ſed mulcere. Cede pectinem. *Bell.* Neque iſthuc eſt pectere, ſed radere, aut verrere: credo habere te caput teſtaceum. *Malv.* Et ego te butyraceum, adeo non audes attingere. *Bell.* Vin' tu igitur, (61) ut mutuo arietemus capita? *Malv.* Nolo tecum contendere inſania, nec committam bonam mentem meam cum tua dementia. Ablue jam tandem manus, & faciem, ſed os potiſſimum, ut mundius loquaris. *Bell.* Utinam adeo cito animum perpurgarem, ut manus: dato malluvium. *Malv.* Confrica paullo diligentius nodos iſtos manus, quibus hærent ſordes denſiſſimæ. *Bell.* Falleris; nam puto eſſe potius decoloratam pellem, & rugatam. Abjice has (62) malluvias, Gomezule, in cloacam il-

(60) *La collottola.*
(61) *Che facciamo alle capate.*
(62) *Lavatura.*

illam, & cede mihi (63) reticulum, & (64) pileum elavatum; affer jam ocreas. *Gom.* (65) Itinerarias ne? *Bell.* Non, ſed urbanas. *Gom.* Vis (66) cucullionem, an (67) pallam? *Bell.* Sumus foras proditurí? *Malv.* Quid ni? *Bell.* Affer igitur (68) lacernam. *Malv.* Prodeamus jam tandem, ne amittamus e manibus deambulandi tempus. *Bell.* Duc nos, Chriſte, per vias tibi gratas, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen. O quam formoſa aurora vere roſea, & (ut poetæ vocant) aurea! Quam gaudeo, me ſurrexiſſe! Exeamus urbe. *Malv.*

Exea-

---

(63) *Scuffiotto.*

(64) *Il cappello colle borchie.*

(65) *Quelli da far viaggio?*

(66) Cucullio eſt pallium Hiſpanicum, *il ferrajuolo.*

(67) Palla eſt veſtis longa, & lata; *l'abito lungo alla Franceſe.*

(68) Lacerna eſt pallium ad iter faciendum; *mantello.*

Exeamus; ergo hac tota hebdomade pedem porta non extuli. Sed quo ibimus primum? Inde qua? *Bell.* Ad arcem, an (69) mœnia Carthusiana? *Malv.* An potius ad prata D. Jobi? *Bell.* Minime illuc de mane, ad ferum potius. *Malv.* Ad Carthusianos ergo per Franciscanos. & Bisthum, inde per portam Bruxellensem: tum redibimus per Carthusianos (70) ad rem divinam. Ecce tibi Joannium. Salvus sis, Joanni. *Joann.* Et vos plurimum. (71) Quid isthuc est insolitum? Tam bono mane surrexistis? *Bell.* Ego vero arctissimo somno eram consopitus; sed Malvenda hic clamando, & (72) tundendo avellit me e lectulo. *Joann.* Recte fecit; nam totum te reficiet, ac recrea-

(69) *La Certosa.*
(70) *Alla messa.*
(71) *Che stravaganza è questa.*
(72) Tundendo sub caput, *col rompermi il capo.*

Digitized by Google

creabit hæc deambulatio. Eamus (73) ad pomærium. O admirabilem, & adorandum artificem tantæ pulchritudinis! Non immerito vocatur opus hoc Mundus, & a Græcis *Cosmos*, quasi ornatus, & elegans. *Malv.* Ne (74) contente deambulemus, sed (75) lente, ac molliter. (76) Conficiamus, quæso, in hac mœniali ambulatione duo, aut tria spatia, ut ociosius, & liberius tam decoram (77) speciem contemplemur. *Joan.* Attende, nullus est sensus, qui non egregia aliqua voluptate perfundatur: oculi primum. Quæ varietas colorum, qui vestitus terræ, & arborum! Qui tapetes. quæ picturæ comparari huic possunt? Hæc sunt naturalia, & vera, illa altera picta, & fal-

(73) *Lungo le mura.*
(74) *Tanto forte.*
(75) *Piano, e bel bello.*
(76) *Facciamo quì lungo le mura due, o tre passeggiate.*
(77) *Vista.*

& falſa. Non injuria (78) Vates ille Hiſpanus Majum appellavit pictorem Mundi. Jam aures. Qui concentus avium, & potiſſimum luſciniæ! Auſculta eam e ſalice, a qua (ut Plinius inquit) perfectæ Muſicæ ſcientiæ (79) modulatus editur tonus. Animadverte accurate, & adnotabis varietates omnium ſonorum: nunc non (80) interquieſcit, ſed (81) continuo ſpiritu in longum æquabiliter, ſine mutatione: nunc inflectitur: jam (82) minutius, & conciſius canit, nunc (83) intorquet, & quaſi criſpat vocem: nunc exten-

(78) Joannes Mena.

(79) *Un aggiuſtato canto di perfetta muſica.*

(80) *Fa pauſa.*

(81) *Alla diſteſa in un medeſimo tenore.*

(82) *Canta a reſpiri, ed alla ſpezzata.*

(83) *Gorgheggia, e fa come de' trilli.*

extendit, jam revocat : alias longos concinit verſus, quaſi heroicos; alias breves, ut ſaphicos, interdum breviſſimos, ut adonicos. Quin, quaſi etiam Muſicæ ludos, & ſcholas habent. Meditantur aliæ juniores, verſuſque, quos imitentur, accipiunt. Audit diſcipula intentione magna (utinam nos præceptores noſtros pari) & reddit, vicibuſque reticent. Intelligitur emendata correctio, & in docente quædam reprehenſio. Sed illas ducit natura recta, nos voluntas prava. Adde his, qui odor ſpirans undique ſive ex pratis, ſive ex ſegetibus, ſive ex arboribus, etiam ex ipſis agris (84) ceſſantibus, & ſquallidis. Sapor, quicquid ori admoveas, vel ex ipſo aere, qualis primi, & tenerrimi mellis. *Malv.* Hoc puto eſſe, quod a nonnullis audivi, apes conſueviſſe mel ſuum colligere menſe Majo ex cœleſti rore. *Joann.* Ea fuit multorum opinio. Si

(84) *Che ripoſano, e ſono incolti.*

Digitized by Google

aliquid vis dari tactui, quid mollius, aut salubrius hac aura ubique spirante, quæ salutari spiritu per venas, & universum corpus se se insinuat? Venit mihi nunc in mentem versuum aliquot Virgilii de Vere, quos utique cantillabo (si me potestis ferre) voce mea non olorina, sed anserina; tametsi hanc malo, si non alias cygnus canit dulce, nisi fato suo proximus. *Bell.* Ego quidem, ut pro me respondeam, vehementer eos versus aveo audire qualicumque voce, modo etiam expo-nas eos nobis. *Malv.* Nec ego ab hoc dissentio. *Joann.* Non alios prima crescentis origine Mundi. Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem, crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri. Cum primum lucem pecudes ausere, virumque ferrea progenies duris caput extulit arvis, immissæque feræ silvis, & sidera Cœlo. Nec res hunc teneræ possent perferre laborem, si non tan-

taquies iret, frigusque caloremque inter, & (85) exciperet Cœli indulgentia terras. *Bell.* Non satis intellexi. *Malv.* Ego ut reor multo minus. *Joann.* Edisce nunc eos, alias intelligetis; sunt enim desumti ex intima Philosophia, ut alia Vatis illius permulta. *Malv.* Quæramus ab Orbilio (86) literatore, quem habemus obvium. *Joann.* Immo est homo non admodum abvius. Salutemus modo, & sinamus abire hominem rabiosum, & plagosum, ingentis supercilii, (87) imbutum magis literis, quam eruditum: tametsi persuasit sibi serio se esse literatorum alpha. Cæterum diximus de corpore: quid porro animum, & mentem! Quantopere exhilarat, & excitat hujusmodi aurora! Nullum est tempus ad edisendum æque

(85) *Su la terra influisse il Cielo.*
(86) *Maestro de' primi rudimenti di grammatica.*
(87) *Più infarinato nelle lettere.*

Digitized by Google

idoneum, nullum ad percipiendum, continendumque, quæ audias, quæque legas, nec aliud ad meditandum, & excogitandum, quocumque applicaris animum. Non immerito quidam dixit: Aurora gratissima Musis. *Bell.* Sed ego jam exstimulor appetentia: redeamus domum jentatum. *Malv.* Quid tandem? *Bell.* Panem, butyrum, cerasa, (88) pruna cireola, quæ tantopere videntur noſtris Hiſpanis placuiſſe; ut illorum nomine pruna omnia nuncupent: vel ſi hæc non ſint domi, decerpemus folia aliquot buglosſæ, & ſalviæ, quæ addamus butyro. *Malv.* Bibemus vinum? *Bell.* Minime vero, ſed cerviſiam, & quidem tenuiſſimam ex flava iſta Lovanienſi: vel aquam puram, & liquidam hauſtam e fonte. Latino, aut Græco! *Malv.* Quem tu fontem Latinum vocas, quem Græcum? *Bell.* Illum, qui juxta Portam

(88) *Suſine gialle.*

tam eſt, Græcum ſolet nominare, Vives; ulteriorem illum Latinum. Cauſam ipſe reddet tibi, cum illum convenies.

DOMUS.

Jocundus, Leo, Vitruvius.

Jocundus.

EST tibi notitia cum (1) inſulario amplæ, atque elegantis hujus (2) inſulæ? *Leo.* (3) In primis, & eſt aſſecla patris mei admodum propinquus. *Joc.* Rogemus eum, ut nobis eam omnem patefaciat; nam ferunt, nihil fieri poſſe amœnius; nec delectabilius. *Leo.* Adeamus, (4) pulſemus fores tin-

---

(1) *Caſiere.*
(2) *Palazzo in iſola.*
(3) *Più di tutti.*
(4) *Soniamo il campanello.*

Digitized by Google

tinnabulo, ne irrumpamus inexpectati. (5) At, at. *Vitr.* Quis istic? *Leo.* Ego sum. *Vitr.* O salve multum, pusio dulcissime: unde tu nunc? *Leo.* E ludo. *Vitr.* (6) Qua igitur gratia huc? *Leo.* Sodalis hic meus, & ego vehementer cupimus hasce ædes visere. *Vitr.* Nunquam spectasti? *Leo.* Non totas. *Vitr.* Ingredimini. Heus, puer, affer mihi claves ostiorum domus. Primum hoc est vestibulum; patet semper interdiu absque janitore, quod nec intra domum est, nec tamen extra: noctu clauditur. Contemplamini portam magnificam, valvas e robore, (7) munitas ære, utrumque limen, & infimum, & supernum ex marmore alabastrite. Olim (8) Hercules solebat præfigi ostio domus, ille

(5) *Tin, tin.*
(6) *A che fine?*
(7) *Foderate di bronzo.*
(8) *L'imagine d'Ercole.*

le (9) *alexicacos*. Hic eſt Chriſtus verus Deus; nam Hercules erat crudelis homo, & maleficus. Hoc cuſtode nihil mali ingredietur in ædes: *Joc.* (10) Ude un ho deſpotes autos? *Vitr.* Quid dixit Græce? *Leo.* Quo cur tam multi ingrediuntur mali? *Vitr.* Etiamſi mali ingrediuntur, nihil tamen inferunt mali. *Leo.* Non utimini carminibus? *Vitr.* Deſiit eſſe mos apud quaſdam nationes. Sequitur oſtium (11) atrii, quod atrienſis ſervus cuſtodit, præcipuus in familia, ut mediaſtinus extremus. Tum atrium ſpatioſum ad deambulandum, multæque, ac variæ in eo picturæ. *Joc.* Quænam,

(9) Alexicacos Herculis nomen, necnon Apollinis, quod ſignificat malorum depulſorem, *difenſore da ogni ſiniſtro incontro*.

(10) Græca vocabula, quæ ſonant, *ne dominus quidem ipſe*.

(11) *Cortile*.

quæso? (12) ichnographica, illa terræ, & maris (13) orthographica; illa orbis nuper Hiſpanis navigationibus aperti (14) ſciographica: in tabella illa eſt Lucretia ſe interficiens. *Joc.* Quid, quæſo, dicit? Nam moriens, ut videtur loquitur. *Vitr.* Multæ hoc mirantur. quia non cuique tantum dolet. *Joc.* Intelligo, quid dicat. *Leo.* Quid ſibi vult tabella illa tam varie delineata? *Vitr*

Ea

(12) *Delineata in piano*. Ichnographia enim eſt operis deſcriptio, lineis dumtaxat in plano poſitis, per quas ima, & ſuprema imaginamur.

(13) *Deſcritta nel globo*. Orthographia enim eſt recta, & ſolida operis imago, lineis ſurſum erectis, quibus & frontem & ſuperiora non imaginamur, ſed videmus.

(14) *Diſtinta deſcrizione*. Sciographia enim eſt cum operis umbræ, loca, habitacula, tractus tanquam ſuis coloribus pinguntur.

Ea eſt (15) graphis hujus ædificii. (16)Reduc a tabula hoc velum. *Joc.* Quid hoc eſt rei? Vetulus fugens papillam fœminæ. *Vitr.* Non legiſti exemplum hoc apud Valerium Maximum, titulo de pietate? *Joc.* Legi: quid dicit illa? *Vitr.* Nondum tantum rependo, quantum accepi. *Joc.* Quid ille? *Vitr.* Juvat genuiſſe. Aſcendamus has ſcalas (17) cochides: ſinguli gradus lati; ut cernitis, ex ſingulis ſunt ſaxis marmoris (18) baſaltis. Hæc (19) prima contignatio habitatio eſt domini, (20) cœnaculum ſuperius (21) hoſpitale

(15) *La pianta.*
(16) *Scuopri quel quadro.*
(17) *Scale a chiocciola.*
(18) *Di marmor ferrigno.* Baſaltis enim eſt lapis colore, & duritie ferri, ut inquit Plin.
(19) *Primo piano.*
(20) *Appartamento.*
(21) *Per li foreſtieri.*

Digitized by Google

eſt, non quod herus meus (22) faciat cœnaculariam, quod abſit; ſed paratum eſt hoſpitibus amicis, ornatum, ſemper inſtructum, & vacuum niſi cum adſint hoſpites. Hoc eſt (23) triclinium. *Joc.* Bone Chriſte! (24) Quæ feneſtræ ſpeculares, quam ſcite depictæ pictura (25) ſciographica! Qui colores, quam vividi! Quæ tabulæ! Quæ ſigna! Quæ coaſſatio! Quænam eſt hiſtoria vitrearum? *Vitr.* Fabella Griſelidis, quam apte, & ingenioſe confinxit Joannes Boccatius Florentinus; ſed herus meus decrevit addere rei fictæ rem veram de Godelina Flandrenſi, & Catharina Angliæ Regina, quæ ſuperat figmentum Griſelidis. Signa ſunt, primum illud Pauli Apoſtoli. *Joc.* Quod eſt (26) lemma? *Vitr.* O quantum

(22) *Tenga camera locanda.*
(23) *Il tinello.*
(24) *Che invetriate!*
(25) *Diſtinta, minuta, eſatta.*
(26) *Inſcrizione.*

Digitized by Google

tum tibi nos debemus, tu Chriſto! *Joc.* Quid ipſe loquitur? *Vitr.* Gratia Dei ſum id, quod ſum, & gratia Dei in me vacua non fuit. Alterum illud eſt Mutii Scævolæ. *Joc.* Nec is eſt mutus, etiamſi Mutius. Quid mutit? *Vitr.* Non incendet, inquit, me hic ignis; quoniam alius major ardet me intus. Tertium ſignum eſt Helenæ. Titulus eſt: utinam fuiſſem ſemper talis, minus nocuiſſem. *Joc.* Quid ſignat cæcus ille ſeniculus recalvaſter indice adHelenam verſo? *Vitr.* Homerus eſt, dicit Helenæ: Quæ male tu feciſti, ego bene cantavi. *Joc.* En lacunar eſt deauratum, admiſtis margaritis. *Vitr.* Margaritæ quidem ſunt, ſed pretii exigui. *Joc.* Quo ſpectant feneſtræ? *Vitr.* Hæ in hortos, illæ in impluvium. Hæc eſt (27) diæta, ſeu æſtiva cœnatio. En vobis cubiculum, & conclave. Cubiculum orna-

(27) *Il luogo, dove ſi cena la ſtate.*

tum eſt tapetibus, pavimento contabulato, ſtoreis tecto. En imagines aliquot B. Virginis; & Chriſti ſervatoris. Illæ alteræ ſunt Narciſſi, Euriali, Adonidis, Polyxenæ, qui dicuntur fuiſſe formoſiſſimi. *Joc.* Quid ſcriptum eſt in (28) limine ſuperiore oſtii? *Vitr.* Recipe te in portum tranquillitatis affectuum. *Joc.* Quid in interiore poſte forium? *Vitr.* Ne induxeris in portum tempeſtatem. In conclavi illo clauſo aſſervantur fere (29) prima utenſilia. Hoc alterum (30) membrum eſt hibernum: vides omnia obſcuriora, & magis tecta: tum hypocauſtum. *Joc.* Amplius mea ſententia, quam pro cænatione. *Vitr.* Non animadvertis, etiam cubiculum interius eodem vaporatio excalefieri? *Joc.* Di-

---

(28) *Architrave.*

(29) *Gli utenſili più neceſſarj.*

(30) Membrum apud Columellam, Vitruvium, & Ulpianum eſt pars domus, *appartamento.*

Digitized by Google

Dicunt, cubicula esse calidiora, ubi nullum sit (31) fumale. *Vitr.*. Non solent esse in (32) æstuariis. *Joc.* Quæ est illa (33) camera tam eleganter fornicata? *Vitr.* (34) Lararium, seu sacellum; ibi agitur res divina. *Joc.* Ubi latrina? *Vitr.* Superne in granario habemus foricam, ne oleat; in cubiculis enim (35) scaphis utitur herus meus, & trullis, & matulis. *Joc.* Turriculæ illæ, & pyramides, & pilæ, & (36) indices ventorum, omnia qua venustate, quam admirabili arte. *Vitr.* Descendamus. Hæc est culina, hoc promptuarium, hæc

(31) *Cammino.*
(32) *Stufe.*
(33) *Cupola.*
(34) *L'Oratorio.*
(35) *Predella, che è un arnese di legno portatile per uso di scaricare il ventre.*
(36) *Banderuole per conoscere i venti.*

Digitized by Google

hæc cella vinaria, illa (37) penuaria, in qua mire infeſtamur rapacitate furum. *Joc.* Qua tandem eſt huc furibus ingreſſus? Omnia video probe clauſa, & feneſtras cum clathris ferreis. *Vitr.* Per rimulas, & foramina. *Leo.* Mures ergo ſunt, & muſtellæ, quæ vobis univerſam penum diripiunt. *Vitr.* Illud eſt poſticum domus, clauſum ſemper duabus ſeris, affixa, & (38) penſili, niſi cum adeſt dominus. *Leo.* Cur feneſtræ non habent cancellos? *Vitr.* Quoniam raro aperiuntur; ſpectant enim ad auguſtum angiportum, ut cernis, & obſcurum: raro quiſquam hic aſſidet, aut (39) profert caput; ideo & clathrare eas ſtatuit herus meus. *Leo.* Quibus clathris? *Vitr.* Fortaſſe ligneis; nondum eſt certum; interea repagulum hoc ſufficit. *Joc.*

Quam

---

(37) *Stanza, ove ſi tengono le coſe da mangiare.*

(38) *Serratura a lucchetto.*

(39) *Si affaccia.*

Digitized by Google

Quam amplæ columnæ, & porticus plena majeſtatis! Vide, ut (40) Athlantes illi, & (41) Caryatides ſpeciem præferunt enitentium, ut fulciant ædificium, ne ruat, cum nihil agant. *Leo.* Tales ſunt multi, qui magna videntur præſtare, cum otioſi, & ſegnes vivant, fuci fruentes alienis laboribus. Sed quænam eſt domus illa inferior huic adjuncta, tam male materiata, & ruinoſa? *Vitr.* Eſt vetus ædificium, quod, quia (42) ducebat rimas, & (43) vitium faciebat ingens, herus meus decrevit hanc alteram a fundamentis

---

(40) Athlantes ſunt ſuſtentacula illa, quæ trabibus tranſverſis in contignatione ſupponuntur, *Atlante*.

(41) Caryatides ſunt ſtatuæ muliebres in publicis ædificiis collocatæ oneri ferendo, de quibus Vitruvius l. 5. *capitelli*.

(42) *Faceva pelo*.

(43) *Minacciava gran rovina*.

Digitized by Google

tis erigere. Illa nunc nidulatio eſt avium, & habitatio murium; ſed breviter rem demoliemur.

SCHOLA.

Tyro, Spudæus.

Tyro.

QUam elegans gymnaſium, & magnificum! Haud eſſe in Academia hac reor nullum præſantius. *Spud.* Rectiſſime judicas: adde etiam, quod magis ad rem facit; nec alibi eſſe eruditiores magiſtros, aut prudentiores, quique majore dexteritate tradant doctrinam. *Tyro.* Oportet igitur (1) magna hic fieri diſciplinarum operæ pretia. *Spud.* Et quidem (2) magnis compendiis diſcen-

---

(1) *Che quì ſi faccia gran frutto nelle dottrine.*

(2) *Con gran brevità.*

Digitized by Google

ſcendi. *Tyro.* Quanti docent? *Spud.* Amove te hinc ocyus cum interrogatione iſta tam prava, tamque importuna. In re tanti momenti inquirendum eſt de mercede? Nec ipſi, qui docent, paciſcuntur: nec diſcipulos convenit id vel cogitare. Ecquod pretium poteſt eſſe par? Nunquamne Ariſtotelicum illud fando audiviſti; Diis, parentibus, & magiſtris parem gratiam non poſſe rependi? Deus creavit totum hominem, parens genuit corpus, magiſter format animum. *Tyro.* Quid docent iſti, & quamdiu? *Spud.* Habent ſua ſinguli auditoria ſeparata, & ſunt doctores varii. Alii prima elementa artis Grammaticæ laboriose, atque ærumnoſe pueris toto die ingeminant; alii penitiora tradunt artis; alii Rhetoricen, Dialecticen, & reliquas diſciplinas enarrant, quæ liberales, ſeu ingenuæ dicuntur. *Tyro.* Cur eo nomine? *Spud.* Quia illis decet unumquemque ingenuum imbui. Contra, quæ ſunt illiberales,

Digitized by Google

les, circumforaneæ, ſordidæ, quæ vel labore corporum, vel manibus exercentur, ſervis potius congruunt, & hominibus, qui ingenio parum valent. In iſtis ſunt alii tyrones, alii (3) batallarii. *Tyro.* Quid iſtuc verbi eſt? *Spud.* Et tyrones, & batallarii ex militia ſunt nomina deſumta: tyro vetus eſt verbum de eo, qui in militia exerceri incipit: batallarius, gallico nomine, dicitur is miles, qui jam ſemel prælio (quod illi (4) batallam vocant) interfuit collatis ſignis, & manum conſeruit cum hoſte: Ita in paleſtra literaria batallarius cœpit nuncupari Lutetiæ is, qui publice de arte quapiam diſputaſſet. Hinc deſignantur doctores, quos a licentia licentiatos appellant; melius deſignati dicerentur: poſtremo (5) doctrinam adipiſcun-

(3) *Baccellieri.*
(4) Ideſt Gallice, *bataille.*
(5) *La laurea dottorale.*

piſcuntur, impoſito in (6) celebritate Academiæ pileo, ut quaſi donetur libertate, & (7) fiat emeritus. Is eſt hic ſupremus honor, & ſummus dignitatis gradus. *Tyro.* Quis eſt ille in tanto comitatu, quem (8) clavarii præcedunt cum (9) clavis argenteis? *Spud.* Is eſt Rector Academiæ; multi eum ſectantur officii gratia. *Tyro.* Quoties in die docentur pueri? *Spud.* Aliquot horis; una pæne antelucana, duabus matutinis & duabus pomeridianis. *Tyro.* Tandiu? *Spud.* Ita fert mos, & vetus Academiæ inſtitutum: quin & diſcipuli duabus horis, quæ a magiſtris acceperunt, (10) retractant, & recolunt, & quaſi manſum cibum ruminant. *Tyro.* Tantis clamoribus? *Spud.*

---

(6) *In pubblico Collegio.*
(7) *Abbia finito il corſo degli ſtudj.*
(8) *Mazzieri, o Bidelli.*
(9) *Mazze.*
(10) *Riveggono, e ripetono.*

Digitized by Google

Spud. Nunc se exercent. *Tyro.* Ad quidnam? *Spud.* Ad discendum. *Tyro.* Immo vero ad clamandum; videntur enim non disciplinam meditari, sed (11) præconium. Et ille, alter plane furit; nam si haberet sanum cerebrum, nec ita vociferaretur, nec gesticularetur, nec se torqueret. *Spud.* Hispani sunt, & Galli, paulo ferventiores; & ut sunt diversorum dogmatum, tanto ardentius concertant, quasi pro aris, & focis, ut dicitur. *Tyro.* Quid? Doctores hic sequuntur diversa scita? *Spud.* Interdum tradunt placita contraria. *Tyro.* Quos auctores interpretantur? *Spud.* Non eosdem omnes, sed ut quisque est peritia, & ingenio præditus. Eruditissimi, & acerrimo ingenio scriptores sibi sumunt optimos quosque, & eos, quos classicos vos Grammatici appellatis. Sunt, qui ex ignorantia meliorum

ad

(11) *L'uffizio del banditore.*

Digitized by

ad (12) proletarios descendunt, atque etiam (13) capite censos. Ingrediamur, & ostendam vobis publicam gymnasii hujus bibliothecam. Hæc est bibliotheca, quæ ex magnorum virorum præcepto ad ortum æstivum spectat. *Tyro.* Papæ! Quantum librorum; quantum bonorum Auctorum! Græi, Latini, Oratores, Poetæ, Historici, Philosophi, Theologi, & imagines Auctorum! *Spud.* Et quidem quantum effici potuit ad vivum expressæ, atque eo pretiosiores. Foruli omnes, & plutei querni, aut cupressini, cum suis catenulis. Libri ipsi, plerique omnes, membranacei, & variis coloribus miniati. *Tyro.* Quis est primus ille rusticano ore, naso repando? *Spud.* Lege titulos. *Tyro.* Socrates est, & dicit: cur in biblio-

the-

(12) Proletarii apud Romanos erant homines infimæ plebis.

(13) Capite censi erant tenuiores, & abjectæ conditionis.

Digitized by Google

theca collocor, qui nihil ſcripſi? *Spud.* Reſpondent ſequentes, Plato, & Xenophon; quia quod alii ſcriberent, dixiſti. Longum eſſet perſequi ſingulos. *Tyro.* Hem, qui ſunt illi (14) abjecti in grandi illa ſtrue? *Spud.* Catholicon, Alexander, Huguccio, Papias (15) ſermonaria Dialecticæ & Phyſicæ ſophiſticæ: hi ſunt, quos (16) capite cenſos nominabam. *Tyro.* Immo (17) capite diminutos. *Spud.* Soluta ſunt omnia; tollat qui volet, moleſto nos liberabit onere. *Tyro.* Vah, quot aſinis eſſet opus ad iſtos aſportandos! *Spud.* Miror non eſſe ablatos, cum tanta ſit ubique aſinorum frequentia. Aliquando in eundem cumulum conjicientur Bartoli, & Baldi, & hu-

(14) *Gettati in quel gran monte.*

(15) *Diſcorſi intorno la Dialettica.*

(16) *Vili.*

(17) *Viliſſimi*, *diſonorati*; capite enim diminuti erant infames.

& hujus farinæ homines. *Tyro.* Immo furfuris. *Spud.* Non id eſſet humanæ tranquillitati damnoſum. *Tyro.* Heus, quid rei ſunt illi (18) in tam fluxis cucullionibus? *Spud.* Deſcendamus. Batallarii ſunt, qui in palæſtram ingrediuntur (19) altercatoriam. *Tyro.* Quæſo introduc nos illuc. *Spud.* Ingredere, ſed tacite, ac reverenter. Aperi caput, & ſpecta attentus ſingula; nam magnis de rebus diſſeritur, & quas plurimum conducat cognoſcere. Ille, quem ſedentem aſpicis ſublimem, ſolum, & præſes eſt certaminis, & contentionum (20) decretor, quaſique (21) agonotheta. Primum ejus munus eſt loca concertantium deſigna-

(18) *Con i capucci, che cadono tanto giù.*

(19) *Delle diſpute.*

(20) *Giudice.*

(21) Agonotheta erat præfectus ludis, certaminum præſes, *ſopraintendente ai combattimenti.*

re, ne ulla ſit confuſio, aut perturbatio præire volentium. *Tyro.* Quid ſibi vult (22) pellitum epitogium? *Spud.* Fa eſt (23) epheſtris doctoralis, inſigne ordinis, ac dignitatis illius. Homo eſt (24) in paucis eruditus, quique & in (25) lectione candidatorum Theologiæ primas tulit, & ad eum doctiſſimus quiſque primas defert ex hoc ordine. *Tyro.* Et Bardum ajunt lectum eſſe primum ſuo anno. *Spud.* Is vero vicit competitores omnes ambitu, & aſtu, non ſcientia. *Tyro.* Quis eſt macilentus ille, & pallidus, quem reliqui impetunt? *Spud.* Is eſt propugnator, qui impetum omnium ſuſti-

---

(22) *La mozzetta foderata di pelle.*

(23) Epheſtris erat veſtis exterior, quæ vel armis, vel veſtibus ſuperimponebatur, *cappa*, *ſopraveſte*.

(24) *De' più eruditi.*

(25) *Elezione.*

ſtinet, & ex immodicis vigiliis maciem, ac pallorem contraxit: magnos is habet in re philoſophica, & theologica progreſſus. Ah tace jam, & auſculta; nam, qui nunc oppugnat, acutiſſime, ac ſubtiliſſime ſolet excogitare argumenta, & acerrime urget propugnatorem, omniumque ſententia cum ſummis in hac diſciplina comparatur, & ſæpe adigit concertatorem ad recantandum. Perpende, quomodo ille conatus eſt eludere, quomodo alter confutavit valide ratione inconfutabili, & quam ille diluere non poterit: Jam & jaculum hoc eſt inevitabile; argumentum eſt plane Achilles invincibilis, jugulum petit; non poterit propugnator ſe tueri, ſtatim dabit manus: niſi ſubterfugium aliquod mittat ei Divus aliquis in mentem. Hem profligata eſt quæſtio ſolertia decretoris. Jam ſolvo tuam linguam; loquere quantum voles: nam iſte, qui nunc impugnat, vappa eſt, pugione pugnat plumbeo, & altius tamen

Digitized by Google

clamat, quam cæteri. Obſerva: videbis eum a pugna raucum diſcedere. Hoc eſt ei (26) perpetuum, & quantumcumque repulſa ſint ejus tela, urget nihiloſecius pertinaciter quidem, ſed inefficaciter: nec unquam vult (27) habere argumentum ſuum pro derelicto, nec acquieſcere vel defendentis reſponſioni, vel decreto præſidis. Is, qui nunc certamen ingreditur, delicatule petit veniam a decretore, (28) comiter præfatur, argumentatur invalide, diſcedit ſemper feſſus, etiam anhelans tamquam arduo munere fortiter perfunctus. Diſcedamus.

CU-

(26) *E' il ſuo ſolito.*
(27) *Che la ſua ragione ſtia di ſotto.*
(28) *Fa una galante prefazione.*

CUBICULUM, ET LUCUBRATIO.

Plinius, Epictetus, Celsus, Didymus.

Plinius.

HOra eſt a meridie quinta. Heus, Epictete, claude mihi feneſtras iſtas, & infer huc lumina ad lucubrandum. *Epict.* Quæ lumina? *Plin.* Interea dum hi adſunt, candelas ſebaceas, aut cereas, ubi receſſerint, tolletis eas, & ſtatuetis hic mihi (1) lychnuchum. *Celſ.* Quorſum id? *Plin.* Ad lucubrandum. *Celſ.* Quin ſtudes potius de mane? Tum enim videtur, & temporis ratio, & qualitas corporis invitare, cum eſt minimum vaporum in cerebro, peracta concoctione illa (2) evaporato-

(1) *Il lucerniere.*

(2) *Che manda vapori alla teſta.*

ria. *Plin.* Etiam hæc hora tranquilliſſima eſt, cum quieſcunt, & ſilent omnia, atque iis, qui prandent, & cœnant, non incommoda; nam ſunt, qui cœnant tantum more priſco; alii prandent ſolum ex placitis recentium medicorum, alii & prandent, & cœnant more Gothico. *Celſ.* An non ante Gothos erant prandia? *Plin.* Erant, ſed levia. Gothi morem invenerunt bis in die (3) ſaturum fieri. *Celſ.* Qua de cauſa Plato menſas Syracuſanas damnat, in quibus quotidie exſaturantur bis? *Plin.* Ex eo colligas, fuiſſe rariſſimas. *Celſ.* Sed miſſa iſthæc faciamus. Cur lucubras ad lychnum potius, quam ad candelam? *Plin.* Propter flammam æquabilem, quæ minus lædit oculos; illa enim (4) criſpatio myxi officit oculis, & ſevi odor inamœnus eſt. *Celſ.* Utere cereis, quorum odor non eſt in-

(3) *Di ſatollarſi.*

(4) *Salterellare del lume; o piuttoſto dello ſtoppino.*

Digitized by Google

ingratus. *Plin.* (5) Myxus in his eſt magis tremulus, nec vapor ſalubris: & in ſebaceis ellychnium eſt lineum plerumque, non xylineum; ut propolæ illi ex rebus quærunt compendium cum fraude. Infunde oleum in lucernam hanc; (6) profer acu myxum, & (7) exfunga. *Epiſt.* Quam hæret (8) fungus acui! Signum dicunt eſſe pluviæ, quemadmodum eſt apud Virgilium: Scintillare oleum, & putres concreſcere fungos. *Plin.* Affer etiam (9) furcinulam, & emunge candelam hanc. Ne projicias fungum in pavimentum, ne (10) fumiget, ſed opprime intra furcinulam (11) quando eſt contecta. Profer

(5) *Lo ſtoppino, il lucignolo.*
(6) *Tira ſu il lucignolo con l'ago.*
(7) *Smoccola.*
(8) *Smoccolatura.*
(9) *Lo ſmoccolatojo.*
(10) *Faccia fumo.*
(11) *Poichè ha il coperchio.*

mihi (12) pallam lucubratoriam ; prælongam illam pellitam. *Celſ.* Ego te tuis libris commendabo. Minervam tibi opto propitiam. *Plin.* Paulum malim, vel (quod dicere debui) Chriſtum Jeſum, Dei ſapientiam. *Celſ.* Fortaſſe Chriſtus Minervæ fabula adumbratur, ut quæ ex Jovis cerebro ſit nata. *Plin.* Statue menſam (13) ſuper tibicines in cubiculo. *Epict.* Mavis menſam, quam (14) pluteum? *Plin.* Etiam, hoc quidem tempore; ſed pone ſuper menſam (15) pluteolum. *Epict.* (16) Stabilem, an volubilem? *Plin.* Quem malis. Ubi eſt Didymus meus (17) a ſtudiis? *Epict.* Eo illum accerſitum. *Plin.* Et huc adducito pue-

(12) *La veſte da Camera.*
(13) *Sopra i ſuoi piedi.*
(14) *Il leggìo.*
(15) *Il piccolo leggìo.*
(16) *Quello, che ſta fermo; quello, che ſi gira?*
(17) *Ajutante di ſtudio.*

Digitized by Google

puerum (18) exceptorem; nam lubet aliquid dictare. Da mihi illos calamos, & pennas duas, aut tres (19) cannæ amplæ, & (20) thecam pulverariam. Profer mihi ex armario Ciceronem, & Demosthenem: tum ex pluteo (21) codicem exceptorium, & (22) regesta majuscula. Audin? Et mea (23) schedia, in quibus libet nonnulla expolire. *Did.* Non arbitror esse schedas tuas in pluteo, sed (24) in scrinio conclavis. *Plin.* Id vero ipse scrutator. Affer mihi Nazianzenum. *Did.* Non nosco. *Plin.* Liber est minime spissus, consutus, & tectus membrana (25) cruditer. Affer quoque codi-

(18) *Che copia.*
(19) *Penne grosse.*
(20) *Il polverino.*
(21) *Quaderno da scrivere.*
(22) *Repertorio.*
(23) *Bozze.*
(24) *Nello scrigno dello studiolo.*
(25) *Alla rustica.*

Digitized by Google

cem quintum a primo. *Did.* Quod eſt (26) lemma illius? *Plin.* Xenophontis commentarii: liber eſt expolitus, tectus corio cum (27) uncinulis, & (28) umbilicis cupreis. *Did.* Non invenio. *Plin.* Nunc memini: in quarto (29) loculamento eum repoſui; illinc pro me. In eo loculamento non ſunt, niſi libri ſoluti, & rudes, quales recens afferuntur ab officina. *Did.* Ecquod (30) corpus Ciceronis poſcis? Nam ſunt quatuor. *Plin.* Secundum. *Epict.* Nondum eſt relatum a (31) librario glutinatore, cui dedimus nudius, ut puto, quintus. *Did.* Quam placet tibi hæc penna? *Plin.* Non ſum in eo valde ſollicitus, quæcumque in manus venit, ea ſic utor, tamquam bona. *Did.* Hoc habes Ciceronis. *Plin.*

Con-

---

(26) *Il titolo.*
(27) *Fibbie.*
(28) *Borchie di rame.*
(29) *Scaffale.*
(30) *Tomo.* (31) *Librajo.*

Digitized by Google

Conquieſcite. Reclude mihi Ciceronem, aperi, evolve adhuc tria, aut quatuor folia ad quartum Tuſculanarum quæſtionum: quære, ubi de manſuetudine, & lætitia. *Epict.* Cujus ſunt hi verſus? *Did.* Ejus ipſius, quos de Sophocle vertit; quod facit ſane lubens, ac proinde ſæpe. *Epict.* Erat credo ad carmen componendum ſatis aptus. *Did.* Aptiſſimus, ac facillimus, nec, ut illo ſeculo, infelix, contra quam exiſtimant plurimi. *Epict.* Sed tu quomodo intermiſiſti ſtudium poeticæs? *Plin.* Aliquando repetemus (32) ſucciſivis horis, ut ſpero; nam habet multum levamenti a ſtudiis gravioribus. Defeſſus ſum jam ſtudendo, meditando, ſcribendo. (33) Sterne mihi lectum. *Epict.* In quo cubiculo? *Plin.* In lato illo, &

(32) *A tempo avanzato, a ore perdute.*
(33) *Rifammi il letto.*

quadrato ; & tolle ex angulo (34) anaclinterium , transfer in (35) cœnationem : pone ſuper culcitram plumeam alteram tomenti lanei; vide ut fulcra lecti ſint ſatis firma . *Epict.* Quid refert tua , qui non cubas in alterutra ſpondatum , ſed in medio ? Sed ſalubrius foret , ſi lectus eſſet durior , & qui corpori reſiſteret . *Plin.* Tolle cervical, & pro eo repone pulvinos duos : & in hoc æſtu malo (36) plagam illam , quam arcta iſthæc lintea . *Epict.* Sine lodice? *Plin.* Etiam. *Epict.* Algebis; nam ſurgis a ſtudiis extenuato corpore. *Plin.* Injice ergo (37) periſtroma aliquod leve . *Epict.* Iſtud nullum aliud ſtragulum ? *Plin.* Nullum : ſi ſentiam frigus in lecto , poſcam plus ve-

(34) *Il letto da ripoſo .*
(35) *Stanza dove ſi cena .*
(36) *Filondente , lenzuolo grande di tela ſottile .*
(37) *Strato , coperta .*

Digitized by Google

(38) veſtium. Aufer illa (39) peripetaſmata; nam ad culices excludendos malo conopeum. *Epict.* Culices hic paucos ſenſi; pulices, & pediculos ſatis multos. *Plin.* Ego vero miror, te aliquid ſentire, qui ſic dormias, & ſtertas. *Epict.* Nemo dormit melius, quam qui non ſentit, quam male dormit. *Plin.* Nihil horum animalculorum, quibus per æſtatem in cubiculis infeſtamur, jam movet nauſeam, quam cimices odore illo teterrimo. *Epict.* (40) Satis bonus proventus eſt eorum Lutetiæ, ac Lovanii. *Plin.* Eſt genus ligni, quod illos creat Lutetiæ, & argilla Lovanii. Colloca hic mihi horologium

---

(38) Veſtes non ſolum ſunt, quibus induimur, ſed etiam, quibus inter dormiendum tegimur, *coperte, coltre.*

(39) *Cortine.*

(40) *Ve n' è aſſai buona proviſione.*

gium (41) excitatorium, & (42) obicem infigito ad horam quartam matutinam; neque enim volo diutius dormire. Excalcea me; pone hic (43) ſellam plicatilem, in qua ſedeam; matula in ſcabello ſit mihi juxta lectulum parata. Neſcio quid hic olet male; (44) ſuffias paullum thuris, aut juniperi. Cane hic mihi lyra aliquid lectum ingredienti, more Pythagorico, ut citius obdormiam, & ſomnia ſint placidiora. *Epict.* Somne, quies rerum, placidiſſime ſomne Deorum, Pax animi, quem cura fugit, qui pectora longis. Feſſa miniſteriis fulcis, reparaſque labori.

CU-

(41) *La ſveglia.*
(42) *Metti lo ſtecco.*
(43) *La ciſcranna.*
(44) *Abbrucia un poco d'incenſo.*

Digitized by Google

CULINA.

Lucullus, Apicius, Piſtillarius, Abligurinus.

Lucullus.

ES tu (1) popino? *Apic.* Sum. *Luc.* Ubinam agis? *Apic.* In popina galli gallinacei; num eges me? *Luc.* Etiam, ad nuptias. *Apic.* Sine, me domum traſcurrere, ut præcipiam uxori, quemadmodum ſint tractandi ganeones, quos ſcio non ſolere in hac civitate deeſſe, tum etiam (2) adventores. *Luc.* Audin tu? Reperies me in vico lapideo, in ædibus ſutorum. *Apic.* Continuo adero. *Luc.* Bene: ingredere culinam. *Apic.* Heus tu Piſtillarie, & tu Abligurine ignem in lare extruite ſub (3) fumali grandibus lignis,

(1) *Oſte.*
(2) *Avventori.*
(3) *Cammino.*

Digitized by Google

gnis, & quantum fieri poterit, (4) acapnis. *Piſt.* Putas te eſſe Romæ? Hic (5) tabernas coctilitias non habemus, e quibus ligna (6) coctilia promuntur; habebis bene arida. *Apic.* Ni ita fit, tu Abligurine (7) ſufflator perdes oculos ſufflando. *Ablig.* Immo bibam largius: væ vino. *Apic.* Væ aquæ; nam vinum hodie non attinges (8) ſi ſim ſanus. Nolo mihi evertas ollas, & auxillas confringas, & cibos corrumpas. *Ablig.* Non vult ardere hic ignis. *Apic.* Injice faſciculum aliquem (9) ſulfuratorum, & (10) fomitum fruſtula aliquot cum his aſſulis. *Ablig.* Extinctus eſt prorſus. *Apic.* Tranſcurre ad ædes proximas cum batillo,

---

(4) *Che non facciano fumo.*
(5) *Fornaci.*
(6) *Aſcintte.*
(7) *Che ſoffi.*
(8) *Se Dio mi dà ſanità.*
(9) *Zolfanelli.*
(10) *Alquanti pezzetti d'eſca.*

d by Google

lo, & nobis affer torrem aliquem prægrandem, & prunas bene incenſas. *Ablig.* (11) Metalarius eſt illic dominus, nec ſinet carbonem unum ſub fornacibus ſibi detrahi, citius oculum. *Apic.* Non eſt metallarius, ſed (12) metallicida. Ito ergo ad furnum. Quid affers? (13) titionem magis, quam torrem? *Ablig.* Non habebant prunas carbonis. *Apic.* (14) Quid malum carbonis? cæſpitum tu dixeris. Tu furcilla hac amove ligna, & agita fomitem, ut ignem concipiat. Sume (15) pyrolabem, aſine. *Ablig.* Quid rei eſt iſtuc verbum? *Apic.* Forfex igniaria, (16) pruniceps. *Ablig.* Quid mihi cum ver-

---

(11) *Fonditor di metalli.*
(12) *Diſtruttor di metalli.*
(13) *Un tizzone piuttoſto ſpento, che acceſo.*
(14) *Che diavol di carbone?*
(15) Novum vocabulum, *le molle.*
(16) *Che prende la brace.*

verbis græcanicis? quasi desint latina. *Apic.* Etiamne asini sunt grammatici? *Ablig.* Quid mirum? cum & grammatici sint asini? *Apic.* Fac finem altercandi: volo carbones aliquot, aut cæspites accendas mihi in hoc foco, (17) ad testuacia lente incoquenda. Suspende ahenum ad ignem, ne desit aqua calida: tum in cacabum injice armum illum vervecinæ cum bubula salita. Cucumam igni admove cum vitulina, & agnina; in (18) thytropode elixabimus oryzam. *Ablig.* Quid pulli? *Apic.* Coquentur in auxila ærea, quæ stanno est illita, quo sapor sit gratior, sed non tam mature. (19) Verua proferes sub nonam, & (20) pin-

(17) *Per cuocere a bell' agio le pentole di terra.*

(18) *Pignatta, pentola con i piedi.* (19) *Gli spiedi.*

(20) Pinguaria sunt vasa, quibus excipitur pingue carnium, quum assantur; vulgo. *La ghiotta.*

pinguaria. Lucium hunc fines in aqua (21) luſitare pauliſper, tum exenterabis. *Ablig.* Carnes, & piſces in eadem menſa? *Apic.* Maxime, more Germanico. *Ablig.* Atqui hoc non placet medicis. *Apic.* medicinæ non placet, medicis placet. Ego ſtipitem hunc Grammaticum tantum eſſe exiſtimabam, Medicus etiam eſt. *Ablig.* Nunquamne de quæſtione illa audiſti, utrum ſint in civitate plures Medici, an ſtulti. *Apic.* Quis te detruſit in culinam, cum ſis tam (22) ſaperda? *Ablig.* Adverſa mea ſors. *Apic.* Immo, quod manifeſtum eſt, ſegnities tua, & ſocordia, & gula, & lurcacitas, & ingluvies, & animus degener, & abjectus: ideo ambulas nudis pedibus, ſemiamictus veſte obſoleta, & natibus breviore. *Ablig.* Quid tibi cum mea paupertate? *Apic.* Nihil omnino, nec velim eſſe. Sed ad rem,

(21) *Sguizzare.*
(22) *Saputo.*

Digitized by Google

rem, ne præter rem plura, quam oportet. Satiſne ſunt (23) hæc juſta, ſuperque infixa, & inculcata? Scilicet vobis nunquam ſatis. Da mihi meam braccam: nam foras lubet prodire; continuo adero; cedo (24) tudiculam, inſigne artis noſtræ: hoc eſt meum fulmen, & tridens *Piſt.* Heus, Abligutine, ſtatue hydrias illas in urnario, & hanc bubulam abluito diligenter, & confricato in (25) labro. *Ablig.* Etiam tu hic quoque imperas? Unus Imperator unis caſtris ſufficit, non ſufficiet culina uni? Facito ipſe; tu es acrior exactor operæ, quam ipſe magiſter culinæ. Non vocabo te poſt hac Piſtillarium, ſed ſtimulum acutum. *Piſt.* Immo voca me (26) onocentrum. Frange tu ergo vitulinam hanc

(23) *Queſti ordini.*
(24) *Romajuolo.*
(25) *Catino.*
(26) *Pungolo d'aſino.*

Digitized by Google

hanc in (27) epixenio. Comminue paullum hujus caſei, ut (28) ſpargamus ſuper offam; *Ablig.* Quomodo? manu? *Piſt.* Non, ſed (29) tyrocneſti. Inſtilla huc guttas aliquot olei ex lecytho. *Ablig.* Diciſne ex hoc (30) capſace? *Piſt.* Statue hic mortarium. *Ablig.* Quod iſtorum? *Plin.* Illud æneum cum piſtillo ejuſdem metalli. *Ablig.* (31) Qua gratia? *Piſt.* Ad terendum petroſelinum hoc. *Ablig.* Satius eſt in pila id fieri marmorea piſtillo ligneo. *Piſt.* Quæſo cantilla, ſicut conſuevi-

ſti. *Ablig.* Ego nolo Cæſar eſſe; Ambulare per Britannos, Scythicas pati pruinas. (32) Ut ſapiant fatuæ Fabiorum prandia betæ. O quam-

ſæpe

---

(27) *Tagliero grande.*
(28) *Per metterlo ſu la mineſtra.*
(29) *Grattugia.*
(30) *Vaſo da olio.*
(31) *Per qual cagione.*
(32) *Sieno le bietole ſcipite grate, e dolci alle menſe de' Fabj.*

ſæpe petet vina piperque coquus! *Piſt.* Fabiorum, an fabrorum? *Ablig.* Quære a ludi magiſtro loripede, & pro fabris, & Fabiis referes egregium colaphum in gena, vel in bucca. *Piſt.* Sic eſt homo? *Ablig.* Vir ſtrenuus, & fortis, & manu promptus, celeritate manuum compenſat tarditatem linguæ. *Piſt.* Cedo (33) urnulam cerviſiariam; exſiccatum habeo palatum, guttur, fauces. *Ablig.* Et gravis attrita pendebat cantharus anſa. Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum, Dic mihi, cur noſtras inchoat illa dapes? Filia (34) Picenæ venio (35) Lucanica porcæ. (36) Pultibus hinc niveis grata corona datur. *Apic.* Unde tu didiciſti adeo (37) rhapſodin? *Ablig.*

---

(33) *La boccia della birra.*
(34) *Della Marca.*
(35) *Salſiccia.*
(36) Pultes niveæ, *il mangiar bianco.*
(37) *Cantare centoni.*

Ablig. Inſervivi nuper in Calabria ludi magiſtro cuidam poetaſtro, qui ſæpenumero cœnam non dabat mihi, quam cantillationem centum verſuum, quibus mirificum ajebat ſaporem ineſſe; ego vero paullum panis, & caſei maluiſſem. Aquæ erat ſatis domi, & licebat nobis de puteo bibere ex animi ſententia. Inde ego, cum eſuriens conceſſiſſem cubitum, pro epulis verſus illos ruminabam, & concoquebam; nec mihi aliud viſum eſt remedium ad (38) bulimiam illam depellendam, quam (39) culinariam arripere. *Apic.* Quæ illi præbebas miniſteria? *Ablig.* Quæ Cæſar Reipublicæ. Ego eram illi omnia: eram illi a conſiliis, etſi nihil unquam ageret conſilio: a ſecretis, cum nihil haberet ſecreti, ne latrinam quidem. Ego fundebam ei aquam lavandis manibus, quas nunquam abluebat. Ego ſervabam ejus

the-

(38) Bulimia *eſt magna fames.*
(39) *L'arte del Cuoco.*

theſaurum . *Apic.* Quem theſaurum ? *Ablig.* Schedas aliquot peſſimarum cantilenarum, quas tineæ exedebant, & opici mures arrodebant . *Apic.* Immo docti mures, qui malis poematis dentem infigebant .

TRICLINIUM.

Ariſtippus, Lurco.

Ariſtippus .

QUid tu tam ſero ſurgis, & quidem ſemiſomnis ? *Lurco* . Mirum eſt me eſſe toto die hoc experrectum , adeo heri edimus , & bibimus . *Ariſt.* Immo , ut apparet, devoraſti , ingurgitaſti , obruiſti te epulis , & vino . Sed ubinam oneraſti (1) celocem? *Lurco.* Apud Scopam

(1) *La bárca* : ventrem intelligit ; celox enim eſt genus navis onerariæ .

Digitized by Google

pam in convivio. *Ariſt.* Quin potius more græco (2) ſympoſium vocaris, quam latino verbo convivium? *Lurco.* (3) Bucca buccam impellebat; (4) intrituræ, & condimenta vellicabant, atque inſtigabant (5) deſidentem ſtomachum, & appetentiam non patiebantur delaſſari. *Ariſt.* Refer, quæſo, ordine omnia, ut vel auditione ipſa videar mihi intereſſe, & quaſi vobiſcum potare, ut ille, qui in caupona Hiſpaniæ duos grandes panes comedit ad odorem perdicis aſſæ, quo odore utebatur pro obſonio. *Lurco.* Quis enarrabit omnia? Majus negotium id fuerit, quam vel emiſſe, vel apparaſſe, vel, quod omnia ſuperat, comediſſe. *Ariſt.* Aſſideamus in hoc ſaliceto ad crepidinem hujus

(2) Sympoſium eſt, latine compotatio, *sbevazzamento*.

(3) *Un boccone cacciava l'altro.*

(4) *Saporetti.*

(5) *Svogliato.*

ripulæ : & quando ſumus otioſi (6) prò collocutione aliis de rebus utemur hac ipſa. Gramen erit nobis vice pulvinorum. Innitere hac ulmo. *Lurco.* In herba? An non humor nocebit? *Ariſt.* Quid? Inſanis? humor in ortu caniculæ? *Lurco.* Antea recuſabam, nunc animus prurit mihi recenſere tibi plus, quam poſtulas: de convivio ſolum quærebas; accipies etiam de domino, & de triclinio: rogabas, ut loquerer, efficiam, ut mox paullo ſilentium roges, indicas, imperes: ut (7) Arabius tibicen, qui ad canendum obolo conducitur, ad tacendum tribus. *Ariſt.* Tu vero quantum libuerit, non eris moleſtus: quandoquidem in opaco loco conſedimus, & oratio-

(6) *In vece di diſcorrere d'altre coſe.*

(7) Arabius tibicen erat in proverbio Græcorum de iis, qui nimia loquacitate moleſti ſunt, vulgo, *gli orbi di Milano*,

Digitized by Google

tionem tuam carduelis illa vel adjuvabit, vel ad harmoniam moderabitur: ut orationem G. Gracchi ſervus (8) fiſtulator. *Lurco.* Quid iſthuc eſt rei? *Ariſt.* Poſtquam tu feceris narrandi finem, audies de Gracchis, de Gracculis, & de Græculis. *Lurco.* Deambulabamus forte (9) tranſverſo foro ego, & Traſybulus, nacti pluſculum otii, quam ſolemus; adjunxit ſe nobis ſcopas. Is a nobis poſt primas ſalutationes, & blandum congreſſum cœpit vehementer contendere, ut poſtero die, qui fuit heſternus, apud ſe eſſemus. Excuſare nos primum, alius alia: ego autem (10) vadimonium grave, & apud Prætorem valde irritabilem. Sed ille, ut libenter oſtentat ſuam magnificentiam, quaſi de capite ageretur, orſus eſt accuratum ſermo-

(8) *Sonator di zampogna.*
(9) *A traverſo la piazza.*
(10) *Una citazione d' importanza.*

monem. Quid multa? (11) Addiximus, ne moleſtus eſſe pergeret. *Ariſt.* Scin quænam fuerit cauſa convivii? *Lurco.* Quæ tandem quæſo? *Ariſt.* Eſt quidem ipſe homo locuples; ornatus argento, veſte ſuppellectile; ſed emerat phialas argenteas tres deauratas, & pateras ſex: periiſſet pretium, ni aliquot invitaſſet, quibus oſtentaret, & alioquin eum ille exiſtimat eſſe divitiarum fructum; habetque uxorem, a qua exſtimulatur ad profuſionem, quam illa magnificentiam nuncupat. *Lurco.* Heri ergo ſub meridiem convenimus in ejus triclinum. *Ariſt.* Qualis erat cœnatio? *Lurco.* (12) Hypæthra, (13) in opaco frigore. Omnia ſane apparata, ornata, exculta; nihil deerat ad elegantiam, ſplen-

---

(11) *Ci ſiamo arreſi.*

(12) Hypethra eſt ſub diu poſita in medio impluvii, *a ciel ſereno, alla ſcoperta.*

(13) *All' ombra, e al freſco.*

Digitized by Google

ſplendorem, & lautitias. Sane primo ingreſſu exhilarati ſunt omnium oculi, & animi aſpectu illo pulcherrimo, atque amœniſſimo. Erat (14) abacus ingens plenus bonis vaſis materiæ omnis, ex auro, argento, cryſtallo, vitro, ebore, (15) murra: alia etiam vilioris materiæ ſtannea, cornea, oſſea, lignea, teſtacea, ſeu figlina, in quibus ars commendabat vilitatem ſubſtantiæ; nam erant (16) toreumata permulta, omnia expolita, exterſa, fulgor pæne perſtringebat oculos. Illic vidiſſes duo magna (17) malluvia argentea oris deauratis, (18) umbilicus erat aureus cum (19) inſignibus illius.

(14) *Credenza*.

(15) *Murra*, ut ait Plinius eſt liquor, qui ſub terra calore denſatur, vulgo creditur *Agata*.

(16) *Intagli*.

(17) *Bacini*.

(18) *Il mezzo*.

(19) *Arme*.

Digitized by Google

Habet utrumque malluvium ſuum (20) gutturnium, quorum (21) epiſtomium erat deauratum; ſtabat, & alterum (22) acquiminarium vitreum fiſtula deaurata, cum (23) pollubro figlino, (24) operis Malacenſis probe (25) ſandaracato. Phialæ omnis generis, & argenteæ duæ ad vinum generoſiſſimum. *Ariſt.* Ad uſum meum ampullas vitreas malim, aut etiam teſtaceas, ex iis, quæ lapideæ dicuntur. *Lurco.* Quid facias? Ita eſt hominum ingenium: non tam in his quæritur commoditas, quam opinio divitiarum. *Ariſt.* Iſti opulentiſſimi ſæpius videntur aliis tales, ſibi inopes; ideo nullus finis præferendi, & ingerendi oculis, præ-

(20) *Meſciroba, boccale.*
(21) *Beccuccio.*
(22) *Vaſo da portar acqua.*
(23) *Bacino di terra.*
(24) *Lavoro di Malaga*, quæ eſt urbs Hiſpaniæ.
(25) *Vernicato.*

Digitized by Google

præſertim qui nullam habent aliam bonam artem, qua fidant. Sed perge. *Lurco.* Erat (26) cymatium abaci capere villoſo tectum ex Turcia uſque allato. Poſitæ erant duæ menſulæ procul ab abaco cum quadris, & orbibus argenteis. Unicuique additum erat ſuum (27) ſalinulum, cultellus, panis, & mantile. Sub abaco (28) refrigeratorium, & œnophora grandia. Tum ſedilia varia, ſellæ, (29) biſellia, (30) ſubſellia, & dominæ (31) ſella plicatilis parata, (32) viſendi operis, cum pulvino ſerico, & ſuppedaneo. *Ariſt.* Pone tandem menſam, & explica mappam, nam mihi inteſtina præ fa-

(26) *Il diſopra della credenza.*
(27) *Saliera.*
(28) *Rinfreſcatojo.*
(29) *Sedie doppie.*
(30) *Panche.*
(31) *Ciſcranna.*
(32) *Lavoro degno da vederſi.*

Digitized by Google

me rugiunt. *Lurco.* Erat (33) menſa cibila ingens, (34) ſegmentata operis teſſellati antiqui, quæ fuerat principis Dicæarchi *Ariſt.* Oh menſa antiqua, (35) quam diſpari domino! *Lurco.* Illam ipſe emit in auctione ſatis magno, ſolum quod illius fuiſſet, ut aliquid haberet principis. Datur aqua lavandis manibus primum magnis recuſationibus, & invitationibus mutuis, & cedendo invicem. Idem factum eſt (36) in conſeſſu, cum quiſque ſe inferiorem altero faceret, illum extolleret comitate arrogantiſſima, cum unuſquilibet potiorem ſe reliquis omnibus cenſeret. Sed dominus jure ſuo diſtribuit loca. Sacrata eſt menſa a puerulo breviter

&

---

(33) *Tavola da mangiare.*

(34) *Intarſiata all' antica.*

(35) *Che diſſomigliante padrone ti è tocco! Così Cicerone* 1. *Offic.* oh domus antiqua quam diſpari dominaris domino!

(36) *Nel metterſi a ſedere.*

Digitized by Google

& (37) perfunctorie, & non ſine rythmo:

Quod appoſitum eſt, & apponetur,
Chriſtus benedicere dignetur.

Explicat quiſque ſuum (38) chiromactrum, & injicit ſuper humerum ſiniſtrum: hinc cultello repurgat panem, ſi quid non ſatis putabat a miniſtro purgatum; nam (39) decruſtatus erat appoſitus. *Ariſt.* Sedebatis commode? *Lurco.* Nunquam commodius. *Ariſt.* Non potuiſtis male prandere; nam reliqua ſat ſcio ſuppeditatum iri redundanter, ſi qua modo fuerant in macello. *Lurco.* Nuſquam verius, copiaque ipſa nocet. Aſtat (40) menſæ ſtructor, cultellos, & forcinulas componens. Ingreditur magna pompa (41) architricli-

(37) *Per cerimonia.*
(38) *Tovagliolino.*
(39) *Scroſtato, ſenza corteccia.*
(40) *Il trinciante.*
(41) *Lo ſcalco.*

nus cum longo agmine puerorum, & exoletorum, qui geſtabant fercula primi miſſus.

CONVIVIUM.

Scopas, Crito, Simonides, Democritus, Polæmon.

Scopas.

UBi (1) nobis Simonides? *Crit.* illico dixerat ſe venturum, ſimul ac conveniſſet debitorem apud forum. *Scop.* Recte habet. A debitore facilius ſe extricabit, quam a creditore. *Crit.* Qui iſtuc? *Scop.* Sicut in victoria belli conditiones fert victor, non victus. Nam (2) a debitore, cum ipſe idem volet, a creditore, cum alter: Sed conveniſtisne omnes, ut erat conductum, relicta

---

(1) *Dove è Simonide?*
(2) *Intellige*, extricabit ſe.

Digitized by Google

ſta domi ſeveritate, afferentes vobiſcum hilaritatem, lepores, venuſtates, gratias? *Crit.* Plane ita ſpero, & erimus, ſicut monet M. Varro, (3) belli homines. *Scop.* Reliqua meæ curæ ſunto. *Crit.* Ecce tibi Simonides. *Scop.* (4) Feliciter. *Sim.* Et vobis fauſte. *Scop.* Expectatiſſime. *Sim.* Plane ruſticane; nam ad prandendum eram invitatus, non ad expectandum. Sed, quæſo, fui vobis diu in mora? *Scop.* Non valde. *Sim.* Cur non accumbebatis ſine me? Eſſetis ſaltem (5) proæmiati de fructibus, quibus ego non admodum capior. *Scop.* (6) Bona verba, te abſente aſſediſſemus? *Crit.* (7) Satis comitatum, exordiamur jam opus.

(3) *Galanti uomini.*
(4) *Tu ſei il ben venuto.*
(5) *Avreſte cominciato a mangiare.*
(6) *Adagio, che ci foſſimo meſſo a ſedere ſenza di te?*
(7) *Abbaſtanza di cerimonie.*

Optimum panem, & leviſſimum! Non plus habet penderis, quam ſi eſſet ſpongia: ſiligineus eſt (8) ſetaneus: induſtrium habetis (9) pollinctorem. *Scop.* Roſcius eſt piſtrini curator. *Sim.* Nunquamne in id conjicitur? *Scop.* Abſit: tam frugi ſervus. *Dem.* Affer mihi autopyrum. *Sim.* mihi vero ſecundarium, aut (10) typhaceum. *Scop.* Cur talem? *Sim.* Quoniam audivi, & ita ſum expertus, (11) minus me eſſe, cur panis non eſt ſciti ſaporis. *Scop.* Heus, puer, afferto ei panem (12) cibarium, & vulgarem, etiam ex atro, ſi ita mavult: ita demum jucundiſſime convivabimur, ſi quiſque quod maxime collubitum erit, ſumpſerit. *Pol.* Panis hic, quem tu tantopere probas, ſpongioſus, aquaticus

---

(8) *Abburattato.*
(9) *Panattiere.*
(10) *Di ſegale.*
(11) *Ch' io mangio meno.*
(12) *Pan da famiglia.*

cus eſt; malo denſiorem. *Crit.* Mihi vero non diſplicet ſpongioſus, modo ne ſit (13) ſpeuſticus: hic vero etiam (14) hrectas attollit, quod (15) focacei ſolent facere, cum ſit, uti ſatis apparet, (16) fornaceus. *Pol.* Cibarius hic panis, & acetoſus eſt, & acetoſus, typhaceum dicas. *Scop.* Sic conſueverunt noſtri agricolæ, triticum omne, quod huc important, (17) acerare prius in villa, & miſcere multis generibus ſeminum; (18) ſapor autem ex fermento eſt nimio. *Pol.* Nullum hominum genus eſt hoc fraudulentius: non malefaciunt, niſi cum neſciunt. *Crit.* Panis hic non eſt ſatis fermentatus. *Dem.* Puta, te hodie Judæum, qui

(13) *Cotto in fretta. Alii legunt* ſpeuciſſus.
(14) *La oorteccia.*
(15) *Le cofaccine.*
(16) *Cotto in forno.*
(17) *Alterare.*
(18) *Il fortume.*

Digitized by Google

qui azymo veſcebantur juſſu Dei. *Crit.* Id quidem, quod homines eſſent peſſimi; ut interdicta eſt illis ſuilla, qua nihil palato gratius, nec, ſimoderate ſumas, ſalubrius. Et quidem azyma juſſi ſunt comedere cum lactucis agreſtibus, quæ ſunt per quam amaræ. *Pol.* Illa omnia ſenſus habent altiores: omittamus hæc. *Scop.* Et quidem diſputationem de pane. Si de obſoniis fuerit tanta controverſia, magna erit in toto convivio diſcordia. *Crit.* Accidet nimirum, quod Horatius inquit,

Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur.
Poſcentes vario multum diverſa palato.

Scop. Appone lances illas, & tympana cum ceraſis, & prunis, & malis granatis, & (19) perſicis pomis & (20) perſicis præcocibus. *Pol.* Cur. M. Varro dixit convivas non de-

(19) *Peſche.*
(20) *Albicocche.*

Digitized by Google

debere excedere numerum Muſarum, cum de eo numero non conſtet? Alii enim ponunt tres, alii ſex, alii novem. *Crit.* Dixit tam, quam ſi conſtaret eſſe novem; & ita erat vulgo receptum. Unde Diogenis jocus in ludi magiſtrum, qui paucos haberet diſcipulos, depictas autem Muſas in ludo: Præceptor, inquit (21) *ſyntæs muſæs* multos habet diſcipulos. *Dem.* Sed eſt ne verum, Perſas pomum hoc, quod apud ipſos eſſet lethale, invexiſſe in Græciam ad peſtem eorum, quibuſcum bellum gerebant? *Crit.* Sic accepi. *Dem.* Admirabilis eſt in ingeniis terrarum varietas. *Crit. India mittit ebur.* Inquit Virgilius, *molles ſua thura Sabæi*. Hem (22) cydoniperſica. *Sim.* Novum inſitionis inventum, priſcis incognitum. Cedo nobis

(21) Græcæ dictiones, quæ ſonant, *con le muſe*.
(22) *Mele cotogne*.

bis pateram cum ficis (23) duricoriis, qui ſunt (ut noſtis) (24) prodromi. *Scop.* Satis eſt fructuum. Expleamus nos rebus aliis ſalubrioribus corpori. *Crit.* Quid his ſalubrius? *Scop.* Nihil, ſi ſalubre, & ſapidum idem ſunt, ſicut in meridiano ſomno. *Crit.* Ego condono illis nocumentum propter oblectamentum. *Scop.* Non meminiſti verſiculum Catonis?

Pauca voluptati debentur, plura ſaluti.

Dato ſingulis (25) ſingulas gabatas cum jure carnium, ut ſorbeant: id vere & calefaciet inteſtina, & blande abluet ad molliendum ventrem. *Sim.* Profecto, puer, (26) amo te de ſuilla hac ſalita. Oh pernam ſapidiſſimam! Majalis eſt. Braſſicas illas

(23) *Che hanno la buccia dura.*
(24) *Primaticci.*
(25) *Una ſcodella di brodo di carne per uno per bere.*
(26) *Ti ringrazio.*

las cum larido, ſi mihi viſ auſculta-re, redde coquo per hoc quidem ttemporis, aut ſerva in brumam. Lucanicæ hujus ſcinde mihi bucceam unam, aut alteram, quo ſuavius ebibam primum cyathum. *Crit.* Pareamus medicorum conſilio admonentium, ut porcinæ addatur merum. (27) Eunde vinum. *Scop.* Sequitur actus fabulæ fortaſſis hoc anni tempore præcipuus. Spectate hujus actus apparatum. Primum omnium a caliculis (28) cuſtos abaci ſcyphos expoſuit vitreos cryſtallini vitri cum vino albo puriſſimo: aquam putes ſolo aſpectu. (29) Sanmartinium eſt, & partim Rhenenſe non (30) infectum, ut ſolet in Belgia: ſed quale in media Germania bibitur.

---

(27) *Meſci.*

(28) *Il credenziere.*

(29) *Egli è di S. Martino*, quod eſt Hiſpaniæ oppidum.

(30) *Fatturato.*

Digitized by Google

tur. (31) Oenophorus (32) relevit hodie (33) ſerias duas alteram vini (34) Helvelli, ſeu flavi ex agro Pariſienſi, alteram ſanguinei (35) Burdegalenſis. Habetis in (36) apyroto alia parata, fuſcum Aquitanicum, & nigrum e Sagunto; petat quiſque ex ſententia palati ſui. *Crit.* Quid poteſt nunciari lætius, ut nihil eſt durius, quam perire ſiti? Ego vero mallem optimam nobis aquam proſpexiſſes, hunc nuncium audiviſſem libentius, quam de vino. *Scop.* Nec ea deerit. *Sim.* Nuper, cum eſſem in Urbe Roma, bibi apud Cardinalem quemdam vina generoſiſſima omnifariam ſaporis (nam eram præfecto cellæ vinariæ perquam familiaris) vinum dulce, acutum, lene,

(31) *Il bottigliere.*
(32) *Ha manomeſſo.*
(33) *Caratelli.*
(34) *Chiaretto.*
(35) *Di Bordeos.*
(36) *Rinfreſcatore.*

lene, ſuave, auſterum. *Dem.* Mihi vehementer placet (37) aiglauces. *Pol.* Sic fere Belgicis fæminis. *Sim.* In pagis quibuſdam Galliæ floces apponuntur, ſecundarium autem vinum, & tertiarium habent in deliciis. Sed ea villa ſunt magis, quam vina; & alioquin vinum Gallicum toto genere nec aquam, nec ætatem fert. Itaque paullo poſt, (38) quam eſt diffuſum, bibitur: quippe poſt annum inclinat illico, & (39) fit dubium, tum (40) fugiens, & (41) acuit; quod ſi manſerit diutius, emucet, & in vappam vertitur. Hiſpanum vinum, & Italicum bene fert & aquam, & ætatem. *Dem.* Quid rei eſt vinum fugiens? Vinciantur probe dolia, & obſeretur cella, immo & domus claudatur, ſi ſit opus. *Pol.*

---

(37) *Vino dolce, come moſto.*
(38) *Dopo che egli è imbottato.*
(39) *Dà la volta.*
(40) *Svaniſce.*
(41) *Piglia di punta.*

Pol. Ut poma fugientia, quæ ætati cedunt, nec ſervantur, & diſcedere vulgo dicimus; cujus contrarium eſt vinum conſiſtens. *Dem.* Funde mihi prius aquam ad dimidium calicem, ſuper hanc infundes vinum, more veteri. *Crit.* Immo & hodierno multarum gentium. Galli, & Germani contra faciunt. *Dem.* Quæ Nationes volunt bibere aquam vinatam, aquæ addunt vinum: quæ vinum aquatum, vino ſuperinfundunt aquam. *Crit.* Quæ vero vino aquam non adfundunt, quid bibunt? *Dem.* Vinum purum putum. *Crit.* Etiam, niſi prius ſit a vinario irrigatum. *Pol.* Baptizare id vocant, ut vinum fit chriſtianum: ea erat meo tempore elegantia philoſophica. *Dem.* Illi baptizant vinum, & ſe ipſos exbaptizant. *Pol.* Pejus agunt, qui injiciunt calcem, ſulphur, mel, alumen, & alia dictu tetriora, quibus nihil eſt corporibus perniciosius; in quos publice deberet animadverti, ut in latrones, aut ſicarios: in-

de

de ſunt enim incredibilia morborum genera, & potiſſimum (42) arthritica. *Crit.* Et conſpiratione, cum medicis id agunt, ut utrique rem augeant. *Dem.* Nimis mihi porrigis plenum calicem; deple, quæſo te, aliquantum, ut ſit locus aquæ infundendæ. *Crit.* Funde mihi in ſcyphum illum coloris caſtanei. Quid rei eſt? *Scop.* Nux prægrandis Indica (43) ab labris argento circumcluſa. Viſne in (44) culullo illi ligni ebeni, quod ferunt eſſe ſaluberrimum? Ne addas tantum aquæ; neſcis vetus verbum: Perdis vinum infuſa aqua? *Dem.* Immo perdis utrumque, aquam, & vinum, *Pol.* Malo utrumque perdere, quam ab alterutro perdi. *Scop.* Lubetne potare more græco ex illis pateris, & capacioribus poculis? *Crit.* Minime vero. Admonebas nos modo anti-

qui

(42) *Le gotte.*
(43) *Con l' orlo d'argento.*
(44) *Bicchiere.*

Digitized by Google

qui proverbii; viciſſim admoneo te præcepti Paulini: *Nolite inebriari vino, in quo ineſt luxuria*: & Servatoris noſtri: *Videte, ne graventur corda veſtra crapula, & ebrietate*. Unde eſt hæc frigida aqua, tam pura, & perlucida? *Scop.* E fonte proximo. *Crit.* Ad vinum diluendum malim ciſternam, modo defæcatiſſimam. *Dem.* Quid putealem? *Crit.* Uſibus lavandi aptior eſt, quam habendi. *Pol.* Fluvialem commendant plurimi. *Crit.* Recte, ſi fluant amnes per venas auri, ut fere in Hiſpania, & ſit quieta, & limpida. *Sim.* Mihi vero in phiala illa Samia affer aliquantum cerviſiæ, quam puto refrigerando corpori hoc æſtu utiliſſimam. *Scop.* Ex qua tandem cerviſia? *Sim.* Ex tenuiſſima; nam aliæ nimium incraſſant ſpiritus, & reddunt obeſum corpus. *Pol.* Mihi itidem dato, ſed in vitro illo terete. *Scop.* Curre ad culinam; quid illi ceſſant? Quin mittunt miſſum alium? Vides jam hinc neminem attingere.

Affer

Affer pullos gallinaceos elixos cum lactucis, bugloſſa hortenſi, & intubo, vervecinam quoque, & vitulinam. *Crit.* Adde etiam in ſcutulis paullum ſinapis, aut (45) petroſelinati. *Dem.* Violenta res videtur ſinapis. *Crit.* Non admodum congruit bilioſis; iis tamen, qui craſſis, & frigidis humoribus redundant, haud inutilis. *Pol.* Idcirco ſapiunt populi ſeptentrionales, quibus illa eſt magno uſui, præcipue cibis craſſis, & duris addita, ut bubulæ, & ſalſamentis. *Scop.* Hoc loco exiſtimo pultes, & (46) ptiſanas venturas in tempore, (47) leucophagum, ſimilaginem, amylum, oryzam, vermiculos. Edat quiſque, ex quibus volet. *Dem.* Vidi, qui a vermiculis hujuſmodi vehementer abhorreret; quod autumaret, collectos fuiſſe ex terra, aut cœno, & vixiſ-

ſe

(45) *Salſa di prezzemolo.*
(46) *Le lattate d'orzo.*
(47) *Il bianco mangiare.*

Digitized by Google

ſe aliquando. *Crit.* Scilicet metuebat, ne in aqualiculo ſuo reviviſcerent. Oryzam ferunt naſci in aqua, mori in vino: cedo igitur vinum. *Dem.* Ne bibe ſtatim a cibo calido; intermiſce prius frigidi aliquid, & ſolidi. *Crit.* Quid? *Dem.* Cruſtam panis aliquam, vel (48) turundam unam, aut alteram carnium. *Sim.* Vah! piſces cum carnibus in eadem menſa? Mare miſcetur terræ. Hoc vetant medici. *Scop.* Immo hoc placet medicis. *Sim.* Credo, quia illis utile. *Scop.* Cur ergo vetant medici? *Sim.* Erravi: a medicina prohiberi dictum oportuit, non a medicis. Sed qui ſunt piſces iſti? *Scop.* Appone ordine, primum (49) lupum illum aſſum cum aceto, & capparibus, tum paſſeres elixos cum ſucco lapati acuti, ſoleas frixas, lucium recentem, & capitonem: lucium ſalitum ſerva tibi: thynnum aſſum

(48) *Boccone.*
(49) *Storione.*

assum recentem, & thynnum in salsamento, mænas recentes frixas. (50) crustulata, in quibus insunt mulli barbati, murenæ, & trutæ multis conditæ aromatis, gobios frixos, (51) commaros, & cancros elixos. Admisce scutellas (52) cum intritis alliato, piperato, erucato. *Sim.* Ego vero de piscibus loquar, non edam. *Crit.* Si philologus cœperit de piscibus movere controversiam, hoc est de re incertissima, & controversissima, incipite nobis lectulos insternere, hic erit cubandum. *Scop.* Nemo dignatur vel gustare: tolle hæc. *Sim.* Atqui convivia olim Romæ lautissima, & (ut ipsi soliti erant dicere) (53) pollu-

(50) *Pasticci*. (51) *Gamberi*.
(52) *Con le salse d' aglio, di pepe, di ruchetta*.
(53) *Splendidi*; qualia fiebant, cum in honorem cujuspiam dei aliquid dedicabatur. Pollucere enim est libamenta offerre.

cibilia, ex piſcibus conſtabant. *Crit.* Ita ſunt mutata tempora, etſi hoc etiam durat apud quoſdam. *Scop.* Importate aſſa, pullos, perdices, turdos, anaticulas, querquedulas, palumbulos, cuniculos, lepuſculos, vitulinam, & hædinam, & intinctus, ſeu embammata, acetum, Omphacium, oxypora, mala etiam medica, & citronia, & olivas Balearicas (54) conditicias, (55) quaſſas, & in muria aſſervatas. *Dem.* Non adſunt Bethicæ. *Scop.* Magis ſunt ſaporis ſciti Balearicæ. *Crit.* Quid fiet grandibus illis belluis, anſeri, cygno, pavoni. *Scop.* Oſtende tantum, & refer in culinam. *Pol.* Hem., pavonem! Ubi eſt Q. Hortenſius, cui erat in deliciis? *Sim.* Tolle agninam. *Scop.* Cur tolletur? *Sim.* Quia eſt inſalubris. Ferunt, eam non aliam exire, quam qualis intravit. *Crit.* Vidi, quemdam devorare oſſa oli-

va-

(54) *Acconce.* (55 *Macerate.*

varum (56) ſtruthionice. *Scop.* Ex quibus carnibus ſunt (57) artocreæ iſtæ! *Crit.* Hæc eſt ex cervina. *Scop.* Hæc eſt ex (58) damica; illa eſt, ut puto, aprugna. *Crit.* Condituras ipſas malim, quam carnes. *Sim.* Plane ita eſt; etiam res amaras condimentum reddit ſuaviſſimas. *Crit.* Ecquid eſt vitæ totius condimentum? *Dem.* Æquus animus. *Crit.* Aliud quiddam ego proferam amplius, & auguſtius. *Dem.* Quid tandem hoc meo? *Crit.* Pietas, ſub qua & animi æquitas comprehenditur, & ad res univerſas, aſperas, faciles, medias condimentum aptiſſimum, & jucundiſſimum. *Scop.* Infunde vinum album Hiſpanicum in (59) carcheſium illud, & circumfer per convivas. *Dem.* Quid paras agere? Sub prandii finem propinas nobis vinum forte, ac generoſum. Dilutius erit

(56) *Come uno ſtruzzo.*
(57) *Paſticci.* (58) *Di daino.*
(59) *Tazza alta con i manichi.*

Digitized by Google

posthac bibendum, si consultum cupimus valetudini. *Sim.* Recte mihi videris admonere; frigida enim oportet esse in convivio postrema, quæ pondere suo cibos ad imum ventriculum detrudant, & vapores caput impetentes cohibeant. *Scop.* Tolle ista, muta orbes, & quadras; da secundam mensam; nam nemo extendit usquam manum. *Crit.* Adeo voravi initio avide, ut statim amiserim appetitum. *Dem.* Ego item non appetitione, sed impetu feror ad primas dapes, inde me expleo. *Pol.* Nescio quid edi de piscibus, id gustum meum prorsus retudit. *Sim.* Tantumne bellariorum apparatum, & cupedines, cum nihil amplius supersit cupediæ? Pyra, mala, cascus multiplex; sed palato meo congruentissimus est (60) hippax. *Citr.* Non reor hippacem esse hunc, sed Phrygium ex lacte asini, qualis e Si-

cilia

(60) *Cacio di cavallo.*

cilia uſque advehitur (61) columellari forma, & quadra, qui, cum frangitur, in laminulas finditur, ſive phyluras. *Dem.* Caſeus hic, etſi Britannicus, fiſtuloſus eſt; non erit utique, mea ſententia, vobis gratus. *Crit.* Sed neque hic ſpongioſus Hollandicus. Parmenſis hic eſt bene compactus, & ſatis (ut videtur) recens; & ille (62) Penafellius facile cum Parmenſi certarit. *Dem.* Non eſt Parmenſis, ſed Placentinus. *Crit.* Etiam, ſi placet: vulgo Germanorum ſuaviſſimus eſt caſeus vetus, putris, confriatus, & vermiculoſus. *Sim.* Qui talem edit caſeum, ſitim venatur; & edit, ut bibat. *Scop.* (63) Piſtor dulciarius nimium moratur, quin affert ſcriblitas, & (64) artolagana teſtuacia, & ſarta-

(61) *In forma di colonnetta.*

(62) *Di Penafello*, quod eſt oppidum Hiſpaniæ. (63) *Paſticciere.*

(64) *Le frittelle cotte nella tegliа di terra, e nella padella.*

Digitized by Google

ginea, conſperſione in cacabum injecta olei ferventis, melle ſuperfuſo. *Crit.* Caryotas da mihi aliquot, & ad edendum, & ad ſervandum; fortaſſe nocte hac nihil edam aliud. *Scop.* Cape igitur (65) ſpathalium hoc integrum. Vin' ex malogranatis? *Pol.* Heus, puer, ſpolia nobis hanc palmam agreſtem, & da, quod eſt eſui. *Scop.* Potionis vos admoneo. Scitis, Ariſtotelis eſſe opinionem (66) tragemata eſſe inventa, ut ea nos ad bibendum invitent, ne cibus in arido coquatur. *Crit.* Oportet ergo, inventorem fuiſſe vel nautam, vel piſcem, qui adeo timeret aridiatem. *Scop.* Affer ea, quæ ſolent vocari ſigillum ſtomachi, poſt quæ nihil eſt nec edendum, nec bibendum, (67) buccellatum, (68) cydoniatum, coriandrum ſaccaro con-

(65) *Queſta rama intera di dattili.* (66) *Le frutte, e le confezioni.* (67) *I biſcottini.*
(68) *La cotognata.*

Digitized Google

contectum; hoc vero manducandum eſt, non edendum: ſed quod ex manſo reliquum eſt aridum, expuendum. Collige fruſta, & reliquias in caniſtris. Affer aquas odoriferas, roſaceam, floris mali medici, (69) moſcatam. *Pol.* Agamus Chriſto gratias. *Puer.* Agimus tibi gratias, Pater, qui tam multa ad hominum uſus condidiſti. Annue, ut tuo favore ad illam cœnam veniamus tuæ beatitudinis. *Pol.* Agamus nunc domino gratias. *Crit.* Age tu. *Pol.* Immo agat Democritus, qui in hiſce rebus multum valet. *Dem.* Gratias tibi non poſſum agere pro merito hoc ſtatu Reipublicæ; vides enim omnia a Baccho perturbata, ſed recitabo, quas Dionyſio egit Diogenes: nam mandavi memoriæ: tu labenti memoriæ, & linguæ titubanti in tanta eluvione habebis veniam. *Scop.* Dic quicquid libuerit, ſcribetur in vino. *Dem.* Defatigaſti te ipſum, Sco-

(69) *La muſchiata.*

pa, uxorem, famulos, famulas, vicinos, coquos, piſtores, ut nos magis comedendo, & bibendo delaſſares. Socrates ſapienter, qui in mercatum celeberrimum ingreſſus exclamarit. Oh Dii immortales, quam multis ego non indigeo! Tu contra poſſes dicere: hæc omnia quotula portio ſunt eorum, quibus indigeo! Naturæ placent modica, & illis ea ſuſtentatur, ac fulcitur: hæc tam multa, tam varia obruunt naturam. Merito Plinius: varietas ciborum homini peſtilens, peſtilentior condimentorum. Referimus hinc domum gravata corpora, referimus animos obrutos, ac demerſos cibis, & potionibus, ut nullo hominis officio rite poſſimus fungi. Tu ipſe judicato, ecquam tibi gratiam debemus. *Scop.* Hæccine eſt gratia, quam habetis? Sic rependitis prandium tam opiparum? *Pol.* Ita plane; quod enim majus beneficium, quam ut fias ſapientior? Tu nos domum remittis plane bruta, nos te

Digitized by Google

domi tuæ volumus hominem relinquere, ut ſcias conſulere tuæ, ac alienæ valetudini, & ſecundum naturæ deſideria vivere, non juxta corruptas ab ſtultitia opiniones. Vale, & ſæpe.

EBRIETAS.

Aſotus, Tricongius, Abſtemius, Glaucia.

Aſotus.

QUid tu dicis, Tricongi? Quam laute nos heri accepit Brabantus ille? *Tric.* Male ſit illi: non potui tota nocte quieſcere. Vomui (ſit habitus honos veſtris auribus) convolui me ſubinde toto lecto, modo ad ſpondam interiorem, modo ad exteriorem, fauces, & ſtomachum videbar mihi rejecturus. Nunc præ dolore capitis, nec oculorum officio poſſum fungi, nec aurium. Laminæ

Digitized by Google

ponderosa plumbi videtur mihi in frontem, & oculos incumbere. *Abst.* Frontem, & tempora fortiter astringe fascia, & Rex videberis. *Tric.* Seu ipse potius Bacchus, a quo institutum manavit diadematum in reges. *Abst.* Recipe te domum, & edormi crapulam. *Tric.* Domum vero! Nihil æque fugio, & aversor, ut domum, & uxorem clamosissimam. Ea si me nunc aspiceret, longiores haberet homilias, quam Chrysostomus. *Abst.* Hoccine appellas tu, laute tractari? *Glauc.* Plane ita est; nam laverunt probe guttur, & fauces. *Abst.* Manus vero? *Glauc.* Ne semel quidem. *Af.* Immo sæpe vino, & lacte, dum alii in aliorum pateras immittebamus manus. *Glauc.* Quid potest dici lautius? Et quidem digitos pingui carnium, & embammatis inviscatos. *Abst.* Tace per Divos. Quis posset absque nausea rem adeo audire obscœnam? Quanto minus videre, aut de ejusmodi

vino,

vino, aut lacte guſtare? *Aſ.* (1) Divi veſtram fidem! Adeon' es, Abſtemi, delicatus, ut hæc ne auribus quidem poſſis devorare. Quid faceres palato, ut nos? Sed heus tu, Tricongi, compotator ſuaviſſime, mittamus puerum aliquem, qui nobis in phiala fictili afferat ex eodem vino: nulla eſt certior huic veneno theriaca. *Tric.* Eſt ne hoc exploratum? *Aſ.* Quidni eſſet? Memineris verſus, quos cantat Colax: ad ſanandum morſum canis nocturni, ſume ex pilis ejuſdem canis. *Glauc.* Narra, quæſo, de convivio. *Abſt.* Ne narres, niſi velis me revomere, quicquid habeo in ventriculo, (2) cum ipſis vitalibus. *Glauc.* (3) Faceſſe igitur paullisper. *Aſ.* Ego narrabo quam commodiſſime, (4) ut nuſquam ſit honor præfandus. *Glauc.*

(1) *Oh Dio buono!* (2) *Con le viſcere.* (3) *Levati di quì.*
(4) *Perchè non ſi abbia a dire, con riverenza parlando.*

Digitized by Google

Incipe, obsecro. Adverte animum, Abstemi. *Ass.* Glaucia mi, ante omnia istud ex me habe, nullum esse hominum genus, quod comparari possit cum festivo, & largo convivatore. Quidam ostentant eruditionem rerum variarum, idest meras nugamenta, alii jactant experientiam, & usu collectam prudentiam: quorsum id? Sunt, qui habent quidem opes, sed non audent expendere miseri; quid eos juvat asservare? Benignus convivator ubique est gratus; vel solus illius aspectus exhilarat tristitiam animi, & discutit, si qua est in eo miseria, sive recordatione convivii, sive spe, atque expectatione. Alia omnia, quæ dicuntur bona animi, nec ego video, & sunt jejuna, atque infrugifera. *Abst.* Rogo te, Asote, quis est auctor tam bonæ sententiæ? *Ass.* Ego, & omnes mei similes, idest plerique ex Gallia Belgica, a Sequana ad Rhenum flumen. Tantum dissentiunt inter nos hemuli quidam,

vel

vel miſeri, & præparci, qui Abſtemio ſuum invident cognomen; frugi volunt appellari: vel quidam magna ſapientiæ opinione ſuffarcinati, ideſt inani nomine, quos etiam nos (ideſt maxima pars hominum & præcipua) ridemus. *Abſt.* Quid audio? *Glauc.* In hoc iſte non fallitur, etſi ebrioſus: nam nuſquam eruditio minus habet pretii, quam in Belgica, non aliud eſſe rentur virum eruditione præſtantem, quam ſutura, vel textura. *Abſt.* Atqui ſtudent hic multi, & non infelici profectu. *Glauc.* Deducuntur a parentibus parvi filii ad ſcholas, tamquam ad opificium, quo parent ſibi deinceps victum. Ipſi etiam ſcholaſtici, dictu incredibile, quam parvi inſtitutores ſuos faciant, quam proſequantur honore exiguo, & præmiis adeo tenuibus, ut doctores inſignes, ac primi nominis (5) tolerare ſeſe vix poſſint. *Abſt.* Iſta ſunt inſtituto ſermone

(5) *Durano fatica a campare.*

Digitized by Google

ne aliena. Revertamur ad convivium. *Aſ.* Hoc malim audire, & miſſos faciamus jam tandem ſermones iſtos ſtudioſos, qui ſunt profecto infructiferi. Neſcio, quemadmodum vos Itali de eruditione ſtatuatis: mihi certe res videtur non ſolum inutiliſſima, ſed etiam damnoſa. *Abſt.* Idem videtur bovi, & fui, quod tibi, & nobis quoque videretur, ſi non plus haberemus mentis, quam tu. *Aſ.* Non eſſet finis. Itaque audi jam. Primum omnium accubuimus ſeveri, & triſtes; ſacrata eſt menſa, ſilentium ubique, & quies, cœpimus expedire cultellum quiſque ſuum, ſpeciem præbebamus non invitatorum, ſed invitorum, adeo id diceres facere nos coactos, & faciebamus revera adeo ſegniter; nondum enim incaluerat animus ardore illo libero. Aptat quiſque mantile ſuum humeris; nonnulli etiam pectori; alii de mappa extendunt ſuper gremium, ſumit panem, aſpicit, volvit,

vit, purgat, ſi quid eſſet carbonis; aut cinerum, decorticat, & hæc omnia lente, & cunctabunde. Quidam auſpicati ſunt cœnam a potione: alii priuſquam biberent, paullulum ſumpſerunt acetarii, & bubulæ ſalitæ ad excitandum dormiens palatum, & ſtimulandum languidulum. Primus ſcyphus fuit cerviſiæ, ut frigidum cæmentum ſubſterneretur ardori vini. Allatus eſt ſacer ille liquor primum poculis anguſtis, & exiguis, quæ magis ſitim irritarent, quam reſtringerent. Dominus, homo feſtiviſſimus, qui potiorem in hac tota regione nullum habet, ac ne parem quidem, mea utique ſententia (quod ſit dictum ſine cujuſquam injuria) jubet afferri pocula capaciſſima, & cæptum eſt largiter potari more græco, ut dicebat ille philogræcus quidam, qui Lovanii olim ſtuduerat. Ibi cœpimus loqui, tum incaleſcere, hilaritas ubique, & riſus diffuſiſſimus. Oh cœne, nocteſque

Digitized by Google

que deorum! Alii aliis (6) præbibimus, & (7) magna æquitate faciebamus paria: nefas erat ſodalem fraudare, tali præſertim tempore. *Abſt.* Merito, cum agitur non de calice vini, ſed de ſenſu, & mente, rebus in hominem præcipuis. Sed ut hac de re tam læta, tam feſtiva, tu & ego colloquamur, primum roganduſ es; an ſis ebrius. *Aſ.* Non revera, & facile eſt cognoſcere ex ordine orationis meæ: nam ſi eſſem, putas me hæc referre potuiſſe adeo compoſite? *Abſt.* Recte eſt, alioquin juxta mimi verſiculum, cum abſente litigarem. Principio cur non extruitis templum aliquod in hac regione Baccho cœleſtis hujus liquoris repertori? *Aſ.* Hoc veſtrum eſt, qui ædem habetis Romæ Sergii, & Bacchi; nobis ſatis eſt quotidie illi paſſim ſacra facere, & fortaſſe erigere-

mus

(6) *Ci facemmo brindiſi.*
(7) *Ci rendevamo la pariglia a un puntino.*

mus templum, si constaret fuisse illum inventorem; nam de ea re audivi disputari inter studiosos quosdam. Sunt qui putent primum fuisse Noe, qui vinum biberit, quique sit inebriatus. *Abst.* Dimittamus ista. Cedo, quod vinum bibebatis? *Ast.* Quid nostra refert, quod sit vinum, aut cujus? habeat modo nomen, & colorem vini, id satis est nobis: delicias illas quærat Gallus, aut Italus. *Abst.* Quæ ergo potest esse delectatio, cum id non gustas, quod in corpus ingeris? *Tric.* Fortasse initio nonnulli aliquid gustant, (8) integro palato; mox vero depravato ex tanta humoris redundantia, gustum omnem amittunt. *Abst.* Siti jam extincta, nulla supereſt voluptas, quæ tota sita est in satisfaciendo desideriis naturalibus ita, ut tormenti sit genus sine siti bibere, aut sine fame edere. *Tric.* Putas nos, Abstemi, ad voluptatem potare

(8) *Essendo il palato sano.*

Digitized by Google

tare, aut quod ſit jucundum? *Abſt.* Tanto ergo eſtis pejores beſtiis, quæ aviditatibus naturalibus aguntur: vos neque illuc ducit ratio, & retrahit natura. *Tric.* Ducit nos eo ſodalitas, & paullatim inebriamur (9) imprudentes. *Abſt.* Quoties eſtis inebriati? quoties alios ebrios vidiſtis? *Tric.* Quotidie plurimos. *Abſt.* Non ſufficiunt ergo tam multa experimenta ad evitandam rem tam fœdam? Atqui bellua vel uno experimento fieret cautior. *Glauc.* At ſodales iſtos, in quorum gratiam tranſeunt ex hominibus in beſtias, ſcis quam habent caros. Dum potant, darent illis præcordia: digreſſi illinc vix agnoſcunt; vitam, & animam cujuſvis illorum nollent redemptam ſibi numo ſeſtertio. *Abſt.* Quibus ex poculis hauriebatis vinum, & quomodo? *Aſ.* Primum allata ſunt vitrea, paullo poſt ob periculum, ſublatis illis, exhibita argen-

(9) *Senza avvederſene.*

gentea. In vinum injiciebamus a primo herbulas, quod id ſuaderet anni tempus, paullo poſt jus carnium, lac, butyrum, cremorem. *Abſt.* Oh ſpurcitiem ne belluis quidem tolerabilem! *Tric.* (10) Quanto tuo *tragicoteron* exclames, ſi facias alios in aliorum pocula manus ſordentes immittere, conjicere ovorum, & pomorum, & nucum putamina, & olivarum, ac prunorum oſſa! *Abſt.* Abſtine ab hiſce narrandis, ſi vis, ne me hinc in ſylvas aliquas fuga abripiam. *Tric.* Audi tu in aurem, Glaucia. Quidam horum geſtant in faciendo itinere cornu venatorium plenum, ut neceſſe eſt, pulvere, & ſtipulis, & floccis: & ſordibus aliis: ex hoc bibimus. *Glauc.* Quid? *Tric.* Quid vero? Vinum. *Glauc.* Immo vero mentem. *Tric.* Plane ita eſt, & poſt epotam mentem, matulis non admodum mun-

(10) *Quanto alzareſti i mazzi!*

Digitized by Google

mundis ſumtis (11) de ſcamno lecticari uſi ſumus pro calicibus. *Abſt.* Quis fuit convivii exitus, tamquam fabulæ. *Aſ.* Natant vino pavimenta. Inebriati ſumus omnes, hoſpes in primis, homo ſtrenuus, dejectis ſub menſam magna victoria duobus, aut tribus. *Abſt.* Oh præclaram victoriam, & de re pulcherrima, ac prædicanda! Sed omnes tamen vinum vicit? *Aſ.* Etiam, *Abſt.* Miſerum te! Quid putas eſſe ebrium? *Aſ.* Probe, & ex animi ſententia indulſiſſe genio. *Abſt.* Cui genio? bono, an malo? *Glauc.* Si recte omnia ſcruteris, nuſquam invenies, cui indulgeant; neque enim animo, nec voluptati, nec ulli rei alteri, cui alii indulgent, qui vitiis obtemperant, & pravis animi cupiditatibus. Sed inebriari eſt ſenſuum facultates amittere, exire de poteſtate rationis, judicii, mentis, plane ex homine fieri vel pecus, vel ſaxum. Quæ deinceps

(11) *Dalla predella.*

Digitized by Google

ceps ſequantur, etſi nunquam ebrios vidi, tamen facillimum eſt conjectare; loqui, & neſcire quid loquaris; ſi quid commiſſum eſt tibi arcanum maxime celandum, effutire, atque ea dicere, propter quæ te, & tuos, & ſæpe patriam, ac provinciam univerſam in grave diſcrimen adducas; nulla diſtinctio amici, & inimici, uxoris, & matris; rixæ, jurgia, inimicitiæ, plagæ vulnera, mutilatio, occiſio. *Tric.* Etiam ſine ferro, & ſanguine; nam non pauci continuant ebrietatem cum morte. *Glauc.* Quis non malit domi ſe cum cane aliquo, aut fele includere, quam cum ebrio; plus enim mentis eſt in illis animantibus. *Abſt.* Poſt ebrietatem vero cruditas, debilitatio nervorum, paralyſes, arthritici cruciatus, gravedo capitis, & corporis totius, hebetatio ſenſuum omnium, memoria extinguitur, ingenii acies retunditur; unde ſtupor in tota mente, & ad intelligendum, ſapiendumque, & ad eloquendum. *Aſ.* Jam incipio intel-

intelligere, magnum esse malum ebrietatem; posthac dabo sedulam operam, ut bibam ad hilaritatem, non ad ebrietatem. *Glauc.* Hilaritas est janua ebrietatis: nemo venit ad bibendum eo animo; ut inebrietur, sed bibendo exhilaratur, continuo post sequitur ebrietas: difficile est enim signare hilaritatis metam, atque in ea sistere. Lubricus est gradus ab hilaritate ad ebrietatem. *Abst.* Dum vinum habes in scypho, illud est in tua potestate: dum in corpore, tu es in illius: haberis, jam non habes. Cum bibis, tu tractas vinum pro tuo libito: postquam biberis, illud te tractabit pro suo. *As.* Quid ergo? Nunquamne est bibendum? *Abst.*

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Bibendum quidem, (12) non potandum. Natura sola in hoc docet bruta, hominem non docebit eadem natu-

(12) *Non strabere.*

natura ratione adjuta? Edes, cum ſities: fames, & ſitis admonebunt quantum, quando, & quatenus edendum, & bibendum. *Aſ.* Quid ſi ſemper ſitiam, nec ſitim poſſim mitigare, quin fiam ebrius? *Abſt.* Bibe, quod inebriare non poſſit. *Aſ.* Non fert conſtitutio mei corporis. *Abſt.* Quid ſi tantum eſuries, ut exſatiari nullo cibo poſſes, niſi diſrumpereris? *Aſ.* Ea vero non eſſet fames, ſed morbus. *Abſt.* Nimirum opus eſſet medicina ad eam famem tollendam, non dapibus. Nonne? *Aſ.* Quidni? *Abſt.* Eodem prorſum modo medico tibi opus eſſet ad eam ſitim, non caupone, & potione de (13) pharmacopolio petita, non (14) œnopolio. Non eſt ea ſitis. ſed morbus, & quidem perniciоſus.

RE-

(13) *Spezieria*. (14) *Canova*.

Digitized by Google

REGIA.

Agrius, Sophronius, Holocolax.

Agrius.

QUid eſt, quod tam multi regem comitantur tam vario cultu? *Sophr.* Quin tu potius vultus contemplaris, quam cultus? Magis ſunt enim vultus varii, ac diverſi, quam cultus, & veſtitus. *Agr.* Iſtud quoque de vultibus quamnam habet cauſam? *Sophr.* Veſtiuntur quidem alias pro facultatibus, alias pro ratione dignitatis, aut generis; ſæpe etiam, ut cujuſque eſt vel ambitio, vel vanitas. Multi quoque veſtimentorum elegantia utuntur pro hamo, & reti ad favorem captandum vel Regis, vel procerum animos puellarum non raro. Vultus autem affectus animi ſequitur: talis eſt fere, qualis interior animi habitus. *Agr.* Sed cur tam multi huc conveniunt? *Holoc.* An non decet,

ut

ut plurimi ſint, ubi eſt caput, & regimen provinciæ totius? *Sophr.* Optime: ſed plerique non adeo rempublicam ſpectant, ut privatam; & ſequuntur eum, in cujus manu eſt regimen non tam patriæ, quam fortunarum. *Holoc.* Quidni? quandoquidem omnia ſunt (1) pecuniæ venalia. *Sophr.* Sic judicant illi, quibus animus, & mens nihil omnino eſt; valetudo autem, & dotes corporis viles. *Agr.* Quid opus eſt in hoc tumultu aulico tanta philoſophiæ ſpeculatione? Ego vero malim de vobis intelligere, quinam ſint iſti tanto numero, tam varia ſpecie, ac forma. *Holoc.* Ego tibi omnes percenſebo ordine; nam Sophronius hic, quantum intelligo, non eſt admodum in regiis verſatus: ego vero comitatus omnes regios adii, penetravi, perſcrutatus ſum, perſpexi, gratus ſemper omnibus, & jucundus. *Sophro.* Inde, credo, paraſti

(1) *Si vendono pel danaro.*

Digitized by Google

tibi cognomen illud (2) Holocolacis.
Holoc. Rem tenes: ſed tu, Agri, auſculta: ille, in quem aures, oculi, mens omnium intenta eſt, ac defixa, eſt Rex, caput Reipublicæ.
Sophr. Vere caput, & ideo ſalus. cum eſt ſapiens, ac probus; pernicies autem, cum malus, aut demens.
Holoc. Ille, qui poſt ſequitur, puellus, eſt filius ejus heres, quem in aula græca vocabant *Deſpotan*; hoc eſt Dominum: in Hiſpania vocant Principem, in Gallia Delphinum. Torquati illi in veſtibus holoſericis, & (3) holobrizis proceres ſunt regni, inſignes dignitatum militarium nominibus, Principes, Duces, (4) Præſides limitanei, quos Marchiones nominant, Comites, Viri, qui Barones, voce barbara-

no-

---

(2) Græcum verbum ſignificans, omnino adulatorem.

(3) *Di broccato d' oro.*

(4) *Preſidenti alle frontiere, cuſtodi delle frontiere.*

nominantur, Equites. Ille eſt (5) Magiſter equitum, quem vulgo (6) Comitem ſtabilem appellant, nomine ex aula græca deſumto, ubi magnus (7) Coneſtabulus cognominabatur, ſicut (8) præfectus maris (9) Admiralius. Eſt & (10) prætorio præfectus, qui non ſolum palatio præerat, ſed etiam (11) ſatellitio, quem Romuli tempore præfectum Celerum nominabant, & ſatellites ipſos Celeres. *Agr.* Quinam ſunt illi in (12) veſtibus talaribus magna ſeveritate vultus? *Holoc.* Sunt regii Conſultores. *Sophro.* Iſtos, quos in conſilium adhibet Princeps, prudentiſſimos eſſe oportet, magni

(5) *Cavallerizzo maggiore.*
(6) *Conteſtabile.*
(7) Quem Raph. vol. ait eſſe caput togatorum Francorum.
(8) *Il Generale di mare.*
(9) *Ammiraglio.* (10) *Maggiordomo.* (11) *Guardia.*
(12) *In roba lunga.*

Digitized by Google

rerum uſus, & in decernendo gravitatis, ac moderationis ſummæ. *Agr.* quid iſtud? *Sophro.* Quia ſunt oculi, & aures Principis, atque adeo regni univerſi: & eo magis, ſi cæcus, aut ſurdus ſit Rex, captus ſuis ſenſibus vel ab ignorantia, vel a deliciis. *Agr.* Etiamne luſcus ille, & ille alter ſurdaſter, oculi, atque aures ſunt Regis! *Sophro.* Pejor eſt cordis cœcitas, & ſurditas. *Holoc.* Eos, qui ſunt a conſiliis, ſequuntur ſcribæ, nec ii pauci, vel unius ordinis. Tum qui pecuniam (13)principalem tractant, vel procurant, (14) coactores, (15) tribuni ærarii, (16) præfectus fiſci, (17) procurator fiſci, & fiſci advocatus. *Agr.* Qui ſunt juvenes illi (18) comptuli, & feſtivi, qui ſemper Regem ſectantur, & aſtant illi, alii arridentes,

(13) *Del Principe.* (14) *Gli eſattori.* (15) *I teſorieri.*
(16) *Il fiſcale.* (17) *Procuratore fiſcale.* (18) *Attillati.*

tes, alii ore aperto, velut admirabundi? *Holoc.* Hæc eſt cohors intimorum amicorum, deliciæ, atque oblectamenta Regis. *Agr.* Duos illos ingrédientes cur aſſectantur tam multi (19) vultuoſi? *Holoc.* Quia iis eſt apud Regem fides præcipua: alter eſt (20) præfectus ſacris ſcriniis, ſive princeps ſcribarum: alter (21) a ſecretis arcanis, apud quem eſt (22) regni breviarium, idem (23) eſt Principi a memoria; eaque de cauſſa offerunt ſe illi quotidie tam multi, ut memoriam illius de ſe refricent, ac renovent, quandoquidem is eſt Principis memoria. Illi autem, qui (24) ducunt vultus, ſunt litigatores, quique res ſuas perſequuntur: nec eo-

(19) *Con faccia malinconica.*
(20) *Il primo ſegretario; il gran Cancelliere.* (21) *Segretario di confidenza.* (22) *Lo ſtato del regno.*
(23) *Rammenta le coſe al Principe.* (24) *Fanno il viſo arcigno.*

Digitized by Google

rum unquam negotia finem inveniunt, longa contexta ſerie procraſtinationum. Duo illi, qui deambulant in porticu, præfecti ſunt, alter (25) cubiculo, alter (26) regio equili: habent hi ſub ſe alios permultos (27) cubicularios, & equiſones. Sed ingrediamur regiam cœnationem. *Agr.* Ah quanta turba, qui apparatus (28) tam anxius & moroſus! *Sophro.* Id vero majore cum admiratione fueris intuitus, ſi ſcias, quam levem ad rem pertinet; nempe, ut ſorbeat ovum unum, & pauxillum vini nauſeabundus. *Holoc.* Ille eſt hebdomadæ hujus (29) architriclinus (30) cum ſcirpo Indico; pocillator eſt adoleſcens ille: (31) ſtructor nondum eſt ingreſſus. *Agr.*

Qui

---

(25) *Maeſtro di camera.*
(26) *Maeſtro di ſtalla.*
(27) *Ajutanti di camera.*
(28) *Sì ſollecito, e puntuale.*
(29) *Lo ſcalco.* (30) *Con la canna d' India.* (31) *Trinciante.*

Qui ſunt cum Rege pranſuri? *Holoc.* Quinam eſſet tam beatus, qui poſſet epulis accumbere Divum? *Sophro.* Atqui olim regiæ menſæ adhibebantur convivæ modo duces exercitati, modo viri claro genere, alias inſignes vel uſu rerum, vel eruditione, quorum ſermone Rex fieret melior, ac ſapientior. Sed Gothica, & aliorum barbarorum ſuperbia morem hunc noſtrum invexit. *Holoc.* Habent proceres aſſeclas ſuos armigeros, (32) exoletos, (33) pueros pediſſequos, (34) pueros a pedibus, ſive a calcari. Sunt inter eos diviteſ magnificentiſſimi, qui pleroſque (35) excipiunt cœna recta; alii, quibus hoc moleſtum videtur, mit-

(32) *Giovani fatti.* (33) *Paggi.* (34) *Lacchè.*

(35) *Tengono alla medeſima tavola:* cœna namque recta excipere, aut convivari quis dicitur, cum ad eamdem cœnam omnes invitati diſcumbunt.

tunt amicis (36) ſportulas, idque eſt amicis tenuioribus utilius; ſed recta convivari plus habet ſplendoris. *Agr.* Aliud hominum genus videre mihi videor in illo cœnaculo. *Holoc.* Illud eſt gynæceum; ibi Regina habitat cum matronis ſuis, & puellis. Aſpice, ut ingrediuntur, & egrediuntur ex (37) parthenone, tamquam apes ex alveario, juvenes amatores, mancipia cupidinis. *Sophro.* Sæpe & ſenes bis pueri. *Holoc.* Nihil eſt majoris voluptatis, quam audire illorum acute excogitata dicta, vel poemata, cantiunculas, melodias, antelucanas, confabulationes cum puellis; videre ſaltationes, obambulationes, varietates colorum in cultu, habitus, & formas veſtimentorum. Habent (38) pueros amanuenſes, per quos mittun-

(36) *Il piatto.*

(37) Parthenon, locus ubi habitant virgines, *la ſtanza delle figlie.*

(38) *Paggetti ſegretarj.*

Digitized by Google

tuntur, & remittuntur mandata: hi vero nunciant, & renunciant ultro, & citro mandata, qua ſolertia, diligentia, educatione, (39) Divi veſtram finem! nudis capitibus, (40) flexo poplite, atque etiam poſitis genibus. Audire eſt quotidie, & videre aliquid novi, inopinati, acute, & ſubtiliter excogitati, vel dicti animoſe, aut dextere, aut (41) ſolute facti. *Sophro.* Immo diſſolute. *Holoc.* Quæ felicitas major? Quis poſſit ab hujuſmodi ſuavitate divelli? *Sophro.* Colax, Colax, & tu ſine amore inſanis, & ſine vino ebrius es. Quæ ineptia poteſt eſſe major, quam iſta abs te deſcripta? *Holoc.* Neſcio, qui fiat, ut ex ſcholis videas pleroſque diſcedere, qui ingreſſi ſemel aulam, in ea conſeneſcant. *Sophro.* Tamquam qui de Circes paculo biberant, amiſſa mente, & in belluarum ingenium degene-

(39) *Dio buono!* (40) *Con inchino.* (41) *Con libertà.*

rantes, nolebant inde egredi, & ad hominum naturam, ac conditionem redire. *Agr.* At hi omnes, cum ſe ad ſuam quiſque domum receperunt, quid agunt? quibus ſe actionibus occupant, ut ſaltem fallant tempus? *Sophro.* Plerique omnes nihil magis addunt ſerium, quam quod cernis, atque adeo otium illis multorum vitiorum parens eſt, ac nutricula. Ludunt quidam taxillis, chartis, alveolo, (42) aciebus. Alii per occultam detractionem, & artificioſam maledicentiam horas pomeridianas tranſmittunt, hoc eſt, quibus domi deſident. Aliqui mirifice capiuntur ſcurris, & (43) planis, in quos ſunt profuſiſſimi, cetera præparci, & ſordidi. Sed præcipua aulæ corruptela eſt aſſentatio uniuſcujuſque erga alios omnes, quodque pejus eſt, erga ſemetipſum: ea efficit, ut nullus unquam nec a ſe, nec a ſo-

cio

(42) *Agli ſcacchi.*
(43) *Trappolatori, barattieri.*

Digitized by Google

cio (44) veritatem conducibilem audiat, niſi forte in jurgio; quam is tum parum pro veritate accipit, ſed pro contumelia. *Holoc.*

Hîc quæſtus eſt nunc multo uberrimus (45).

Tu cum tua (46) veriloquentia eſuries ſtrenue; ego arridendo, adblandiendo, omnia approbando, & laudando evaſi locuples. *Agr.* Non poſſent hæc incommoda Reges corrigere? *Sophro.* Perfacile; vellent modo, ſed aliis hi mores placent, quia ſuorum ſimiles: alii ſibi ipſis eas occupationes accerſunt, per quas nunquam vacet recti aliquid, aut ſani cogitare. Non deſunt; qui remiſſis animis, & diſſolutis, non arbitrantur illius domus, ac familiæ mores ad curam ſuam pertinere: quæ non pertinent profecto minus, quam ad

(44) *Una verità, che ſia utile.*
(45) Ter. in Eun. act. 2. ſe. 2.
(46) *Col dir il vero.*

Digitized by Google

unumquemque noſtrum ſua domus privata.

PRINCEPS PUER.

Morobulus, Philippus, Sophobulus.

Morobulus.

QUid agit tua Celſitudo, Philippe? *Phil.* Lego, & ediſco, ut ipſe intueris. *Mor.* Intueor ſane & cum dolore: defatigaste, & macerās generoſiſſimum iſtud corpuſculum. *Phil.* Quid ergo agerem? *Mor.* Quod alli proceres, principes viri nobiles, & opulenti; equitare, confabulari cum puellis Auguſtæ matris tuæ, ſaltare, diſcere artem tractandi arma, luſitare foliis, aut pila, ſalire, currere. Hæc vides eſſe ſtudia nobilitatis jucundiſſima. Quod ſi tantis oblectationibus fruuntur, qui vix digni ſunt, ut in familiam

Digitized by Google

liam tuam admittantur, quid te facere convenit tanti Principis filium, & heredem? *Phil.* Quid, ſtudium literarum nihil ne prodeſt? *Mor.* Prodeſt quidem, ſed iis, qui ſunt initiandi ſacris, aut qui ea arte victum ſibi ſunt comparaturi, quemadmodum aliis ſutoria, aliis textoria, & artes ceteræ quæſtuariæ. Surge, quæſo te, pone libros de manibus, eamus deambulatum, certe ut reſpires aliquantiſper. *Phil.* Non licet mihi nunc per Stunicam, & Scilicеum. *Mor.* Qui ſunt hi Stunica, & Sciliceus? An non ſubditi tui, in quos tu habes imperium, non illi in te? *Phil.* Stunica eſt educator meus, Sciliceus autem inſtitutor literarius. Subditi ſunt illi quidem mei, ſeu verius, patris, ſed pater, cui ego ſum ſubditus, præfecit illos mihi, & me illis ſubjecit. *Mor.* Quid ergo? Dedit pater Celſitudinem tuam in ſervitutem illis hominibus? *Phil.* Neſcio. *Mor.* Ah facinus indigniſſimum! *Sophro.* Minime vero, o fili; immo

immo illos fecit ſervos tuos, quos voluit tibi ſemper adhærere, oculos, aures, animum, mentem in te unum defixam gerere ſemper, & relictis ſuis quemque negotiis, tuum unius negotium agere: non ut te imperioſe vexent, ſed ut rudes tuos mores boni illi, & ſapientes viri ad virtutem, decus, atque excellentiam forment: non quo te reddant mancipium, ſed ut vere liberum, & vere principem: quibus ſi non obtemperaveris, tum demum ſervus eris extremæ conditionis, pejor iis, qui inter nos verſantur; emti, & venditi ex Æthiopia, vel Africa. *Mor.* Cujus tandem eſſet mancipium, ſi illis educatoribus morem non gereret? *Sophro.* Non certe hominum, ſed vitiorum, qui domini ſunt importuniores, atque intolerabiliores quovis homine improbo, & ſcelerato. *Phil.* Non ſatis intelligo, quæ dicis. *Sophro.* At intellexiſti, quæ Morobulus? *Phil.* Planiſſime omnia. *Sophr.* Oh quam eſſent homi-

nes

Digitized by Google

nes felices, ſi quam cito habent ſenſum, atque intelligentiam rerum levium, & malarum; haberent etiam bonarum, & conducibilium! Nunc vero contra evenit: ætate iſta nugas, ineptias, immo inſanias, ad quas te Morobulus eſt adhortatus, facile intelligis: quæ ego de virtute, de dignitate, de omni laudis genere dicerem, tam caperes, quam ſi arabice loquerer, aut gothice. *Phil.* Quid ergo faciendum conſuleres? *Soph.* Ut ſaltem ſuſtineres aſſenſionem, nec hujus ſuaſibus, nec meis acquieſceres, quoad de utriuſque poſſes judicare. *Phil.* Quis dabit hoc judicium? *Soph.* Ætas, inſtitutio, experimenta. *Mor.* Hui, quam eſſet longum iſta expectare! *Soph.* Bene monet Morobulus; abjice libros: eamus luſitatum, & ludemus ludum, in quo unus eligitur Rex; is præſcribit aliis, quæ ſint agenda, parent ceteri juxa leges luſionis. Tu eris Rex. *Phil.* Ut erit ludus? nam ſi eum ignorem, quo-

modo

modo potero Regem in illo agere? *Soph.* Quid dicis, Philippule dulciſſime, deliciæ Hiſpaniarum? in ludo, & rebus leviſſimis, in quibus error nihil affert periculi, non auderes regnum ſuſcipere ludi neſcius: & vis tot, & tanta regna ſerio capeſſere, ac regere ignarus conditionum populorum, legunt, adminiſtrationis. denique rudis totius prudentiæ, inſtructus ſolum ridiculis ineptiis, quas tibi Morobulus hic in animum inſtillat? Heus, (1) puer, dic (2) præfecto equilis, ut proferat huc equum illum neapolitanum, ferociſſimum calcitronem, & ſternacem, in quo Philippus ſedeat. *Phil.* Minime illum vero, ſed alium (3) cicuratiorem: nam regendi equi tam refractarii nondum artem habeo, nec vires. *Seph.* Quæſo, Philippe, & putas tu leonem ullum eſſe æque ferocem, aut equum adeo calcitronem, & re-

(1) *Paggio.* (2) *Maeſtro di ſtalla.* (3) *Più addomeſticato.*

Digitized by Google

& refractarium, & minus parentem frænis, quam gentes, ac cœtus hominum, qui conveniunt, & congregantur ex omni vitiorum, flagitiorum, scelerum, & facinorum genere, ex animi perturbationibus concitatis, incensis, inflammatis, ardentibus? Equum non audes attingere, populus poscis quovis equo ad regendum, tractandumque difficiliorem? Sed missa isthæc faciamus. Vides in hoc flumine illam cymbulam? Navigatio est jucundissima, atque amœnissima inter prata, & saliceta: quæso descendamus in eam. Tu sedebis ad clavum, & ages cymbam. *Phil.* Ita plane, ut vos subvertam, & demergam, quemadmodum nuper fecit Pimentellulus. *Soph.* Ne cymbam quidem gubernare vis in amne tam modico, & tam placido, quia rudis: & committis te mari illi, undis, fluctibus, tempestati populorum, insciis, & inexpertus? Plane usu tibi evenit, quod Phaetonti, qui aurigandi nescius,

ardo-

ardore juvenili currum patris gubernandum ſibi depopoſcit: notam eſſe tibi fabulam reor. Præclare Iſocrates duas res maximas in hominum vita dicebat eſſe, principatum, & ſacerdotium, quas tamen nemo non expeteret! tamquam dignus, nemo non crederet, ſe recte poſſe gubernare, tamquam prudentiſſimus. *Phil.* Intelligo nihil eſſe conditioni, ac perſonæ meæ perinde neceſſarium, ut artem, ac peritiam regendi regni. *Soph.* Probe rem tenes. *Phil.* Quomodo eam aſſequar? *Soph.* Eduxiſti illam tecum ex matris utero? *Phil.* Nihil minus. *Soph.* Quomodo igitur ſcies, niſi diſcas? *Phil.* Nullo modo. *Soph.* Qua igitur fronte audet Morobulus hic eſſe tibi auctor, ut ea ſtudia rejicias, quibus & artis hujus peritia, & aliarum rerum maximarum, ac pulcherrimarum cognitio paratur? *Phil.* A quibus ergo ſunt hæc haurienda? *Soph.* Ab iis, qui ea maximis ingeniis animadverterunt, atque obſervarunt, quo-

Digitized by Google

quorum alii ſunt mortui, alii vivi. *Phil.* E mortuis quomodo diſcendum? Poſſunt ne mortui loqui? *Soph.* Nunquam ne fando audiviſti nominare Platonem, Ariſtotelem, Ciceronem, Senecam, Livium, Plutarchum? *Phil.* Magna nomina: ſæpe, & cum ingenti admiratione, ac laude. *Soph.* Illi ipſi, & alii permulti eorum ſimiles jam olim vita functi confabulabantur tecum, quoties, & quandiu libuerit. *Phil.* Quomodo? *Soph.* Libris, quos ad docendam poſteritatem reliquerunt. *Phil.* Quin dantur mihi jam in manus? *Soph.* Dabuntur brevi, poſteaquam didiceris eum ſermonem, quo poſſis loquentes illos intelligere. Suſtine paulliſper, atque hanc brevem moleſtiam perfer, quæ devoranda eſt in accipiendis principiis. Illico poſt incredibiles ſequentur delectationes, quas qui nondum deguſtarunt, mirandum non eſt a literario ſtudio abhorrere; nam qui ſunt experti, eos citius a vita, quam a libris,

bris, & rebus cognoscendis avelleris. *Phil.* Cedo vero, qui sunt vivi, a quibus sapientia hæc discenda est, & mens bona? *Soph.* Si iter essés quodpiam inituras, a quibus tandem de itinere percunctareris? Utrum ab iis, qui iter illud nunquam vidissent, an qui aliquando confeciſſent? *Phil.* Ab iis scilicet, qui confeciſſent. *Soph.* Vita hæc nonne est veluti iter quoddam, & profectio perpetua? *Phil.* Sic videtur. *Soph.* Qui ergo iter perambulaverunt? Senes, an juvenes? *Phil.* Senes. *Soph.* Senes igitur auscultandi. *Phil.* Omnes indifferenter? *Soph.* Acute rogas: non omnes promiscue: sed quemadmodum de via, sic de vita. Utri norunt viam, qui eam peregerunt nihil animadvertentes, aliud agentes, animo non minus peregrinante, quam corpore; an qui annotarunt diligenter, & attente singula, & memoriæ mandarint? *Phil.* Nimirum hi posteriores. *Soph.* Ergo in consilio de vitæ ratione capien-

piendo non audiendi juvenes, qui iter hoc nunquam ſunt ingreſſi; quanto minus adoleſcentes, & quod ſtultiſſimum eſt, atque indigniſſimum, pueri? Neque ad id dimittendi ſenes imprudentes, laſcivi, dementes, deteriores pueris, quos divina oracula execrantur; quod ſunt pueri centum annorum. Solis præbendæ aures ſenibus magni judicii, uſus rerum, & prudentiæ. *Phil.* Quo ſigno eos dignoſcam? *Soph.* Nimirum ætate iſta, fili, nullo adhuc; ſed ubi majus, & firmius acceſſerit judicium, facile id cognoſces ex verbis, & factis, tamquam nota certiſſima. Interea vero dum ea ingenti facultate non vales, crede te cunctum, & committe patri tuo, & iis, quos tibi pater adjunxit inſtitutores, ac magiſtros, infirmæque iſtius ætatis gubernatores, & quaſi manuductores per eam viam, quam tu nunquam iviſti: nam patri, cui carior es, quam ipſemet tibi, major eſt de te cura, quam tibi ipſi; atque

ad eam rem non ſolum ſuo uſus eſt conſilio, ſed hominum ſapientium. *Mor.* Nimis diu tacui. *Soph.* Ita plane præter morem tuum, eamque rem ego jam dudum vehementer demirabar. *Mor.* An non pater tuus, Philippe, Rex Galliæ, & alii magni Reges, ac Principes ſine literis, & labore iſto tam moleſto, quem hic teneris tuis humeris inclementer imponit, regna, & ditiones ſuas regunt, & in officio continent? *Soph.* Nulla res tam facilis eſt, quæ non fiat difficilis, ſi invitus facias. Non eſt opera literis impenſa laborioſa ei, qui libens eam ſubit; qui autem invitus, ei vero vel luſitare, & in locis deambulare amœniſſimis, grave, ac intolerandum eſt. Tibi, Morobule, nugandi avidiſſimo, & nugis ſemper aſſueto, ſerium aliquid vel agere, vel audire inſtar eſt mortis. Viciſſim alii complures vitam ſibi exiſtimarint acerbam, ſi ad iſtum modum vitæ rationes inſtituerent. Quam multi ſunt, in aulis præſertim,

tim, quibus nihil eſt dulcius, quam otium torpens, atque inertiſſimum! Admovere manum alicui operi tormenti eſt loco. Quam multi viciſſim in populis, qui emoriantur citius, quam ſic dies omnes vacuos tranſigere, & celerius delaſſentur nihil agendo, quam ab intentione animi in negotium aliquod! Sed ut reſpondeam tibi de Cæſare, & Rege Galliæ, audies a me in univerſum de ſenibus, quos poſui eos eſſe, qui ſpatium hoc vitæ decurriſſent. Si omnes, quotquot viam quampiam peregiſſent, concorditer narrent, ſe per viam in locum incidiſſe plenum difficultatis, & periculi, ex quo ſaucii, & peſſime affecti diſceſſerint: quod ſi ejuſmodi iter rurſum eſſent ingreſſuri, nihil diligentius caverent, quam illud diſcrimen: quid tu cenſes? An non hominis foret amentiſſimi, cum eadem ipſe via inſiſteret, non recordari tanti periculi, non illud devitare? *Phil.* Nondum teneo, quid velis. *Soph.*

Fa-

Faciam igitur planius exemplo. Finge esse super flumen istud tabulam angustam pro ponticulo : referant tibi omnes, quotquot equo insidentes tentarint illam transire, decidisse in aquam, adiisse vitæ discrimen, ægre esse extractos semivivos : intelligisne hoc ? *Phil.* Bellissime. *Soph.* Quid tu jam, an non tibi demens viderere, si faciens illac iter, non ex equo descenderes, & effugeres id periculum, in quod alios veniisse audis ? *Phil.* Nimirum ita agerem. *Soph.* Et merito. Quære tu jam ex senibus, quid maxime senserint incommodi in vita ; quid eos prætermisisse doleat & vehementer pœniteat : omnes tibi uno ore respondebunt, qui aliquid didicerunt, non plus didicisse : qui vero nihil, non adhibuisse operam, ut aliquid scirent. In hanc querimoniam ingressi, non faciunt finem referendi, missos se fuisse a parentibus, aut educatoribus ad scholas, & magistros literarum : se tamen vanis delecta-

lectatiunculis vel luſionum, vel venationum, vel amorum, aut ejuſmodi nugarum illectos amiſiſſe pulcherrimas e manibus diſcendi occaſiones. Itaque conqueruntur de fato ſuo, & ſortem ſuam deplorant, ac ſemetipſos accuſant, damnant, interdum quioque execrantur. Vides ergo locum hunc deſidiæ, atque ignorantiæ eſſe in via hac vitæ maxime infeſtum, & periculoſum, unumque omnium præcipue devitandum; quoniam quidem audis tam miſerabiles eorum querelas, qui in illum ſunt collapſi. Is eſt igitur omni cura, & diligentia cavendus; & ſegnitie, otio, deliciolis, nugis rejectis, ac ſpretis in ſtudia literarum, cultumque bonæ mentis tota animi intentione incumbendum. Tu hac de re patrem tuum roga, tametſi juvenem adhuc, & tu Morobule, tuum jam ſenem: intelligetis ex eis, veram eſſe meam ſententiam.

Digitized by Google

LUDUS CHARTARUM, SEU FOLIORUM.

Valdaura, Tamajus, Lupianus, Caſtellus, Manricus.

Valdaura.

QUam aſperum tempus! Quam rigens, & ſævum cœlum! Quam obſcœnum ſolum! *Tam.* Quid nos monet hic cœli, ac ſoli habitus? *Vald.* Non egredi domo. *Tam.* Quid vero domi agere? *Vald.* Ad lucu-lentum focum ſtudere, meditari, cogitare de rebus, quæ aliquid emolumenti afferant menti, & probis moribus. *Caſt.* Id quidem agendum præcipue, nec aliquid eſſe debet homini antiquius. Sed ubi ab intentione illa delaſſatus fuerit animus, quo divertet hoc dumtaxat tempore? *Vald.* Aliis quidem aliæ ſunt animorum refectiones: ego vero luſu foliorum magnopere oblector, ac recreor. *Tam.* Et hæc temporis qua-

litas

litas eo invitat, ut abdamus nos in cubiculum bene clauſum, & obſeptum undique a vento, & frigore, (1) lucente camino, menſa poſita cum chartis. *Vald.* Au, minime, cartas. *Tam.* Luſorias dico. *Vald.* Iſtud placet. *Tam.* Tum pecuniæ promatur nonnihil, & calculi ad computandum. *Vald.* Nihil opus erit calculis, ſi minutuli adſint nummi. *Tam.* Ego nullos habeo præter quam aureos, & argenteos (2) craſſiores. *Vald.* Commuta aliquos ex argenteis minuta pecunia. Heus, puer, cape ſtuferos hos ſimplos, duplos, ſeſquiduplos, triplos, & a nummulario cura nobis nummos ſimplos, duplos, triplos, non majores. *Tam.* Quam nitidi ſunt hi nummi! *Vald.* Nimirum recentes adhuc, & aſperi, *Tam.* Concedamus in ferum aleatorium, ubi omnia inveniemus parata. *Caſt.* Non expedit;

(1) *Con fare una baldoria nel cammino.* (2) *Moneta groſſa.*

nam haberemus arbitros plurimos. Quid refert, ludas illic, an via publica? Conſultius fuerit, ut recipiamus nos in cubiculum tuum, & accerſamus ex ſodalibus aliquot maxime animo refocillando idoneos. *Tam.* Tuum conclave eſt ad id commodius; nam in meo cubiculo ſubinde a pediſſequis matris interpellaremur, aliquid ſemper quæritantibus in arcis mundi muliebris. *Vald.* In cœnatione igitur. *Tam.* Eſto ita: eamus. Puer, (3) ſiſte hic nobis Franciſcum, Lupianum, & Rodericum, Manricum, & Zoilaſtrum. *Vald.* Mane. Minime Zoilaſtrum, hominem iracundum, rixoſum, clamoſum, calumniatorem, & qui minimis de rebus excitat ſæpe atroces tragœdias. *Caſt.* Optime profecto mones; nam ſi adoleſcens talis recreationi ſe noſtræ admiſceret, non eſſet id ludere, ſed ſerio rixari. Accerſe igitur pro illo Rimoculum. *Vald.*

(3) *Conduci qui.*

Digitized by Google

Vald. Neque hunc, niſi velis, quacumque hic fuerimus nugati, ante ſolis occaſum notum eſſe toti civitati. *Caſt.* Tam bonus eſt præco? *Vald.* Etiam rerum, quas ſcire nihil attinet; nam res bonas ſacratius reticet, quam (4) myſteria Eleuſina. *Tam.* Veniant ergo Lupianus, & Manricus ſoli. *Caſt.* Hi ſunt belli ſodales. *Tam.* Et mone illos, ut afferant ſecum nummulos; quidquid eſt autem ſeveritatis, & ſerii, domi commendent Philopono tetrico, veniant facetiis, lepore, gratiis comitati. *Lup.* Salvi ſitis, ſodales feſtiviſſimi. *Vald.* Quid ſibi vult contractio iſthæc frontis? Exporrigite iſtos vulticulos, An non eſtis juſſi cogitationes omnes literatas apud muſæum deponere? *Lup.* Cogitationes noſtræ literariæ ſunt adeo illiteratæ, ut eas

(4) Sacrificia Cereris, quæ ad Eleuſin oppidum Atticæ celebrabantur, ſilentio magis, quam ulla alia re ſacra.

Digitized by Google

muſæ, quæ ſunt in muſæo, reſpuant. *Manr.* Salvete. *Vald.* Salus eſt dubia, quando ad acies & pugnas vocamini, & quidem quibus reges ſint interfuturi. *Tam.* Eſte bono animo: crumenæ impetuntur, non jugula. *Lup.* Crumena pleriſque eſt pro jugulo, & pecunia pro ſanguine, ac ſpiritu: velut iſtis Caribus, (5) quorum vitæ contemtus inſtrumentum eſt regibus ad exercendos ſuos furores. *Manr.* Nolo ego eſſe actor in hac fabula, ſed ſpectator. *Tam.* Qui ſic? *Manr.* Quia ſum infortunatiſſimus; ſemper a ludo diſcedo victus, & ſpoliatus. *Tam.* Scis, quid dicunt proverbio aleatores? ibi quærendam eſſe togam, ubi amiſeris. *Manr.* Verum, ſed periculum eſt, ne, dum togam amiſſam quæro, perdam & tunicam, & interulam. *Tam.*

Acci-

(5) Cares ex Caria regione, qui primi ſuam in bellis operam locarunt: unde pro avaris, & ſordidis hominibus vulgo accipiuntur.

Accidit quidem hoc non raro; ſed qui non periclitatur, non diteſcit. *Manr.* Ea eſt (6) metallicidarum ſententia. *Tam.* Immo etiam (7) Jani medii Antuerpienſis. *Vald.* Recte habet: non poſſumus, niſi quatuor ludere, ſumus quinque: ſortiemur, quis erit aliorum ſpectator. *Manr.* Ego vero ſine ſortitione. *Vald.* nihil tale: nulli eſt facienda injuria: non cujuſquam voluntas id decernet, ſed ſors: cui primus Rex obtigerit, ſedebit otioſus ſpectator, & ſi quid inciderit controverſiæ, judex. *Lup.* Eccè vobis (8) faſciculos duos foliorum integros, alter eſt hiſpanienſis, gallicus alter. *Vald.* Hiſpanienſis hic non videtur juſtus. *Lup.* Quid ita? *Vald.* Quoniam deſunt decades. *Lup.* Non ſolent illi habere, ut Gallici; chartæ enim

(6) *Alchimiſti*. (7) Janus medius eſt locus Antuerpiæ, quo negotiatores congregantur.

(8) *Mazzi*.

Digitized by Google

Hiſpanæ, quemadmodum & Gallicæ, in quatuor ſunt genera, ſeu familias diviſæ. Hiſpaniæ habent aureos nummos, (9) carcheſſa, baculos, enſes: Gallicæ corda, (10) rhombulos, (11) trifolia, (12) vomerculos, ſeu palas, ſeu ſpicula. Eſt in quaque familia rex: regina, eques, (13) monas, 14) dyas, (15) trias, (16) quaternio, (17) pentas (18) ſenio, (19) heptas, (30) ogdoas, (21) enneas. Gallicæ habent etiam decades: & Hiſpanis aurei, & carcheſia (22) potiora ſunt pauciora, contra enſes, & baculi: Gallis autem plura ſunt ſemper meliora. *Caſt.* Quo luſu ludemus? *Vald.*

Trium-

---

(9) *Coppe.* (10) *Quadri.*
(11) *Fiori.* (12) *Picche.*
(13) *L'aſſo.* (14) *Due.*
(15) *Tre.* (16) *Il quattro.*
(17) *Il cinque.* (18) *Il ſei.*
(19) *Il ſette.* (20) *Otto.*
(21) *Nove.* (22) *I meno contano più.*

Digitized by Google

Triumpho Hiſpanico, & (23) diſtributor retinebit ſibi (24) indicem chartam ſi ſit monas, aut imago humana, *Manr.* Sciamus jam, quis erit ludo excluſus. *Tam.* Probe mones: cedo folia; hoc eſt tuum, hoc iſtius, hoc Lupiani: tu es judex. *Vald.* Malim te mihi judicem, quam (25) colluſorem. *Lup.* Bona verba; cur iſtuc quæſo? *Vald.* Quia es in ludendo admodum vafer, & cavillator: tum ajunt, te artem tenere (26) componendi folia, ut tibi expediat. *Lup.* Non habet fraudem mea luſio, ſed imperitiæ tuæ induſtria mea videtur impoſtura, quod fere ignaris contingit. Ceterum qui tibi placet Caſtellus? qui ſimul, ac lucratus eſt pauxillum pecuniæ, deſerit colluſores. *Tam.* Eludere eſt hoc quidem potius, quam ludere. *Vald.* Levius hoc ma-

(23) *Chi dà le carte.*
(24) *La carta, che ſcuopre.*
(25) *Compagno al ginoco.*
(26) *Di accomodar le carte.*

Digitized by Google

lum; nam ſi vincatur, affixus erit ludo clavo pluſquam trabali. *Tam.* Sed luſuri ſumus bini, duo contra duos: quomodo erimus (27) comparati? *Vald.* Ego ludi hujus inſciens adhærebo tibi, Caſtelle, quem audio eſſe callentiſſimum. *Tam.* Adde etiam callidiſſimum. *Caſt.* Non eſt hic opus electionibus: ſorti ſunt committenda omnia: quibus obvenerint plura puncta, adverſus eos pugnabunt; quibus pauciora. *Vald.* Eſto ita: (28) aſſigna folia. *Manr.* Ut optaveram, Ego, & Caſtellus ab eadem ſtamus parte; contrarias tuentur partes Valdaura, & Tamajus. *Vald.* Sedeamus, uti ſolemus, (29) decuſſate. Da mihi illam ſellam (30) reclinatoriam, ut quietius perdam. *Tam.* Appone ſcabella: aſſideamus jam: ſortire, cujus ſint (31) primæ partes. *Vald.* Meæ ſunt.

Di-

---

(27) *Accoppiati.* (28) *Da le carte.* (29) *In croce.* (30) *Da riposo.* (31) *Achitocca la mano.*

Diſtribue tu Caſtelle. *Caſt.* Quomodo? A ſiniſtra in dexteram, more Belgico, an contra Hiſpano more, a dextera in ſiniſtram? *Vald.* Hoc more; quoniam ludo Hiſpanorum utimur. Rejeciſtin decades? *Caſt.* Etiam. Quot folia dabo ſingulis? *Vald.* Novena: ſed quænam erit ſponſio? *Manr.* (32) Terni in ſingulas manus denarii cum geminatione ſponſionis. *Caſt.* Senſim, mi Manrice; nimium properas. Non eſſet is luſus, ſed furor, ubi tantum pecuniæ veniret in periculum. Quomodo potes oblectari in anxietate illa, ne tot nummi tibi pereant? Denarii ſinguli ſufficient, & auctus ſpoſionis erit dimidii, nempe aſſium quinque. *Vald.* Recte conſulis: ita nec nihil ludemus, quod eſt inſipidum; nec quod doleat, quod eſt acerbum. *Caſt.* Habetis ſinguli novena folia? (33) Cordium eſt fami-

(32) *Tre denarī per partīta.*
(33) *Il trionfo è di cuori.*

Digitized by Google

lia dominatrix, & hæc regina eſt mea. *Vald.* Neſcio quam felix eſt omen hoc: certe eſt veriſſimum dominari vulgo corda fœminarum. *Caſt.* Deſine ſpeculationes: reſponde ad hoc: augeo ſponſionem. *Vald.* Ludum habeo diſſipatum, & male cohærentem: cedo tibi. *Tam.* Et ego item. Diſtribue tu, Manrice. *Vald.* Quid agis? Non vertis (34) chartam indicem? *Manr.* Volo prius meas computare, ne plures, aut pauciores acceperim. *Vald.* Unam habes plus juſto. *Manr.* Deponam. *Vald.* Non eſt ea lex luſus, ſed ut vicem tuam amittas diſtribuendi, & tranſeat ad ſequentem: cedo folia. *Manr.* Non faciam; quandoquidem nondum protuli indicem. *Vald.* Immo facies per Deum. *Caſt.* Apage, quid tibi venit in mentem. Valdaura? Jusjurandum admiſces rebus leviſſimis, quod vix graviſſimis rebus adhibere convenit. *Manr.* Quid tu dicis,

(34) *La carta del trionfo.*

dicis, judex? *Lup.* Profecto ignoro quid ſit in eo facto ſtatuendum. *Manr.* Qualem judicem nobis præfecimus ſine judicio, ducem ſine oculis! *Vald.* Quid ergo fiet. *Manr.* Quid tandem? niſi ut mittamus Lutetiam, qui hac de re afferat nobis aliquod Senatus conſultum. *Caſt.* Miſce omnia, & rurſum impertire. *Tam.* Oh qualem ludum mitto de manibus! Non obveniet mihi hodie ſimilis. *Caſt.* Miſce probe iſthæc folia, & præbeto ſingulis attentius. *Vald.* Rurſum augeo ſponſionem. *Tam.* Num non prædixi, non habiturum me hodie in manibus ludum illi parem? ſemper ſum infortunatiſſimus: cur ergo ludum vel aſpicio oculis? *Caſt.* Hoc vero non eſt ludere, ſed ſe afflictare: hoc reficì, & recreari animum, ita concitari? Ludum oportet eſſe ludum, non moleſtiam. *Manr.* Suſtine paulliſper; ne abjicias folia, nam eſt (35) pani-

(35.) *Un vano timore.*

panicum . *Vald.* Reſponde igitur, an recipias . *Manr.* Recipio , & rurſum augeo . *Vald.* Quid tu ſperas me ferocibus tuis verbis (36) protelare . Non concedo . *Manr.* Effare tandem ſemel , & expedite : admittis ne ? *Vald.* Etiam , & quidem libentiſſime : & animus inſtigat me tali ludo (37) majore pretio certare, ſed iſtud inter amicos ſufficit . *Tam.* Quid vero me non computatis inter vivos ? Adeo nulla eſt meî mentio ? *Caſt.* Quid igitur tu ad hæc , homo (38) fœnee ? *Tam.* Ego vero augeo mea ex parte depoſitum. *Manr.* Quid tu dicis Caſtelle? *Caſt.* Nunc me conſulis , poſteaquam tua opera depoſitum crevit in immenſum : ego incrementum hoc non auderem hoc meo ludo ſuſtinere . *Vald.* Reſponde affirmative *Caſt.* Non habeo, quod ſic reſpondeam , ſed valde ambigue, & dubitanter , & cunctabunde , & timi-

(36) *Far fuggire* . (37) *Scommettere di più* . (38) *Uomo dappoco.*

timide, & diffidenter. Eſt ne ſic ſatis expreſſe dictum? *Manr.* Deum immortalem, quanta copia! Non tam denſa nuper cadebat grando. Sed quæſo te, periclitemur paullisper. *Caſt.* Experiamur, quando ita tibi placet: a me vero non ſperabis magnam opem. *Manr.* Feres tamen, quas poteris, ſuppetias. *Caſt.* Nihil neceſſe id habes admonere. *Manr.* Plane victi ſumus. *Tam.* Vicimus denarios quatuor: miſce. *Vald.* Addo quinque aſſes. *Caſt.* Neſcio an cedam; nam ſcio, me certe victum iri. *Tam.* Rurſum alteros quinque. *Caſt.* Quid tu ad hanc provocationem dicis? *Manr.* Quid dicam? fugio. *Caſt.* Tu perdidiſti proximum ludum; ſine, me hunc arbitratu meo perdere. Sentio, me eſſe inferiorem, ſed ſuſtinendum eſt, quandiu aliquid videro ſupereſſe virium. *Vald.* Quid ergo dicis? Recuſas? *Caſt.* Non, (37) immo addico. *Tam.* Tu, Valdau-

(39) *Anzi lo tengo.*

daura, non noſti hunc Caſtellum? Superiorem habet ludum tuo; ſed ita ſolet callidos provocatores illectare in ſuum rete. Vide, ne quo progrediaris temere, ubi tenearis irretitus. *Vald.* Divum fidem! Quomodo potuiſti divinare folium mihi poſtremum reſtare (40) hujus nationis? *Caſt.* Novi omnia folia. *Vald.* Non omnino eſt iſtuc, incredibile. *Caſt.* Ita plane, novi a facie. *Vald.* Forſitan etiam a tergo. *Caſt.* Nimium ſuſpicioſus es. *Vald.* Tu me facis: eat hoc cum tua bona venia. *Tam.* Diſpiciamus, num quæ ſint chartæ averſæ (41) maculatæ, unde poſſint noſcitari. *Vald.* Faciamus, quæſo vos, ludendi finem: angit me hic ludus tam infeliciter cedendo. *Caſt.* Ubi voles; ſed fortaſſe non in ludo eſt vitium, ſed in tua imperitia, qui neſcis ludum ſcienter ad victoriam accommodare; ſed jacis folia

(40) *Di queſto colore.*
(41) *Contraſſegnate al di dietro.*

folia abſque arte, ut ſors tulerit, ratus, nihil intereſſe quid prius, quid poſterius mittas, quis, quo loco ſit jacturus. *Tam.* Omnium rerum eſt ſatietas, etiam voluptatum; & egò defeſſus ſum in ſedendo: aſſurgamus aliquantiſper. *Lup.* Cape (42) teſtudinem hanc, & aliquid nobis cantilla. *Tam.* Quid tandem? *Lup.* De ludo quidpiam. *Tam.* Carmen Virgilii? *Lup.* Iſtuc ipſum; aut ſi mavis, Vivis noſtri, quod ille nuper canebat deambulans in (43) pomærio Brugenſi. *Vald.* Anſerina voce. *Lup.* Cane tu olorina. *Tam.* (44) Deus meliora; nam olor non canit, niſi fato jam urgente:

Ludunt & pueri, ludunt juveneſque, ſeneſque.
Ingenium, gravitas, cani, prudentia, ludus:

Deni-

---

(42) *Liuto.*
(43) *Lungo le mura di Bruges.*
(44) *Dio mi guardi.*

Digitized by Google

Denique mortalis, ſola virtute remota,
Quid niſi nugatrix, & vana eſt fabula vita?

Vald. Poſſum vobis confirmare, eſſe carmen bene expreſſum, tamquam ex ſpongia arida. *Lup.* Tanta cum difficultate componit carmen? *Vald.* Magna; ſive quod raro, ſive quod non libenter, ſive quod alio fert eum ingenii pronitas.

LEGES LUDI.

Varius Dialogus de Urbe Valentia.

Borgia, Scintilla, Cabanillius.

Borgia.

UNde tu jam nobis, Scintilla jucundiſſime? *Scint.* Lutetia. *Borg.* Qua tandem Lutetia? *Scint.* Qua tandem, quæris? Quaſi ſint mul-

multæ. *Borg.* Etiamſi ſit unica, ea quænam ſit, ignoro, aut ubi ſita. *Scint.* Lutetia Pariſiorum. *Borg.* Pariſios nominari audiveram, & quidem ſæpe, Lutetiam nunquam: eſt ergo Lutetia, quos nos Pariſios dicimus. Ea igitur eſt cauſſa, cur tu tamdiu nullus es viſus Valentiæ, & potiſſimum in (1) ſphæriſterio nobilitatis. *Scint.* Alia ego vidi ſphæriſteria Lutetiæ, alia gymnaſia, & alios ludos longe iſtis veſtris utiliores, & præſtantiores. *Borg.* Ecquos, quæſo? *Scint.* Triginta gymnaſia, plus, minus in Academia illa omni eruditionis, ſcientiæ, & ſapientiæ genere referta: doctos præceptores, juventutem ſtudioſiſſimam, & optime moratam. *Borg.* Vulgus ſcilicet hominum. *Scint.* Quid tandem vocas vulgus? *Bor.* Fæcem plebis, filios ſutorum, textorum, tonſorum, fullonum, & ejuſmodi artificum, atque operariorum. *Scint.* Vos hic, ut video,

(1) *La palla a corda.*

Digitized by Google

video, ex veſtra hac civitate metimini orbem univerſum, & eoſdem tota Europa exiſtimatis eſſe mores, quos hic = dico, juventutem illic eſſe frequentiſſimam principum, procerum, nobilium, & hominum locupletiſſimorum, non ex Gallia modo, ſed ex Germania, Italia, Britannia, Hiſpania, Belgica, admirabiliter addictam ſtudiis literarum, parentem inſtitutorum præceptis, & juſſis; quorum mores non ſimplici tantum admonitu formentur, ſed acri reprehenſione, cum eſt opus, etiam caſtigatione, plagis, verberibus, quæ omnia & accipiuntur, & perferuntur animis moderatiſſimis, & vultu modeſtiſſimo. *Cab.* Audivi ſæpe numero ejuſmodi narrari, mihi, cum agerem in Gallia legatus Fernandi Regis. Sed omitte, quæſo, nunc iſta, aut differ aliud in tempus. Vides, nos eſſe in ludo Miraculi, cui eſt proximus Carroſſorum: hoc age, de pila ſit jam ſermo, oblectandi noſtri gratia.

Scint.

Scint. Amabo, ne aſſideamus, ſed deambulantes colloquamur, quæ fuerit collibitum: qua ibimus? hac ne per D. Stephani, an illac ad portam regalem, & viſemus in regia Fernandum Ducem Calabriæ? *Cab.* Ne forte optimi Principis interpellemus ſtudia ſapientiæ. *Borg.* Præſtabit mulas (2) accerſere, ut (3) vehentes loquamur. *Cab.* Ne amittamus, quæſo, uſum pedum, & crurum; tempus eſt ſudum, & ſerenum, & aura frigidiuſcula; ſatius erit pedeſtres, quam equeſtres incedere. *Borg.* Eamus hac igitur per D. Joannis Hoſpitalis ad vicum marinum. *Cab.* Spectabimus obiter decoras formas. *Borg.* Apage pedeſtres, erit dedecori. *Scint.* Majori eſt, mea ſententia, dedecori, viros pendere de judicio puellarum rudium, atque ineptarum. *Cab.* Viſne, ut recte eamus per plateam fi-

cus

(2) *Far venire le mule.*
(3) *Cavalcando.*

Digitized by Google

cus, & Divæ Theclæ? *Scint.* Non, ſed per vicum tabernæ gallinaceæ; nam in eo vico cupio videre ædes, in quibus natus eſt Vives meus; ſunt enim, ut accepi, deſcendentibus ad ſiniſtram poſtremæ in vico, & inviſam eadem opera ſorores ejus. *Borg.* Omitte nunc, quæſo, muliebres viſitationes: ſi mulierem vis alloqui, eamus potius ad Angelam Zabatam, cum qua erunt confabulationes literatæ. *Cab.* Utinam, (4) ſi id cupitis, adeſſet Marchiona Zeneti. *Scint.* Si vera ſunt, quæ de illa, cum eſſem in Gallia, audivi, majus eſt id argumentum, quam ut de illo tractari leviter, & ab aliud agentibus vel poſſit, vel debeat. *Borg.* Aſcendemus ad D. Martini, an deſcendemus per vicum Valeſii ad plateam Villæ raſæ? *Cab.* Hac inde ad ſphæriſterium Barzii, ſeu mavis, Maſconorum. *Borg.* In Gallia habetiſne ad hunc modum ludos in publico?

(4) *Se ciò è voſtro genio.*

co? *Scint.* De aliis Galliæ urbibus non poſſum tibi reſpondere. Lutetiæ ſcio nullum eſſe, ſed in privato multa, veluti in ſuburbiis D. Jacobi, D. Marcelli, D. Germani. *Cab.* Et in ipſa civitate famoſiſſimum, quod vocant Bracchæ. *Borg.* Luditur eadem illic ratione, qua hic? *Scint.* Eadem prorſus, niſi quod magiſter ludi præbet illic calceos, & pileos luſurios. *Borg.* Cujuſmodi ſunt? *Scint.* Calcei ſunt (5) coactilitii. *Borg.* Non eſſent hic utiles. *Cab.* Videlicet in via lapidoſa in Francia vero, & Belgia luditur ſuper pavimentum (6) lateribus conſtratum, planum & æquabile. *Scint.* Pilei ſunt æſtate leviores, in hyeme autem craſſi, profundi, cum (7) offendice ſub mento; ne in agitatione vel elabantur ex capite, vel decidant in oculos. *Borg.* Offendimento

(5) *Di feltro.* (6) *Ammattonato.* (7) *Con un laccetto da legarſi ſotto 'l mento.*

to hic non utimur, nisi cum est ventus vehementior. Sed quales habent pilas? *Scint.* Nullos fere folles, ut hic, sed sphærulas minores vestratibus, & multo duriores ex corio albo, tomentum est, non ut in vestris, lanugo e pannis tonsa, sed pili fere canini, eamque ob caussam raro luditur (8) palma. *Borg.* Quomodo ergo percutiunt pilam? Pugno, ut folles? *Scint.* Nec sic quidem, sed (9) reticulo. *Borg.* Confecto ex filo? *Scint.* Ex fidibus crassiusculis, quales fere sunt sextæ in testudine. Habent funem tensum, & reliqua. ut hic in ludis domesticis. Sub funem misisse globulum, vitium est, seu peccatum. Signa sunt bina, seu mavis metas: numeri quaterni, quindecim, triginta, quadraginta quinque, seu (10) antegressio, æqualitas numerorum; victoria, quæ est duplex, ut cum dicitur, vicimus signum,

(8) *A mano aperta*, (9) *Lacchetta*. (10) *Il vantaggio*.

ſignum, & vicimus ludum. Pila autem vel (11) ex volatu remittitur, vel ex primo reſultu: ex ſecundo enim ictus eſt invalidus, & ibi fit ſignum, ubi pila eſt percuſſa. *Borg.* Non ſunt aliæ luſiones, quam ſphæræ? *Scint.* In civitate, quod hic, aut plures: ſed inter ſcholaſticos nulla alia permiſſu magiſtrorum exercetur: ſed interdum clam luditur foliis, & (12) aciebus: pueruli talis, nequiores taxillis. Nos inſtitutorem habebamus Anneum, qui (13) obſcœno die luſum foliorum concedebat: ſed de illo, & in univerſum de luſione omni tulerat ſex leges, quas deſcriptas in tabella appenderat in cubiculo. *Borg.* Ne graveris, rogote, & eas nobis referre, quemadmodum alia feciſti. *Scint.* Pergamus deambulare; nam incredibili teneor deſiderio patriæ aſpiciendæ, tandiu a me non viſæ. *Borg.* Conſcendamus

(11) *Di poſta.* (12) *Scacchi.*
(13) *Ne' giorni di carnevale.*

Digitized by Google

mulas, ut ambulemus commodius, tum etiam honeſtius. *Scint.* Honeſtatem hanc non emerim (14) crepitu digitorum. *Borg.* Ac ne ego quidem, ut verum fatear, manum ob eam moverim: ſed neſcio quo pacto magis id videtur decere noſtras perſonas. *Cab.* Iſtuc quidem recte: ſed ſumus tres, & in anguſtis viis, aut hominum frequentia disjungeremur: unde neceſſe eſſet vel interrumpi ſermonem, vel multa ſemper a noſtrum aliquo non exaudiri, neque intelligi. *Borg.* Eſto ſane ita, pergamus pedeſtres, ingredere per angiportum hunc ad plateam Pegnarogiorum. *Scint.* Optime inde per (15) fabros claviles ad vicum dulciarium, tum ad forum fructuarium. *Borg.* Quin potius olitorium? *Scint.* Utrumque eſt: qui libentius oleribus veſcuntur, vocent olitorium: qui fructibus, fructuarium.

---

(14) *Con uno ſcoppietto di dita.*
(15) *Magnani.*

Digitized by Google

rium. Quæ amplitudo fori! Quæ descriptio vendentium, & rerum venum expositarum! Qui odor ex fructibus! Quanta varietas, mundities, nitor! Non possunt horti excogitari huic foro pares. Quæ autem (16) ædilis nostri, & ejus ministrorum solertia, & diligentia, ne quis emptor fraude a venditore capiatur! Est ne ille, qui mula vehitur, Honoratus Joannius? *Cab.* Non, ut arbitror: nam unus ex meis pueris, qui eum modo convenit, reliquit illum abdentem se in bibliothecam suam: qui si sciret, nos una esse, non deesset haud dubie nostro sermoni, & nostris ludis seria sua post haberet. *Borg.* Profer tandem leges. *Scint.* Extricemus nos ab hac turba per plateam Divæ Virginis (17) Redemptoriæ ad vicum (18) finmalis, & Divi Augustini, ubi minor est frequentia. *Cab.* Ne discedamus

(16) *Provveditore.* (17) *Della mercede.* (18) *De' forni.*

Digitized by Google

damus tam procul ab urbis corpore : aſcendamus potius per vicum (19) crumenarium ad clivum ; inde ad vicum militarem , & ædes familiæ veſtræ , Scintilla , cujus parietes lugere adhuc videntur mihi heroem illum Comitem Olivanum. *Borg.* Immo , luctu depoſito , talem juvenem in tanti ſenis locum ſucceſſiſſe , ſerio triumphant . *Scint.* Oh quam juvat intueri curiam , & quadruplex forum (20) Præfecti urbis, quod jam fere familiæ veſtræ Cabanilliæ hæreditarium videtur , civile, criminale , & tercentum ſolidorum! Quæ ædificia ! Quæ facies urbis ! *Borg.* Nuſquam potes rectius leges ferre , quam in foro , & curia . Ede tandem ; nam de laudibus , ſeu de admiratione potius noſtræ civitatis alias erit dicendi locus aptior. *Scint.* Prima lex , quando ludendum. Homo propter res ferias eſt conditus ,

non

(19) *De' banchieri* .
(20) *Governatore della città* .

Digitized by Google

non propter nugas, & luſus; luſus autem reperti ad reficiendum animum laſſum a ſeriis. Tunc igitur ludendum, cum animus, aut corpus erit defatigatum: nec aliter ſumendum, quam ſomnus, cibus, potus, & alia, quæ vires renovant, ac reficiunt: alioquin in vitio eſt, quemadmodum alia, quæ non ſuo fiunt tempore. Secunda lex, cum quibus ludendum. Quemadmodum facturus iter, aut iturus ad convivium diligenter diſpicis, qui ſint futuri ſodales, aut comites: ſic in ludo animadvertendum, cum quibus ludes, ut ſint homines tibi noti; nam in ignotis magnum eſt periculum, & verum Proverbium Plauti: *Lupus eſt homini homo, qui qualis ſit non novit*. Sint etiam belli, feſtivi, comes, cum quibus periculum non ſit, ne rixeris, aut pugnes, aut aliquid vel facias, vel dicas turpiter, atque indecore: ne ſint blaſphemi in Deum, aut dejeratores: non in dictis ſpurci, ne quid ex con-

tagione affricetur tuis moribus pravum, aut flagitiosum: denique sint ii, qui non aliam ad ludum mentem afferant, quam tu; nempe ut a labore conquiescat, & levetur animus. Tertia lex, quo ludo. Primum noto: nam in ignoratione non potest subesse delectatio nec ludentis, nec colluforum, nec spectatorum. Deinde quod simul animum reficiat, & corpus exerceat; si quidem tempus, ac valetudo patitur. Sin secus: ludus sit, in quo non omnia possit mera sors, insit etiam peritia, quæ possit casum corrigere. Quarta lex, qua sponsione. Nec ulla sponsione, quod est fatuum, & celerrime exsatiat: nec ita magna, quæ in ipsa lusione inquietet animum, & si vincaris, mordeat, ac discruciet: non est is lusus, sed carnificina. Quinta lex, quemadmodum. Ut antequam ad ludendum assideas, reputes te ad refocillandum animum venire, in cujus aleam conjicias pauculos nummos, hoc est emas illis refectionem defa-

defatigationis: cogita esse sortem, hoc est, variam, incertam, instabilem, communem, nullam idcirco tibi fieri injuriam, si perdas: ut id feras æquo animo, ne contrahas vultum, & suffundas eum tristitia, ne prorumpas in convicia, & maledicta, aut adversus colluſorem, aut quempiam ex spectatoribus. Si lucrifacias, ne sis in colluſorem insolenter dicax. Prorsum toto ludo sis comis, hilaris, facetus, jocosus citra scurrilitatem & petulantiam: ne des significationem ullam fraudis, sordium, aut avaritiæ: in contentione ne sis pertinax; minime omnium jurator, memor, rem illam totam (etiamsi meliorem causſam habeas) non esse tanti, ut nomen Domini afferas in testimonium. Spectatores memineris esse velut judices ludi: si quid illi pronunciaverint, cedito nullam edens notam improbationis. Hoc modo & lusus fit delectatio, & probi adolescentis grata est educatio ingenua. Sexta

lex, quamdiu ludendum. Quoad sentias animum renovatum jam, & reparatum ad laborem, & vocet hora ad negotium serium. Qui secus faxit, improbe factum videri (21), velites, Quirites, jubeatis. *Borg. & Cab.* Sicut rogavit.

---

(21) Sollemnia in ferendis legibus verba Romæ.

CORPUS HOMINIS EXTERIUS.

Durerius pictor, Grynæus, Velius.

Durerius.

FAcessite hinc; nam vos nihil emetis, sat scio; & estis mihi impedimento, quominus accedant emptores propius. *Gryn.* Immo vero nos volumus emere, modo vel pretium relinquas nostro arbitratui, & tempus ipse præscribas; aut contra nos tempus, tu pretium. *Dur.*

Bel-

Bella negotiatio: mihi nihil est opus (1) tricis ejusmodi. *Gryn.* Cujus est hæc imago, & (2) quanti indicas? *Dur.* Imago est Scipionis Africani, & indico sestertiis nummis quadringentis, aut non multo minoris. *Gryn.* Quæso te, priusquam verbo uno (3) eam addicas nobis, examinemus artem picturæ: & hic Velius est sesquiphysicus, peritissimus humani corporis. *Dur.* Jamdudum intelligo, me a vobis intricari: sed interea, dum mercatores nulli adsunt, nugamini quantum libuerit, *Gryn.* Nugas tu vocas peritiam artis tuæ? Quid facies alienæ? *Vel.* Primum omnium verticem contexisti capillis multis, & planis, cum vertex dicatur, quasi vortex a vertendis capillis; ut in fluviis videmus, quum aqua se convolvit. *Dur.* Inepte, non consideras, eum esse male pexum, more illorum temporum? *Vel.* Brech-

(1) *Imbrogli.* (2) *Quanto ne vuoi.* (3) *Ce la vendi.*

Digitized by Google

ma habet inæqualiter deflexum. *Dur.* Acceperat vulnus miles ad Trebiam cum ſervavit patrem. *Gryn.* Ubi tu id legiſti? *Dur.* In decadibus T. Livii amiſſis. *Vel.* Tempora ſunt nimis tumentia. *Dur.* Cava eſſent ſignum dementiæ. *Vel.* Occipitium vellem videre. *Dur.* Verte tabulam. *Gryn.* Cur dixit Cato inter cætera oracula: *frons occipitio prior eſt?* *Dur.* Quam eſtis fatui! An non in quovis homine prius cernis frontem, quam occiput? *Gryn.* Quoſdam prius video (4) averſos, (5) quam adverſos. *Dur.* Et ego libenter, ut tales emtores, & milites. *Vel.* Cato ſenſit, præſentiam Domini potiorem eſſe ad curationem rerum, quam abſentiam. Cæterum cur (6) antias adeo longas? *Dur.* Loqueris de his (7) caproneis? *Vel.* Etiam. *Dur.* Non habuerat multis menſibus tonſorem ad manum, velut in Hiſpania.

Vel.

---

(4) *Di Dietro.* (5) *Dinanzi.*
(6) *I capelli d' avanti.*

Digitized by Google

Vel. (8) Glabellam hanc cur contra ipſius verbi etymon feciſti hirtam ? *Dur.* Tu ipſe (9) vulſellis pilos detrahito . *Vel.* Et (10) vibriſſas exſtantes extra nares ? Sed tu, quæ tua eſt verſutia , culpam abs te rejicias in tonſorem . *Dur.* Inſcie , non animadvertis , eos fuiſſe ætatis illius mores , ſeveros , triſtes , ruſticanos ? *Vel.* Imperite , non legiſti , Scipionem hunc ex omnibus ſui temporis hominibus exculti ſſimum , & politiſſimum fuiſſe , & amantem elegantiarum ? *Dur.* Expreſſus eſt, cum exularet. Linterni . *Gryn.* Supercilium hoc eſt grande , & conveniens Latio : cilium habet nimis cavum , & genas depreſſas . *Dur.* Ex vigiliis caſtrenſibus . *Gryn.* Tu non ſolum es pictor , ſed rhetor valde verſatus in translatione criminum. *Dur.* Et vos,

(7) *Sulla fronte* . (8) *Lo ſpazio tra un ciglio , e l'altro* .

(9) *Molle da cavar peli* .

(10) *Peli, che eſcono fuori del naſo.*

Digitized by Google

quant m intelligo, in criminationibus. *Vel.* Malas habet nimium tumentes, & buccas iſtas. *Dur.* Inflat claſſicum. *Gryn.* Et tu inflabas calicem, cum hæc pingeres. *Vel.* Immo vero utrem: ſed alibi feciſti piloſum: palpebras fere nullas appinxiſti. *Dur.* Ex morbo illi deciderunt. *Gryn.* Quo morbo? *Dur.* Quare ab illius medico. *Gryn.* Jamne intelligis ob tuam tantam imperitiam detrahi debere de ſumma centum ſeſtertios? *Dur.* Immo ob veſtras cavillationes, & interrogationes adeo moleſtas addi ducentos oportere. *Vel.* Populus habet hic glaucas, atqui ego audivi cæruleas habuiſſe. *Dur.* Et ego cæſias, ut minervam bellatricem. *Vel.* (11) Hirquos feciſti nimium carnoſus, & ſinus humentes. *Dur.* Flebat accuſatus a Catone. *Vel.* Mandibulæ ſunt nimis longæ, & barba denſiſſima, ac profuſiſſima; tum pilos dicas ſetas porci-

(11) *I canti degli occhi.*

cinas. *Dur.* Vos ſine modo ullo ceſtis loquaces, & argutuli cavillatores. Abite hinc; nam tabulæ non fiet vobis amplius copia. *Vel.* Amabo, mi Dureri, dum alios non habes (12) licitatores, ſine nos hic cavillari. *Dur.* Qua mercede? *Vel.* Adſcribemus ambo hic tibi ſingula diſticha, quo tabula fiat vendibilior. *Dur.* Nihil opus eſt meæ arti veſtra commendatione; nam periti emptores, & picturę intelligentes non emunt verſus, ſed artificium. *Vel.* Sed nares habet nimium patulas. *Dur.* Erat iratus accuſatoribus. *Vel.* Non videmus (13) valleculam. *Dur.* Latet ſub barba: ac ne mentum quidem cernitis, neque (14) anthereonem. *Cryn.* Horum omnium (15) feciſti tu compendium beneficio grandis barbæ.

(12) *Avventori.*

(13) *Il concavo, ch'è tra il labbro di ſotto, e' l mento.*

(14) *La parte ſotto'l mento.*

(15) *Hai riſparmiato.*

Digitized by Google

bæ. *Vel.* Collum mihi placet rectum, & muſculoſum, item juguli. *Dur.* Gratulandum eſt ſuperis, quod tibi aliquid probatur. *Vel.* At ne nihil in hoc quoque deſiderem: jugulos non habet ſatis cavos, quod in Socrate Phiſiognomon annotatum tardi eſſe ingenii ſignum pronunciavit. Armos iſtos voluiſſem paullo erectiores, & ampliores. *Dur.* Non tam erat miles bellator, quam imperator. Non audiviſti (16) apophtegma hujus? de quo cum milites quidam dicerent, non adeo eum eſſe valentem militem, ac imperatorem ſapientem, is reſpondit: Imperatorem me genuit mater mea, non militem. Sed diſcedite, ſi non eſtis empturi; nam video accedentes quoſdam negotiatores publicanos. *Vel.* Eamus deambulatum, & inter nos de humano colloquemur corpore ſine Scipione, ac tabula. Simus naſus non decet generoſam faciem.

Gryn.

---

(16) *Il motto.*

Gryn. Quid (17) boſimus, quales fuerunt Hunni? *Vel.* Apage monſtra. *Gryn.* (18) Silones non ſunt minus deformes. Perſæ (19) aquilos venerabantur propter Cyrum, quem ferunt ea fuiſſe forma. *Vel.* (20) Ancon, & (21) campe ſunt in brachio, quod in crure poples, & genu: lacertus inde uſque ad manum, a cujus muſculis etiam crura dicuntur lacertoſa. *Gryn.* Nonne is eſt cubitus, ut apud menſores? *Vel.* Eſt is quidem cubitus, & ancon ipſe cubitus. *Gryn.* Unde ergo Rex Romanus Ancus? *Vel.* Ab incurvo cubitu. *Gryn.* Manus ſequitur, maximum omnium inſtrumentorum, ſpecta in digitos pollicem, indicem, medium, ſive infamem, mi-

---

(17) Boſimus eſt valde ſimus quaſi inſtar bovis; *ſtiacciato a guiſa di bue*. (18) *Che hanno il naſo rincagnato*. (19) *Che hanno il naſo aquilino*. (20) *Il gomito*.
(21) *La piegatura*.

Digitized by Google

minimo proximum, minimum. *Vel.* Cur medius infamis? Quid designavit flagitii? *Gryn.* Institutor noster dixit se quidem scire causſam, nolle tamen edisſerere, quod esſet turpis. Ne quæsieris igitur; non enim decet bonæ indolis adolescentes turpia scrutari. *Vel.* Atqui minimo proximum *dactylicon* Græci appellant, quasi anularem. *Gryn.* Ita plane, sed in sinistra, non in dextera, quod in eo soliti essent olim anulos gestare. *Vel.* Qua de causſa? *Gryn.* Ajunt, a corde protendi illuc venam, quæ cum anulo redimitur, velut cor ipsum coronatur. Nodi digitorum sunt condyli, & pro pugni percussu vox ea usurpatur. Inter nodos sunt internodia, & generali verbo artus, atque articuli. Tiberium Cæsarem, memoriæ produnt, tam firmis fuisse digitorum articulis, ut digito (22) recens malum terebraret. *Vel.* Didicisti chiroman-

(22) *Una mela fresca.*

romantiam? *Gryn.* Nomen quidem ipſum audieram. Quid ita? *Vel.* Divinaſſes hic nobis aliquid ex inciſuris. (23) *Gryn.* Negavi, me ſcire, & res ſic habet. Sed ſi nunc me noſſe aliquid profiterer, & attentius manum tuam contemplarer, libenter me auſcultares, & homini ejuſce impoſturæ imperitiſſimo fidem non omnino abrogares. *Vel.* Qui ſic? *Gryn.* Quia id eſt hominum ingenium, ut libenter eos audiant, qui ſe recondita, vel eventura profitentur enunciaturos. *Vel.* Unde (24) ſunt Scævolæ? *Gryn.* Quaſi ſcævæ a ſcæva, quæ eſt ſiniſtra. Ajunt in ſexu fœmineo eſſe ſcævas plures, quam in noſtro. *Vel.* Quæ eſt vola? *Gryn.* Cavum manus, ubi inciſuræ. *Vel.* Quid involare? *Gryn.* Id, quod tu agis; libenter furari, ſurripere, quaſi volâ abſcondere; & quod rabioſa Lucretia, (25) involare in ocu-

(23) *Dalle linee.* (24) *Sono detti.* (25) *Rubare ſu gli occhi delle ſerve.*

Digitized by Google

oculos pediſſequarum. Reliquum corpus, demto capite, eſt truncus, & ex trunco thorax: concavum pectoris uſque ad ventriculum, & coſtas concavum quidem interius: nam exterius inter brachia, & pectus ſinus eſt. Sub ventriculo eſt venter, & in ventre imo pecten, & pudenda. *Vel.* An non pudendus magis podex, ſive anus? *Gryn.* Utrumque pudendum: poſterius ob turpitudinem, anterius ob flagitium & dedecus. Femur, & ut olim loquebantur, femen, nunc (26) malunt plurative femina. A genu eſt crus, cujus os tibia dicitur: carnoſum vero illud poſterius, ſura. Poſtremo pes manui non abſimilis; nam & digitos habet, & volam, quæ veſtigium dicitur, & ſolum pedis. *Vel.* Quid? Num non veſtigium, quod a pede imprimitur? *Gryn.* Et illud ipſum, & ſolum pedis. *Vel.* Noſtin', quæ

ſint

(26) *Vogliono piuttoſto dire nel plurale.*

ſint in corpore virtutum ſedes? *Gryn.* Quæ tandem? *Vel.* In fronte pudor, in dextera fides, in genu miſericordia. *Gryn.* Planta pedis non eſt ipſum ſolum pedis? *Vel.* At ſic putant multi. *Gryn.* Atqui Plinius ſcribit, eſſe gentem, quæ ſibi umbram faciat in meridie planta pedis, quam habent vaſtam admodum, atque enormem. Qui fieri id poteſt? *Vel.* Profecto planta eſt a cruris (27) vertebra ad digitos.

(27) *Cavicchia.*

EDUCATIO.

Flexibulus, Grymphæ, rantes, Gorgopas.

Flexibulus.

QUanam gratia miſit te huc ad me pater tuus? *Grymph.* Dixit, te eſſe hominem egregie inſtitutum,

tutum, ſapienter educatum, eaque de cauſſa gratum huic civitati: cupere ſe, ut ego eiſdem, quibus tu veſtigiis, inſiſtens, perveniam ad ſimilem favorem populi. *Flex.* Quomodo igitur te id aſſecuturum cenſes? *Grymp.* Ingenua educatione, quali te omnes prædicant eſſe præditum. Adjecit pater, eam educationem magis decere me, quam alium quemvis. *Flex.* Cedo, fili mi, quomodo ea in re venis a patre imbutus. *Grymph.* Non tam me pater præceptis inſtruxit, quam patruus quidam meus, vir ſenex, verſatus multum, & diu (1) in Regum comitatibus. *Flex.* Quid ergo illi te docuerunt, mi fili, & amice? *Gorg.* Vide, vir prudentiſſime, ne fortaſſe per ignorantiam labaris in dictum aliquod, aut factum ſtultum, vel ruſticanum, unde amittas iſtud nomen optime educati. *Flex.* Quid? Tam leviter ne apud vos perit. *Gorg.* Vel uni-

(1) *Nelle corti dei Re.*

unica vocula, unico flexu poplitis, unica inclinatione capitis. *Flex.* Nimis eſt inter vos delicatum, & infirmum; inter nos enim multo eſt robuſtius, & firmius. *Gorg.* Sic ſunt noſtra judicia, ut noſtra corpora, quæ nullam ferunt offenſionem. *Flex.* Immo, ut eſt videre, facilius ferunt corpora, quam animi. *Gorg.* Fortaſſe tu non noſti hunc: ideo filium, & amicum nominas. *Flex.* An non ſunt hæc honeſta nomina, & plena benevolentiæ? *Gorg.* Benevolentiæ credo, quam nos haud magni ſane facimus, ſed non reverentiæ, neque officii, quæ nos anxie venamur: nam hic Dominus ſolet appellari, non amicus. An non animadvertis (2) Domini præfationem ante prænomen, & famulos (3) verſicolores? Non annotaſti in avi hujus ſollemnibus parentalibus tot cereos, tot

(2) *Il titolo di Signore.*
(3) *Con le livrée.*

Digitized by Google

tot insignia, tot homines atratos (4) *Flex.* Quid ergo? Affectas tu omnibus esse Dominus, nulli amicus? *Grymph.* Ita docuerunt me propinqui mei. *Flex.* Edat jam, mi Domine, tua excellentia præclara illa tuorum consanguineorum documenta. *Gorg.* Videris tu mihi puerum hunc (5) naso suspendere: at non est quilibet; ne feceris. *Grymph.* Primum esse me ex honestissima progenie, quæ nulli cedat per universam hanc provinciam; idcirco curandum mihi diligenter, atque admittendum, ne degenerem a majorum meorum virtute: illos parasse sibi magnum decus, nemini concedendo de loco, de dignitate, de auctoritate, de appellatione; me idem debere facere. Si quis quid velit de honore detrahere, pugnandum statim cum eo: de pecunia oportere esse largum, atque adeo profusum; in

(4) *Vestiti a bruno.*
(5) *Burlare.*

in honore aſtrictum, & attentum; decere nihilominus me, ac mei ſimiles aſſurgere aliis, via cedere, (6) ducere, (7) nudare caput, poplitem incurvare; non quod alius quiſpiam id mereatur a me ſibi exhiberi; ſed quod ſic conciliabo mihi favorem hominum, captabo auram popularem, & parabo illum, quem tantopere geſtamus ſemper in ore, & in corde, honorem: in ea educatione ſitum eſſe diſcrimen nobilis, & ignobilis; quod nobilis ad illa omnia dextere præſtanda inſtitutus eſt, atque aſſuefactus: ignobilis agreſti more nihil illorum doctus eſt facere. *Flex.* Et excellentiæ tuæ, Domine, qualis videtur ejuſmodi inſtitutio? *Grymph.* Qualis vero? Niſi multo optima, & digna meo genere. *Flex.* Quid ergo eſt aliud, quod a me requiras? *Grymph.* Nihil plane reſtaret, mea ſententia, niſi acceſ-

ſiſſet

(6) *Accompagnare.*
(7) *Cavarſi di capo.*

ſiſſet voluntas patris, qui juſſit prorſum, ſeu verius imperavit rigide, ut ad te venirem; ut ſi quid in hac educatione noſſes magis reconditum, & quaſi myſterium ſacratius, quo majus mihi decus acquirerem, in gratiam ſui ne gravareris exponere, quo familia noſtra alioqui honeſtiſſima, & celſiſſima altius aſcenderet; quoniam ſunt non pauci novi homines, qui freti ſuam opulentia, nactique dignitatem, & honores per divitias emerſerunt adeo, ut etiam audeant cum vetuſtate, & decoribus gentis noſtræ contendere. *Flex.* Facinus nefandum! *Grymph.* Nonne? *Flex.* Vel cæco eſſet clarum. *Grymph.* Itaque novi illi homines ambulant comitati longo aſſeclarum ordine, ipſi (8) ſegmentati in veſtibus vel (9) bombycini, (10) villoſi,

(8) *Veſtono abiti variati.*
(9) *Di ermeſino.* (10) *Di velluto.*

loſi, (11) interciſi, vel (12) texti Attalici, ut nos nihil eſſe præ illis videamur, qui (13) villato veſtimur diſſimulandæ paupertatis gratia. Præmium autem hujus tui laboris, ſi (14) operam hanc navaris patri, erit, recipi te in numerum noſtræ familiæ, & admitti ad illius gratiam, & meam, ac procedente tempore aliquod a nobis accipias beneficium, ſiſque ſemper in noſtra clientela, & quaſi tutela. *Flex.* Quid poteſt dici amplius, aut optabilius? Sed cedo jam: ſi aperias caput, ac cedas via, & loco, appelles blande, quam ob cauſſam eris gratus iis, quibuſcum verſabere? *Grymph.* Ob eam ipſam cauſſam, quia hæc ago. *Flex.* Iſthæc omnia exteriora ſunt ſolum ſigna, quæ denotant, aliquid eſſe in

(11) *Picchiettato.*

(12) *Teſſuto con magnificenza, come portava il Re Attalo.*

(13) *Accotonato.*

(14) *Se farai queſto favore.*

Digitized by Google

animo tuo, propter quod diligare; nam ipsa per se nemo diligit. *Grymp.* Quid ni diligant omnes, quæ sunt honestæ conversationis, in mea præsertim nobilitate? *Flex.* Parum admodum es progressus, quod liceat inter nos dicere; & tu te pervenisse jam arbitraris ad summum. *Grymp.* Nihil necesse habeo parare mihi literas, atque eruditionem: majores mei reliquerunt mihi, unde vivam, quod etiamsi desit, non istis est mihi artibus quærendum tam ignobilibus, sed hastæ cuspide, & ense districto. *Flex.* Animose istuc quidem, & ferociter; quasi vero, quia es nobilis, non sis futurus homo. *Grymph.*(15) Bona verba. *Flex.* Ecqua tandem parte tui es homo? *Grymph.* Me toto. *Flex.* An corpore, quo non differs a belluis? *Grymph.* Minime. *Flex.* Non ergo te toto: ratione igitur, & mente. *Grymph.* Quid ni? *Flex.* Si hanc ergo finis incultam, & silve-

(15) *Con le buone, adagio.*

Digitized by Google

ſilveſtrem, excolis autem corpus, & illi uni ſtudes, an non tranſis ab humana in ferinam conditionem? Sed ad id, de quo cœperamus loqui; nam hæc digreſſio, ſi vellem mihi indulgere, longiſſime nos a propoſito abduceret. Verum cum tu cedis de via, & nudas caput, qualem te eſſe alii exiſtimant? *Grymph.* Nobilem, & generoſe informatum, atque inſtitutum. *Flex.* Nimium durus es. Nihil ne domi audiviſti de animo, de probitate, de modeſtia, de moderatione? *Grymph.* In templo nonnunquam audivi de concionatoribus. *Flex.* Cum illa abs te vident occurrentes fieri, judicant, te eſſe adoleſcentem modeſtum, probum, bene de ipſis judicantem, de te autem moderate, qua ex opinione naſcitur benevolentia, & favor. *Grymph.* Explica id quæſo. *Flex.* Huc pertinet mea ratio: ſi te homines exiſtimarent adeo ſuperbum, ut omnes contemneres præ te, nudare tamen caput & genuflectere, non quod ipſi

is honor debeatur, ſed quod te deceat; putas tu ullum fore, qui tibi haberet gratiam, aut te de honoris illa falſa ſimulatione diligeret. *Grym.* Quid ni? *Flex.* Quia id tu tibi præſtas, & tua gratia facias, non illorum; quis enim judicabit ſe devinctum tibi de eo, quod pro teipſo feceris, non pro ſe? An ego honorem eum velut mihi impenſum accipiam, quem tu tribuis opinioni de te, non meis meritis? *Grymph.* Ita videtur. *Flex.* Ergo paratur benevolentia, ſi illi credant ſibi honorem illum dari, non ut tu habearis comior, ac nobilior. Iſtud vero non fiet, niſi eam de te induant opinionem, quod tu illos eſſe potiores ducas te, & dignos, quibus tu concedas. *Gorg.* At non eſt ita tamen. *Flex.* Quantumcunque hoc ſit falſum, in eo tamen neceſſe eſt eos falli, alioquin nunquam conſequeris, quod tantopere expetis. *Grymph.* Quæ igitur erit perſuadendi via? *Flex.* Facilis, modo animum ſedulo

adver-

advertas. *Grymph.* Profer, quæſo; nam ea de cauſſa huc ſum miſſus, & eris ſemper in noſtra clientela. *Flex.* Nimis crudum eſt hoc pomum. *Grymph.* Quid tu muſſas? *Flex.* Dico, viam eſſe unicam; ſi ſis talis, qualem te credi cupis. *Grymph.* Qui iſtuc? *Flex.* Si vis aliquid calefacere, affers fictum ignem? *Grymph.* Non, ſed verum. *Flex.* Si ſcindere, an pictum in tela gladium? *Grymph.* Non, ſed ferreum. *Flex.* Non eſt igitur eadem vis rerum verarum, quæ fictarum. *Grymph.* Apparet non eſſe. *Flex.* Nec tu idem efficies ſimulata moderatione, quod vera: nam falſa ipſa ſe aliquando produnt; vera ſemper ſunt eadem. In ficta moderatione aliquid aliquando dices, aut facies publice, aut privatim, (16) cum tibi excides (neque enim ſemper te; & ubique poteris obſervare) unde fictus de-

(16) *Quando ve ne dimenticarete.*

Digitized by Google

prehendaris; & quantum prius ignotus diligebare, tantum poſtea cognitus ſis odio, & longe plus. *Grymph.* Quomodo ego (17) mihi ipſe inducam germanam illam animi moderationem, quam tu præcipis. *Flex.* Si perſuaſeris tibi, id quod res habet, alios eſſe meliores te. *Gorg.* Meliores vero? Ubi tandem? In cœlo credo; nam in terra pares ſunt pauciſſimi, melior nemo. *Grymph.* Sic audivi ſæpe de patre, & patruo. *Flex.* Multum adducit vos a cogitatione veri nominum ignorantia. Quid tu vocas bonum? ut ſciamus, num ſit aliquis te melior. *Grymph.* Quid ego ſcio, quid ſit bonum? Ex bonis eſſe progenitum. *Flex.* Ignoras etiamnum, quid ſit bonum; & jam tenes, quid ſit melius? Quomodo perveniſti ad comparativa, cum nondum poſitiva didiceris? Ipſos autem tuos progenitores quomodo ſcis fuiſſe bonos? Qua tu id nota cognos-

(17) *Mi acquisterò.*

gnoſcis? *Grymph.* Quid? Negas tu fuiſſe illos bonos? *Flex.* Non novi illos; quomodo de illorum bonitate poſſum aliquid in alterutram partem ſtatuere? Quæro modo, qua ratione (18) aſſequaris tu, fuiſſe illos bonos? *Grymph.* Quia ita omnes prædicant. Sed quorſum, rogo te, pertinent tam moleſtæ interrogationes? *Flex.* Non ſunt moleſtæ, ſed neceſſariæ, ut accipias, quod ex me ſciſcitaris. *Grymph.* (19) Confer, quæſo, te in pauca. *Flex.* Multis eſſet id explicandum, cujus tam craſſa ignorantia involveris; ſed, quando ita es faſtidioſus, dicam brevius, quam res tanta dici poſtulat. Defige jam oculos tuos in me, dum differo. Qui ſunt dicendi eruditi? an non ii, qui habent eruditionem? Qui opulenti? an non qui habent opes? *Grymph.* Indubie. *Flex.* Qui ergo boni? num non ii demum, qui

(18) *Arrivi a conoſcere.*
(19) *Sbrigati in poche parole.*

habent bona ? *Grymph.* Ita plane : *Flex.* Missas nunc divitias faciamus, quæ non sunt vere bona : quæ si essent ; multi patre tuo invenirentur meliores : & negotiatores, ac fœneratores præstarent bonitate viros bonos , & sapientes . *Grymph.* Sic videtur , ut dicis . *Flex.* Expende ergo attente , ac diligenter singula eorum , quæ referam . An non est bonum acutum ingenium , sagax , maturum judicium , integrum , sanum , tum eruditio varia , & magnarum rerum , atque utilium prudentia , exercitatio in rebus præstantibus , consilium , dexteritas in exequendis negotiis ? Quid tu de istis ? *Grymph.* Vel sola nomina videntur mihi pulchra profecto , & magnifica ; quanto magis res ipsæ ? *Flex.* Age porro quid sapientia; quid religio , pietas in Deum , in patriam, parentes , necessarios , justitia, temperantia , liberalitas , magnanimitas, contemtus casuum humanorum , & fortis animus in adversis ? Quid vero

ista ?

Digitized by Google

iſta? *Grymph.* Præſtantiſſima etiam hæc. *Flex.* Hæc ſola ſunt hominis bona: nam reliqua omnia, quæ commemorari poſſint, bonis, & malis ſunt communia, atque ea de cauſſa nec bona. Quæſo, manda ſeduło memoriæ. *Grymph.* Faciam. *Flex.* Pervelim; nam ingenium tuum non malum eſt, ſed non bene excultum. Repuſta igitur cum animo tuo, an tu hæc habeas, & ſi habes quam pauca, & ea quam tenuiter. Quod ubi examinaveris acute, ac ſubtiliter, intelliges tum demum, te non magnis, nec multis eſſe bonis ornatum, ac inſtructum, nec eſſe in populo, qui pauciora habet, quam tu. Nam in multitudine alii ſunt ſenes, qui viderunt, atque audierunt multa, habent experimenta rerum plurimarum: alii ſtudioſi, qui ingenium diſcendo exacuunt, & expoliunt: alii capeſſunt rempublicam: alii libenter, & diligenter verſant ſcriptores profuturos: alii ſunt ſeduli patres familias, alii alias artes profitentur,

& præstant: vel ipsi agricolæ quam multa ex arcanis naturæ tenent! Nautæ vero cursum dierum, & noctium; naturam ventorum, (20) positus terrarum, & maris; alii ex multitudine sunt viri sacri, & religiosi, qui Numen pie venerantur, & colunt; alii res prosperas moderate rexerunt, & fortiter pertulerunt adversas. Quid horum tu nosti? Quid exerces? Quid præstas? Nihil omnino præterquam illud *Nemo est melior me, bono sum natus genere.* Qui potes esse melior, qui nondum es bonus? Nec pater tuus, nec avi tui, aut proavi fuerunt boni, nisi hæc habuerint, quæ recensui: quæ an habuerint, tu videris, ego multum dubito. Sed si habuerunt, tu certe non eris bonus, nisi illorum fias similis. *Grymph.* Plane terruisti, & pudefeciisti me: non invenio quod (21) possim vel hiscere in contrarium.

---

(20) *La situazione.* (21) *Da poter formar parole in contrario.*

rium. *Gorg.* Nihil horum intellexi; tenebras mihi offudisti ante oculos. *Flex.* Nimirum venis ad hæc nimis durus, & longe diversis opinionibus infectus, & mancipatus. Sed tu adolescens, quo te nunc tandem nomine censes appellandum? Dominum an mancipium? *Grymph.* Mancipium; nam si ita est, ut differuisti, & intelligo nihil esse verius, complures sunt servi multo potiores, ac præstantiores me. *Flex.* Hæc ne leviter degustes, confer te domum, & solus tecum revolve, excute, perpende: quo magis versaveris, hæc veriora, & certiora esse intelliges. *Grymph.* Obsecro te, adjice alia, si qua habes; nam momento horæ sentio me adeo immutatum, ut prorsum videar mihi jam esse alius. *Flex.* Utinam contigerit tibi, quod Polæmoni Philosopho. *Grymph.* Quid illi contigit? *Flex.* Una Xenocratis oratione ex nequissimo, & perditissimo factus est sapientiæ, ac virtutum omnium studiosissimus, evasitque ma-

gni nominis Philoſophus, & Xenocratis in Academia ſucceſſor. Sed tu, mi fili, ubi aperte cognoveris, quantum tibi ad bonitatem deſit, quod aliis multis ſupereſt, vere, & ex animo cedes aliis, & in eis honorabis bonitatem, qua vides illos ornatos, te autem carere. Jam & ex reputatione tui ipſius vileſces tibi, ac ſordebis adeo, ut nemini occurras tam abjecto, contemtoque, quem non tibi anteponat conſcientia tuæ mentis. Non enim adduci poteris, ut credas, quemquam eſſe pejorem te, niſi quod illius malitia, & nequitia protulit ſe foras, tua deliteſcit cautius. *Grymph.* Quid tum ſequetur? *Flex.* Hæc ſi feceris, veram ipſam, ſolidam, & ingenuam educationem, atque urbanitatem, ſeu, ut nunc loquimur, (22) aulicitatem aſſequere, eris gratus, & charus omnibus. Sed id non jam magni facies: eris autem, quod unice tum

(22) *Cortigianería.*

tum tibi erit curæ, gratus Deo immortali.

PRÆCEPTA EDUCATIONIS.

Budæus, Grympherantes,

Budæus.

QUænam eſt iſthæc tanta, & tam ſubita mutatio? Inter Ovidii Metamorphoſes poſſet referri. *Grymph.* In pejus ne, an in melius? *Bud.* In melius, mea ſententia: ſiquidem ab exteriore cultu, geſtu, verbis, actionibus bonam mentem licet æſtimare, ac colligere. *Grymph.* Eſt ergo, quod mihi poſſis gratulari, ſodalis jucundiſſime. *Bud.* Ego vero & gratulor tibi, & ut pergas, exhortor, (1) magnaque in dies bonæ iſtius

---

(1) *Che tu vada ſempre ogni giorno più avvanzandoti in coteſto bene vivere.*

Digitized by Google

frugis ut cupias incrementa, Deum, ac Divos omnes comprecor, sed amabo, ne invideas (2) familiari tam caro artem adeo præstantem, ac præclaram, quæ brevi tempore tantum humano pectori probitatis instillet. *Grymph.* Ars, & fons rivi hujus uberrimus est Flexibulus, si eum nosti. *Bud.* Quis non norit virum, ut a patre, & majoribus natu audivi, ingentis prudentiæ, atque usus rerum, huic civitati non notum modo, sed carum, & in paucis venerabilem? Oh te felicem! qui illum propius audiveris, & sis cum eo familiariter versatus, unde tantum retuleris fructus ad rectam compositionem morum! *Grymph.* Quanto tu felicior, cui hæc domi nascuntur, quod ajunt, & potes non semel, aut iterum, ut ego, sed quotidie, quoties libuerit, talem patrem audire maximis, & utilissimis de rebus sapienter differentem! *Bud.* Omitte nunc ista de te, & Flexibulo

(2) *Caro amico.*

ſo procedat ſermo inſtitutus. *Grymp.* Taceamus igitur de patre tuo, quando ita eſt tibi cordis redeamus ad Flexibulum. Nihil viri illius fermone dulcius, nihil conſiliis cordatius, nihil præceptis gravius, prudentius, ſanctius. Itaque guſtu hoc, quem mihi ille de ſe præbuit, aucta, & incenía eſt mihi mirum in modum ſitis hauriendæ ex tam dulci fonte ſapientiæ. Narrant, qui orbem terrarum deſcribunt, fontes eſſe admirabilis (3) ingenii, ac naturæ, alios inebriare, alios ebrietatem tollere, alios ſtuporem immittere, alios ſomnum: fontem hunc hanc ego vim habere expertus ſum, ut ex bruto efficiat hominem, ex perdito, & nequam frugiferum, ex homine Angelum. *Bud.* Poſſem ne & ego ex eodem fonte aliquid vel extremis labris delibare? *Grymph.* Quid ni poſſis? Domum tibi, ubi habitet, commonſtrabo. *Bud.* Iſthuc quidem alias: tu vero inter deambulandum

(aut

(3) *Propietà.*

(aut aſſideamus ſi lubet) aliquot mihi refert ex illius præceptionibus, quas optimas eſſe, & potiſſimas cenſeas. *Grymph.* Equidem recenſebo lubens, cum ut tibi gratificer, & proſim, ſi queam, tu ad meam recordationem. Primum omnium docuit me, debere unumquemque non magnifice de ſe ſentire, ſed moderate, ſeu verius demiſſe; hoc eſſe optimæ educationis, ac veræ comitatis ſolidum fundamentum, ac proprium. Hinc navare operam, ut animum excolat, atque exornet cognitione rerum, ſcientia & exercitamentis virtutum: alioquin hominem non hominem eſſe ſed pecus. Rebus ſacris intereſſe cum maxima attentione, & reverentia: quicquid illic audias, ſeu videas, exiſtimare magnum, admirabile, divinum, & quæ caput tuum exſuperent. Crebro te Chriſto commendare precibus, in illo ſpem, & fiduciam tuam omnem collocandam. Parentibus obſequentem te præbere, inſervire illis, miniſtrare, & quacumque valeas,

com-

commodare, prodeſſe, adjuvare: Magiſtrum colere, ac diligere, tanquam parentem non corporis, ſed (quod amplius eſt) mentis. Sacerdotes Domini revereri, illorumque doctrinæ (4) audientem ſe exhibere, qui referunt nobis perſonam Apoſtolorum, atque adeo Domini ipſius. Senibus aſſurgendum, caput nudandum, attente illis auſcultandum, a quibus (5) ob diutinum uſum rerum collecta ſit prudentia. Magiſtratus honorare, illiſque aliquid imperantibus dicto eſſe audientem, quibus cura noſtri a Deo eſt commiſſa. Viros magni ingenii, magnæ eruditionis, probos ſuſpicere, admirari, colere, bene illis cupere, & amicitiam illorum, ac familiaritatem expetere, ex qua magni fructus reportentur, & is potiſſimum, ut ſimiles eorum evadamus. Denique iis, qui ſunt in dignitate, deberi reve-

ren-

(4) *Obbediente.*

(5) *Colla lunga eſperienza hanno acquiſtato la prudenza.*

Digitized by Google

rentiam ; idcirco impendendam esse liberaliter , ac libenter . Quid tu de hisce præceptis dicis ? *Bud.* Mea quidem sententia depromta esse ex divite quodam prudentiæ promtuario . Sed dic mihi , an non sunt multi ad dignitatem evecti homines indignissimi , velut Sacerdotes non respondentes tanto titulo , & magistratus pravi , & senes stulti, ac deliri? Quid quæso de his sentiebat Flexibulus ? An eodem esse honore prosequendos quo potiores ? *Grymph.* Non ignorabat Flexibulus , esse tales non paucos;sed non concedebat ætati nostræ, ut nos inter ejusmodi , & alios poneremus discrimen nondum tantum esse nactos nos vel ingenii , vel prudentiæ , ut id possimus dijudicare : eam censuram & sapientibus esse viris relinquendam , & iis , quibus illorum est regimen commissum . *Bud.* Recte hoc quidem,ut videtur.*Grymph.* Addebat , non debere adolescentem in nudando capite lentum esse , non in flectendo genu , non in uno-

quo-

quoque honorifice appellando, non in comi ſermone, ac moderato. Non decere multum loqui apud majores natu, aut ſuperiores: id enim alienum eſſe a reverentia illis debita; ſed tacitum illos auſcultare, & ab eis haurire prudentiam, cognitionem rerum variarum, rectam, atque expeditam loquendi rationem. Breviſſima eſt ad ſcientiam via audiendi diligentia. Prudentis, & ingenioſi eſſe de rebus judicare, uniuſcujuſque de eo, quod probe novit; ideoque negabat ferendum eſſe adoleſcentem ad pronunciandum, ac definiendum proclivem: debere illum in ſtatuendo, aut judicando de re quantumcumque levi, ac exigua eſſe cunctabundum, ſeu potius timidum, conſcium videlicet ſuæ ignorantiæ. Quod ſi in judicio de re qualibet par eſt adoleſcentem eſſe talem, quid fiet de literis, de diſciplinis, de legibus patriis, de ritibus, de moribus, atque inſtitutis majorum? De quibus non ſolum ſententiam ferre juvenem,

nem, ſed nec diſputare, aut vocare in quæſtionem ſinebat Flexibulus; non cavillari, non rationem repoſcere, ſed tacite, ac modeſte obtemperare: quod dictum Platonis auctoritate fulciebat magni in ſapientia viri. *Bud.* Quid ſi ſunt leges, aut mores pravi, iniqui, tyrannici? *Grymph.* Idem & de hoc Flexibulus diſſerebat, quod de ſenibus. Non ignoro equidem, ajebat ille, multos eſſe receptos in civitatem mores parum probabiles, ſanctas eſſe leges aliquas iniquas; ſed tu imperitus, inexpertus rerum vitæ quomodo id cenſebis? Nondum eo perveniſti eruditione, & uſu rerum, ut de eo poſſis ſtatuere. Fortaſſe, quæ tua eſt ignorantia, vel animi libido, improbas eſſe leges judicabis, quæ ſint rectiſſimæ, & magno conſilio ſtatutæ; rurſus vero optimas, quas juſtum eſſet abrogare. Sine illos de iis inquirere, diſputare, definire, qui cauſam queunt de ſingulis probabilem reddere: tu id non poſſes. *Bud.* Ita eſt pla-

plane. Perge ad alia. *Grymph.* Nullum esse decentius, aut gratiosius adolescenti ornamentum, quam verecundiam. Nihil impudentia tetrius, aut invisius. Magnum esse ætati nostræ ab ea periculum: ab ea nos ad turpes actiones corripi, quarum paulo post gravissime pœniteat. Multum itaque esse cum illa luctandum, quoad omnino prosternatur, ne nos ipsa prosternat. Otiosus homo saxum: male occupatus bellua: bene occupatus vero homo. Homines nihil agendo male agere discunt. Cibum, & potum metiendum naturali desiderio famis, aut sitis, non gulositate, aut prava libidine insarciendi corporis. Quid potest dici tetrius, quam hominem ea ingerere in suum corpus, edendo, & bibendo, quæ exuant illum humana conditione, transferant in belluinam, aut etiam in stipitem? Compositio oris, & cuncti corporis, (6) quemadmodum animus sit intus habi-

(6) *Quale sia dentro l'animo.*

habitus, loquitur. Sed ex universa exteriore facie nullum animi speculum ajebat esse certius, quam oculos; ideoque convenire illos esse sedatos, & quietos, non elatos, nec dejectos, non mobiles, sed nec (7) rigentes; faciem ipsam non in torvitatem, nec ferociam compositam, sed ad hilaritatem, atque affabilitatem. Sordes, & obscœnitates abesse decet a vestitu, victu, convictu, sermone. Sermonem nostrum nec arrogantem, ac pavidum, nec vicissim abjectum, & effœminatum volebat esse: simplicem autem, & minime captiosum, non detortum ad pravas interpretationes. Nam id si fiat, nihil erit tum loqui, & (8) frangitur generosa loquendi (9) indoles stultis, ac ineptis cavillis. Manus, cum verba facimus, non jactandas, non caput quatiendum, non (10) crispandum latus, non vultum corrugandum, & distorquendum, non pe-

(7) *Fissi.* (8) *Si guasta.* (9) *Il naturale.* (10) *Non piegare il fianco.*

pedes agitandos. Mendacio nihil dicebat esse tetrius, nec aliud æque abominabatur. Intemperantia facit nos belluas, mendacium diabolos, veritas semideos: a Deo natam esse veritatem, a Diabolo mendacium: nec est aliud ad vitæ communionem perinde damnosum. Multo justius debere ab hominum consortio pelli mendacem, quam, qui est furatus, aut qui aliquem pulsavit, aut qui adulteravit nummum: quæ enim esse potest vel rerum, vel negotiorum contractio, vel consociatio sermonum cum eo, qui aliquid loquitur, aliud sentit? Cum reliquis vitiorum generibus esse potest aliqua, cum hoc nulla. De sodalibus, & amicitiis adolescentum multum ille loquebatur, & accurate, non exiguum id esse momentum ad probitatem, aut flagitia nostræ ætatis: transire ad nos amicorum nostrorum, & sodalium mores, tanquam contagia; & tales nos fere fieri, quales ii sunt, quibuscum versemur; idcirco ea in

re

re magnam esse diligentiam, atque operam navandam. Nec permittebat nobis, ut ipsi amicitias, & familiaritates deligeremus, sed ut a parentibus, aut magistris, aut educatoribus nostris delectas, & traditas acciperemus, & coleremus. Illos ratione duci in eligendo: nos autem rapi prava animi aliqua cupiditate, vel libidine. Quod si quo casu in necessitudines incideremus inutiles, aut noxias, a superiore auctoritate admonitos abjicere illas quamprimum oportere. Dicebat ille quidem cum alia permulta, magna sane, atque admirabilia, tum hæc ipsa diffusius, & exactius. Sed hæc erat propemodum de recta adolescentiæ educatione summa.

FINIS.

MC 010672

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google